

ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО

Факультет дошкільної, початкової освіти та мистецтв

Кафедра дошкільної та початкової освіти

Присяжнюк Л.А., Карук І.В., Стахова І.А.

ОСНОВИ ПРИРОДОЗНАВСТВА З МЕТОДИКОЮ

Практикум з навчальної дисципліни
для студентів ступеня вищої освіти бакалавра
спеціальності 012 Дошкільна освіта
галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

Вінниця – 2018

УДК 373.2.016:57.081.1(076)

О-75

*Рекомендовано до друку вченою радою
факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
(протокол №4 від 28.11.2017 р.)*

Основи природознавства з методикою : практикум з навчальної дисципліни для студентів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності 012 Дошкільна освіта галузі знань 01 Освіта/Педагогіка / Л. А. Присяжнюк, І. В. Карук, І. А. Стахова. – Вінниця, 2018. – 142 с.

Рецензенти:

Галич Т.В., канд. пед. наук, доцент кафедри філології та гуманітарних наук Комунального вищого навчального закладу “Вінницька академія неперервної освіти”

Грошовенко О. П., канд. пед. наук, доцент кафедри дошкільної та початкової освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Навчально-методичний посібник “Основи природознавства з методикою” є складовою навчально-методичного комплексу дисципліни “Основи природознавства з методикою” (спеціальність Дошкільна освіта) і спрямований на формування методичної грамотності майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти, розпочинаючи із засвоєння ним теоретичних знань природознавчого характеру і завершуючи набуттям досвіду конструювання й організації освітнього процесу щодо ознайомлення дошкільників з природою. Він вміщує розробки практичних і лабораторних занять, рекомендації до виконання практичних завдань, рекомендовану для опрацювання літературу, список природознавчої літератури для дітей, діагностичний пакет для моніторингу рівня засвоєння студентами змісту дисципліни. У додатках подано зразки виконання різних видів практико орієнтованих завдань.

Посібник призначений для студентів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності 012 Дошкільна освіта галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

© Л. А. Присяжнюк,
І. В. Карук, І. А. Стахова, 2018

Зміст

Передмова.....	5
Розділ I. Інформаційно-методичне забезпечення підготовки студентів до практично-лабораторних занять з навчальної дисципліни “Основи природознавства з методикою”	
1.1. ЗМ1. <i>Практичні заняття №1-2.</i> Всесвіт. Сонячна система як структурна компонента Всесвіту. Планета Земля в Сонячній системі.....	6
1.2. ЗМ2. <i>Практичне заняття №3.</i> Літосфера Землі.....	9
1.3. ЗМ2. <i>Практичне заняття №4.</i> Атмосфера – повітряна оболонка Землі.....	11
1.4. ЗМ2. <i>Практичне заняття №5.</i> Гідросфера – водна оболонка Землі.....	12
1.5. ЗМ2. <i>Практичне заняття №6.</i> Ознаки рослинного організму. Будова рослин.....	14
1.6. ЗМ2. <i>Практичне заняття №7.</i> Різноманітність рослин у природі.....	16
1.7. ЗМ2. <i>Лабораторне заняття №1.</i> Морфолого-біологічний аналіз рослини.....	18
1.8. ЗМ2. <i>Практичні заняття №8-9.</i> Різноманітність тваринного світу планети. Класифікація тварин. Характеристика основних систематичних груп тварин.....	22
1.9. ЗМ3. <i>Практичне заняття №10.</i> Становлення і розвиток методики ознайомлення дітей з природою.....	25
1.10. ЗМ4. <i>Лабораторне заняття №2.</i> Програмне забезпечення ознайомлення дітей дошкільного віку з природою.....	27
1.11. ЗМ5. <i>Практичне заняття №11.</i> Засоби наочності та навчально-ма орт фолі база ознайомлення дітей із природою.....	28
1.12. ЗМ6. <i>Практичні заняття №12-13.</i> Методи опосередкованого ознайомлення дітей дошкільного віку з природою.....	31
1.13. ЗМ6. <i>Лабораторне заняття №3.</i> Використання словесних, наочних методів та методу моделювання у процесі ознайомлення дошкільників з природою.....	34
1.14. ЗМ6. <i>Практичні заняття №14-15.</i> Методи орт фоліо - нього ознайомлення дітей дошкільного віку з природою.....	35
1.15. ЗМ6. <i>Лабораторне заняття №4.</i> Спостереження як основний метод ознайомлення дітей дошкільного віку з природою. Нескладні досліди в ознайомленні дітей з природним довкіллям.....	38

1.16.	<i>ЗМ7. Практичне заняття №16.</i> Форми організації та планування роботи з ознайо орт ф дітей із природним довкіллям.....	39
1.17.	<i>ЗМ7. Практичне заняття №17.</i> Організація проектної діяльності дошкільників у процесі ознайомлення їх з природою.....	42
1.18.	<i>ЗМ7. Лабораторне заняття №5.</i> Методика організації і проведення екскурсій у природу, цільових і щоденних прогулянок.....	45

Розділ II. Система тематичного, модульного та підсумкового контролю з навчальної дисципліни

2.1.	Орієнтовні тестові завдання для тематичного контролю.....	47
2.2.	Питання і завдання модульного контролю.....	63
2.3.	Методичне портфоліо студента (практичні завдання до методичної теки).....	67
2.4.	Питання і завдання підсумкового контролю.....	69

Додатки

Додаток 1.	Зразок описової розповіді.....	78
Додаток 2.	Зразок супровідної бесіди.....	79
Додаток 3.	Зразок бесіди за сюжетною картинкою.....	79
Додаток 4.	Зразок розповіді за художньою картиною.....	80
Додаток 5.	Зразок бесіди за мультфільмом.....	81
Додаток 6.	Зразки спостережень за природними об'єктами.....	82
Додаток 7.	Зразок дослідження.....	86
Додаток 8.	Світ природи у творах дитячих письменників.....	88
Додаток 9.	Відомі композитори про природу дітям.....	92
Додаток 10.	Мультфільми про природу для дітей.....	94
Додаток 11.	Світ природи очима художників.....	98
Додаток 12.	Зразки занять з ознайомлення з природою.....	113
Додаток 13.	Зразок проекту еколого-природничого спрямування..	123

Передмова

Навчальна дисципліна “Основи природознавства з методикою” посідає чільне місце в системі професійної підготовки майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти, оскільки передбачає формування у студентів професійної компетентності, пов’язаної із здатністю методично грамотно організовувати процес ознайомлення дітей дошкільного віку із природою. Ця компетентність є однією з важливих професійно значущих якостей педагога, від якої залежить ефективність процесу пізнання дошкільниками природного довкілля, формування у них шанобливого ставлення до нього.

Пропонований методичний посібник **“Основи природознавства з методикою : практикум з навчальної дисципліни”** є частиною навчально-методичного комплексу дисципліни, який презентує так звану “методичну кухню” – рецепти формування методичної грамотності майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти, розпочинаючи із засвоєння ним теоретичних знань природознавчого характеру і завершуючи набуттям досвіду конструювання й організації освітнього процесу щодо ознайомлення дошкільників з природою. *Стратегічна ціль посібника* – сприяти формуванню у студентів системи фундаментальних і методичних знань, практичних умінь, ціннісних орієнтацій, досвіду професійної діяльності, що відображаються у здатності організовувати процес пізнання дітьми природного довкілля з урахуванням сучасних підходів і на рівні сучасних вимог. *Його тактична мета* – створення інформаційно-методичного забезпечення підготовки студентів до практично-лабораторних занять з навчальної дисципліни “Основи природознавства з методикою”, організація їхньої самостійної роботи.

Посібник вміщує розробки практичних і лабораторних занять, рекомендації до виконання практичних завдань, рекомендовану для опрацювання літературу, список природознавчої літератури для дітей, діагностичний пакет для моніторингу рівня засвоєння студентами змісту дисципліни. У додатках подано зразки виконання різних видів практико орієнтованих завдань.

Посібник призначений для студентів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності 012 Дошкільна освіта галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

Розділ І. Інформаційно-методичне забезпечення підготовки студентів до практично-лабораторних занять з навчальної дисципліни “Основи природознавства з методикою”

Змістовий модуль 1. ПРИРОДА КОСМОСУ

Практичні заняття №1-2

Тема. Всесвіт. Сонячна система як структурна компонента Всесвіту. Планета Земля в Сонячній системі

Прогнозований освітній результат: сформоване уявлення про Всесвіт, його будову, основні об'єкти Всесвіту, астрономічні дослідження; *розуміння* того, що космічні об'єкти взаємодіють між собою, *усвідомлення* можливих наслідків такої взаємодії; *здатність* використовувати набуті знання у професійно орієнтованих ситуаціях; *вміння* добирати навчальний матеріал відповідно віку дітей, подавати складну інформацію в доступній для дошкільників формі.

Питання для теоретичного опрацювання

1. Всесвіт. Структурна будова Всесвіту.
2. Теорії походження та еволюції Всесвіту.
3. Характеристика небесних тіл космічного простору.
4. Загальна характеристика Сонячної системи. Теорії її походження.
5. Сонце – центр планетарної системи. Фізична природа Сонця.
6. Планети Сонячної системи та їх супутники. Рух планет.
7. Земля в Сонячній системі. Місяць – супутник Землі. Рух Землі навколо осі та навколо Сонця. Вплив Сонця та Місяця на Землю.
8. Малі тіла Сонячної системи: астероїди, комети, метеори та метеорити.
9. Дослідження Всесвіту і Сонячної системи.

Практичні завдання до заняття

На основі опрацювання теоретичних джерел інформації, а також за результатами перегляду відеофільмів:

- 1) заповнити тематичну карту заняття (додається);
- 2) підготувати книжку-розкладку “Сонечкова сімейка”;

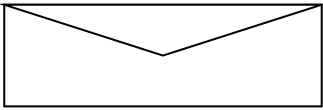
3) розробити колективний проект – усний журнал “Подорож у Всесвіті”.

Інформаційні джерела до заняття

1. Андрієвський С. М. Курс загальної астрономії : навчальний посібник / С. М. Андрієвський , І. А. Клімишин. – Одеса : Астропринт, 2007. – 480 с.
2. Клімишин І. А. Астрономія : підручник для 11 класу загальноосвітніх навчальних закладів / І. А. Клімишин, І. П. Крячко. – К. : Знання України, 2002. – 192 с.
3. Основи природознавства : навчальний посібник для студентів спеціальності 6.010101 Дошкільна освіта / авт.-упор. П. В. Сарафинюк, Л. А. Присяжнюк ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця : Ландо ЛТД, 2016. – 414 с.
4. Энциклопедия для детей : астрономия (т. 8) / гл. ред. М. Д. Аксенова. – М. : Аванта +, 1997. – 688 с.
5. Вселенная. 1 сезон. 14 серия. По ту сторону Большого Взрыва. – Режим доступа : <https://www.youtube.com/watch?v=8B0KaeXaq3Y>
6. Космическая Одиссея: путешествие по другим планетам. – Режим доступа : https://www.youtube.com/watch?v=c3dejx_P-x0
7. 3D-путешествие по Солнечной системе. – Режим доступа : <https://www.youtube.com/watch?v=XXfq6O1aa8g>

Рекомендації щодо виконання практичних завдань

На основі опрацювання теоретичних джерел інформації, а також за результатами перегляду відеофільмів:

<p>ЗЕМЛЯ</p> <p><i>Характерні особливості:</i></p> <p><i>Цікаві факти про Землю:</i></p> <p><i>Перлинки творчості:</i></p>

1. Заповнити тематичну карту заняття (додається).

2. Підготувати книжку-розкладачку “Сонечкова сімейка”

Кожна сторінка такої книжки присвячена одному із об’єктів – Сонцю чи одній з восьми планет Сонячної системи – своєрідна його візитівка. Сукупно – 9-10 сторінок. На сторінці: **фото об’єкта** (Сонця чи певної планети), **загальна інформація про нього** (розмір, віддаленість від Сонця, швидкість обертання навколо осі та навколо

Сонця, тривалість доби і року), **цікаві факти про об’єкт та його дослідження**, рубрика “**Перлинки творчості**” (вірші, загадки, оповідання, казки, різноманітні творчі завдання для виконання дітьми, ігри). На сторінці можна розміщувати кишеньки, гармошки-складалки, наліпки тощо.

3. Розробити колективний проект – усний журнал “Подорож у Всесвіті”

Для виконання цього завдання потрібно здійснити розподіл по групах (всього 4). Кожна група готує одну сторінку усного журналу, яку представлятиме на практичному занятті.

Тематика сторінок:

- ✓ **Захоплюючий Всесвіт** (в цілому про Всесвіт, еволюцію уявлень про нього та його походження, його дослідження тощо);

Використати джерело [4]: Енциклопедія для дітей : астрономія (т. 8) / гл. ред. М. Д. Аксенова. – М. : Аванта +, 1997. – 688 с. – історія досліджень Всесвіту

- ✓ **Зорі, зоряні скупчення (галактики)** (про зорі, особливості їх будови і життєдіяльності, їх різноманітність, еволюцію зір, види галактик)
- ✓ **Сонячна система** (представлення Сонячної системи).
- ✓ **Дивовижі Всесвіту** (про туманності, комети, астероїди тощо).

Представлення – у довільній формі. Тривалість – до 7 хв. До нього можна включити цікаві факти про космічні об'єкти, фрагменти відео, а також художній матеріал.

Література для дошкільників

1. Біда Д. Легенди зоряного неба / Д. Біда // Колосок. – 2006. – № 2. – С. 32-37.
2. Каплуновська О. М. Дошколятам про Космос : програма та методичні рекомендації / О. М. Каплуновська. – 2-е вид., переробл. і доп. – Запоріжжя : ЛПС ЛТД, 2011. – 170 с.
3. Старченко В. А. Дошкільнятам про зоряне небо : навч.-метод. посіб. / В. А. Старченко. – К. : Наш час ; Х. : Ранок, 2010. – 111 с.
4. Яковенко Л. В. Малюкам про космос / Л. В. Яковенко. – Харків : Ранок, 2007. – 12 с.
5. Мороз В. Расскажите детям о Космосе : карточки для занятий в детском саду и дома : 3-7 лет. – М. : Мозаика-Синтез, 2012.
6. Левитан Е. П. Малышам о звездах и планетах / Е. П. Левитан. – М. : Педагогика, 1986. – 128 с.
7. Левитан Е. П. Алька в солнечном королевстве / Е. П. Левитан. – Москва : Дрофа, 1999. – 140 с. – (Занимательная астрономия).
8. Левитан Е. П. Как Алька с друзьями планеты считал / Е. П. Левитан. – Москва : Дрофа, 1999. – 143 с. – (Занимательная астрономия).
9. Левитан Е. П. Странствия Альки и гномов по Млечному пути / Е. П. Левитан. – Москва : Дрофа, 1999. – 168 с.
10. Развивающие мультфильмы для детей из серии “Занимательные уроки” - АСТРОНОМИЯ для САМЫХ МАЛЕНЬКИХ. – Режим доступа : <https://www.youtube.com/watch?v=JregxbnrxE>

Змістовий модуль 2. ПРИРОДА ПЛАНЕТИ ЗЕМЛЯ

Практичне заняття №3

Тема. Літосфера Землі

Прогнозований освітній результат: сформоване уявлення про літосферу як тверду оболонку планети, про рух літосферних плит та їх роль у формуванні рельєфу планети; усвідомлення взаємозв'язку тектоніки літосфери й основних форм рельєфу; здатність використовувати набуті знання у професійно орієнтованих ситуаціях; вміння подавати складну інформацію в доступній для дошкільників формі, використовуючи моделювання.

Питання для теоретичного опрацювання

1. Літосфера як тверда оболонка планети: загальна характеристика.
2. Літосферні плити. Рух літосферних плит.
3. Вплив тектоніки на формування рельєфу планети.
4. Зовнішні процеси, що впливають на формування планетарного рельєфу.
5. Основні форми рельєфу Землі. Їх характеристика.

Практичні завдання до заняття

На основі опрацювання теоретичних джерел інформації, а також за результатами перегляду відеофільму:

- 1) заповнити тематичну карту заняття (додається);
- 2) встановити зв'язок між тектонікою літосфери й рельєфом планети. З'ясувати місце розташування на фізичній карті світу наступних географічних об'єктів:
 - ✓ *рівнини:* Західносибірська рівнина; Східноєвропейська рівнина; Великі рівнини; Велика Китайська рівнина; Прикаспійська низовина; Ла-Платська низовина; Амазонська низовина; Індо-Гангська низовина; Месопотамська низовина; Лаврентійська височина;
 - ✓ *гори:* Альпи, Гімалаї, Тянь-Шань, Урал, Тибет, Алтай, Карпати, Атлас, Драконові гори, Анди, Кордильєри, Кавказ, Балкани, Памір, Піренеї, Аппеніни, Кримські гори.

Позначити зазначені об'єкти на контурній карті (роздрукувати з Інтернету). Підготуватися до написання картографічного диктанту.

- 4) виконати практичну роботу (на занятті) за наступним алгоритмом (робота з колекцією гірських порід).
 - розгляньте зразки запропонованих гірських порід;
 - опишіть їх (усно): назва породи; кристалічна чи ні; щільна чи пориста; маса; колір; блиск; твердість;

- розподіліть їх за групами: осадові, магматичні, метаморфічні (в зошиті).
- 5) підготуватися до проведення рольової гри – дитячої телепередачі “Діти запитують – ми відповідаємо”.

Рекомендації щодо виконання практичних завдань

Підготуватися до проведення рольової гри – дитячої телепередачі “Діти запитують – ми відповідаємо”.

Для виконання цього завдання потрібно здійснити розподіл по групах (відповідно до кількості запитань). Кожна група готує відповідь на одне дитяче запитання із запропонованих (або своє), використовуючи досліді, моделювання, ілюстративний матеріал.

Запитання дітей:

- ✓ Що таке вулкани?
- ✓ Звідкіля беруться гори?
- ✓ Чому відбуваються землетруси?
- ✓ Що знаходиться під землею?
- ✓ Чому поверхня нашої планети тверда?
- ✓ Що таке мінерали і звідкіля вони беруться?

Для підготовки відповідей доцільно використати інтернет-ресурс:
<http://www.tavika.ru/2013/11/earthquake.html>

Відповіді потрібно оформити на аркуші формату А4.

Інформаційні джерела до заняття

1. Булгакова В. В. Загальна географія : 6 клас : на допомогу вчителю географії / В. В. Булгакова, О. В. Себало. – К. : Картографія, 2000.
2. Географія // Великий довідник школяра. – Харків : Ранок, 2008.
3. Губарев В. К. Географія світу : довідник школяра і студента / В. К. Губарев ; перекл. з рос. Б. М. Губаревої. – Донецьк : БАО, 2007. – 576 с.
4. Загальна географія : підручник для 6 кл. серед. шк. / О. Я. Скуратович, Р. Р. Коваленко, Л. І. Круглик. – К. : Зодіак-ЕКО, 1998.
5. Основи природознавства : навчальний посібник для студентів спеціальності 6.010101 Дошкільна освіта / авт.-упор. П. В. Сарафинюк, Л. А. Присяжнюк ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця : Ландо ЛТД, 2016. – 414 с.
6. Универсальная энциклопедия для юношества : Земля / сост. А. М. Берлянт ; науч. ред. С. А. Буланов. – М. : Педагогика-Пресс ; Современная педагогика. – 2001. – 672 с.
7. Путешествие к ядру Земли. Что находится в центре нашей планеты? – Режим доступа : <https://www.youtube.com/watch?v=I3hW9Q8y7a4>

Практичне заняття №4

Тема. Атмосфера – повітряна оболонка Землі

Прогнозований освітній результат: сформоване уявлення про атмосферу як повітряну оболонку планети, її склад, структуру, особливості; усвідомлення значення атмосфери для всього живого на Землі; знання особливостей клімату, а також факторів кліматоутворення на планеті; розуміння причин виникнення вітрів, атмосферних процесів і явищ, їх впливу на формування клімату місцевості; здатність використовувати набуті знання у професійно орієнтованих ситуаціях; вміння подавати складну інформацію в доступній для дошкільників формі, використовуючи моделювання, експерименти та досліди.

Питання для теоретичного опрацювання

1. Будова і хімічний склад атмосфери.
2. Переміщення повітряних мас в атмосфері.
3. Вода в атмосфері. Колообіг води в природі.
4. Погода і клімат.

Практичні завдання до заняття

На основі опрацювання теоретичних джерел інформації, а також за результатами перегляду відеофільму (додається):

- 1) заповнити тематичну карту заняття (додається);
- 2) позначити на контурній карті кліматичні пояси Землі.
- 3) виготовити рамку-визначник видів хмар (за зразком).
- 4) організувати роботу “Дослідницької лабораторії” для дошкільників. Підготувати і провести досліди, ігри-експерименти з повітрям.

Інформаційні джерела до заняття

1. Булгакова В. В. Загальна географія : 6 клас : на допомогу вчителю географії / В. В. Булгакова, О. В. Себало. – К. : Картографія, 2000.
2. Географія // Великий довідник школяра. – Харків : Ранок, 2008.
3. Губарев В. К. Географія світу : довідник школяра і студента / В. К. Губарев ; перекл. з рос. Б. М. Губаревої. – Донецьк : БАО, 2007. – 576 с.
4. Загальна географія : підручник для 6 кл. серед. шк. / О. Я. Скуратович, Р. Р. Коваленко, Л. І. Круглик. – К. : Зодіак-ЕКО, 1998.
5. Основи природознавства : навчальний посібник для студентів спеціальності 6.010101 Дошкільна освіта / авт.-упор. П. В. Сарафинюк, Л. А. Присяжнюк ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця : Ландо ЛТД, 2016. – 414 с.
6. Универсальная энциклопедия для юношества : Земля / сост. А. М. Берлянт ; науч. ред. С. А. Буланов. – М. : Педагогика-Пресс ; Современная педагогика. – 2001. – 672 с.
7. ВВС. Земля. Мощь планеты. Атмосфера (відео)

Рекомендації щодо виконання практичних завдань

3. Виготовити рамку-визначник видів хмар (за зразком).

Рамка-визначник видів хмар – це свого роду дидактичний посібник, який дозволяє здійснювати пошук хмар та з'ясовувати, до якого виду вони відносяться. Макет такої рамки можна знайти за адресою: <http://www.tavika.ru/2015/06/bonus.html>

4. Організувати роботу “Дослідницької лабораторії” для дошкільників. Підготувати і провести досліди, ігри-експерименти з повітрям.

Для виконання цього завдання потрібно здійснити розподіл по групах (відповідно до напрямів досліджень). Кожна група готує дослідження властивостей повітря (чи з ним пов'язаних явищ) – одне зі списку – та демонструє його на занятті.

Дослідження повітря:

- ✓ досліди, ігри-експерименти, що демонструють наявність повітря, причини виникнення вітру.
- ✓ досліди, ігри-експерименти, що демонструють властивості повітря (прозоре, безбарвне, без запаху, без смаку, не має форми, заповнює всі порожнини).
- ✓ “Повітря – опора”.
- ✓ “Сила повітря”.
- ✓ “Дощ у банці” – моделювання колообігу води в природі.

Опис дослідів й ігор-експериментів доцільно зробити на аркуші формату А4 для подальшого обміну між групами.

При підготовці дослідів слід користуватися **літературою:**

1. Цікаві експерименти з повітрям / пер. з англ. – Х. : Ранок, 2013. – 24 с. – (Серія “Цікаві експерименти”). – електронний варіант
2. Губка Н. С. Таємниці чарівництва : захоплюючі досліди з фізики для дітей, їхніх батьків і вихователів. – Х. : Ранок, 2011. – 64 с. – електронний варіант
3. Електронний ресурс: http://www.tavika.ru/p/blog-page_31.html
4. Знайомтеся, діти: повітря і вітер // Джміль. – 2014. – №4.

Практичне заняття №5

Тема. Гідросфера – водна оболонка Землі

Прогнозований освітній результат: сформоване *уявлення* про воду як унікальний мінерал на Землі, про гідросферу як водну оболонку планети, її склад, структуру, особливості; *усвідомлення* значення гідросфери для всього живого на планеті; *знання* складових Світового океану, їх основних характеристик; *розуміння* взаємозв'язку природних процесів, їх взаємообумовленості; *здатність* використовувати набуті знання у професійно орієнтованих ситуаціях; *вміння* подавати складну інформацію в доступній для дошкільників формі, використовуючи моделювання, експерименти та досліди.

Питання для теоретичного опрацювання

1. Вода на планеті Земля. Загальна характеристика гідросфери.
2. Води Світового океану: фізичні властивості, структурні характеристики, стратифікація (шаровість), динамічність вод.
3. Складові частини океанів (моря, затоки, лимани, бухти, губи, лагуни, фіорди, протоки), їх характеристика.
4. Води суходолу: ріки, озера, льодовики, болота, підземні води.
5. Колообіг води в природі та його роль у геосфері планети.

Практичні завдання до заняття

На основі опрацювання теоретичних джерел інформації, а також за результатами перегляду відеофільму (додається):

- 1) заповнити тематичну карту заняття (додається);
- 2) зобразити у вигляді схеми:
 - структуру гідросфери Землі (води, які утворюють гідросферу);
 - колообіг води в природі (мале і велике кола);
- 3) позначити на *контурній карті* географічні водні об'єкти:
Океани: Тихий, Атлантичний, Індійський, Північно-Льодовитий.
Моря: окраїнні: Баранцове, Карське, Лаптевих, Східно-Сибірське, Чукотське, Берингове, Філіппійське; внутрішні: Біле, Азовське, Балтійське, Середземне, Червоне, Карибське, Чорне; міжострівні: Сулу, Сулавесі, Фіджі.
Затоки: Аденська, Аляска, Бенгальська, Біскайська, Гвінейська, Гудзонова, Мексиканська, Перська, Сіамська.
Протоки: Берингова, Гібралтарська, Гудзонова, Дрейка, Ла-Манш, Магеланова, Мандебська, Мозамбіцька.
Ріки: Амазонка, Амудар'я, Амур, Дніпро, Дунай, Волга, Ганг, Євфрат, Єнісей, Замбезі, Інд, Колима, Конго, Лена, Меконг, Міссісіпі, Міссурі, Мюррей, Нігер, Ніл, Об, Оріноко, Рейн, Сан-Франсиску, Сирдар'я, Тигр, Хуанхе, Янцзи.
Озера: Аральське море, Байкал, Балхаш, Велике Ведмеже, Верхне, Вікторія, Вінніпег, Гурон, Тітікака, Ейр, Ері, Каспійське море, Мертве море, Мічиган, Ньяса, Онтаріо, Поопо, Чад.

Підготуватися до написання картографічного диктанту на тему "Гідросфера Землі". **Мати при собі чистовий аркуш фізичної контурної карти планети;**

- 4) підготувати цікаве повідомлення для дошкільнят про один із водних об'єктів України (бажано, своєї місцевості). Інформація має бути доступною для дитячого сприймання, образною, з використанням віршів, загадок тощо;
- 5) в домашніх умовах провести наукову гру-дослід "Острови" (див. <http://mosaicum.ru/node/112>). Продемонструвати її на занятті (можна на фото);

- 6) підготуватися до проміжного тестового контролю по темі “Оболонки Землі: літосфера, атмосфера, гідросфера”.

Інформаційні джерела до заняття

1. Булгакова В. В. Загальна географія : 6 клас : на допомогу вчителю географії / В. В. Булгакова, О. В. Себало. – К. : Картографія, 2000.
2. Волошин І. І. Загальне землезнавство : навчальний посібник / І. І. Волошин. – Ніжин : Редакційно-видавничий відділ НДПУ ім. М. Гоголя, 2002. – 294 с.
3. Географія // Великий довідник школяра. – Харків : Ранок, 2008.
4. Губарев В. К. Географія світу : довідник школяра і студента / В. К. Губарев ; перекл. з рос. Б. М. Губаревої. – Донецьк : БАО, 2007. – 576 с.
5. Загальна географія : підручник для 6 кл. серед. шк. / О. Я. Скуратович, Р. Р. Коваленко, Л. І. Круглик. – К. : Зодіак-ЕКО, 1998.
6. Основи природознавства : навчальний посібник для студентів спеціальності Дошкільна освіта / авт.-упор. П. В. Сарафинюк, Л. А. Присяжнюк ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця : Документ-Принт, 2016. – 414 с.
7. Универсальная энциклопедия для юношества : Земля / сост. А. М. Берлянт ; науч. ред. С. А. Буланов. – М. : Педагогика-Пресс ; Современная педагогика. – 2001. – 672 с.
8. BBC. Земля. Мощь планеты. Океаны (відео)
9. С точки зрения науки. Рождение океанов. Как появились Океаны на нашей планете. – Режим доступа : https://www.youtube.com/watch?v=04_BFkO_hZs

Практичне заняття №6

Тема. Ознаки рослинного організму. Будова рослин

Прогнозований освітній результат: сформоване *уявлення* про основні ознаки рослинного організму: його анатомічну й морфологічну будову, хімічний склад, процеси життєдіяльності рослин; *здатність* розрізняти види коренів та їх видозміни, види стебел та їх видозміни, види листків, суцвіть, плодів; *розуміння* значення морфологічних органів рослин для забезпечення життєдіяльності рослинного організму, а також значення рослин у природі.

Питання для теоретичного опрацювання

1. Основні ознаки рослинного організму та процесів його життєдіяльності.
2. Клітинна будова рослин:
 - клітина як найменша структурна одиниця рослинного організму, її будова і функції;
 - хімічний склад клітини;
 - тканини, характеристика різних груп тканин за будовою та їх значенням для життєдіяльності рослини.
3. Морфологічна будова рослин. Органи рослин.
4. Вегетативні органи рослини та їх характеристика:

- корінь, його значення; види коренів; коренева система рослини як сукупність усіх її коренів, види кореневих систем; внутрішня і зовнішня будова кореня; видозміни кореня;
 - пагін, функції пагона, його будова;
 - стебло, його функції; зовнішня і внутрішня будова стебла; види стебел; ріст стебла; брунька, її будова, види бруньок; розгалуження стебла, крона; видозміни стебла;
 - листок та його значення для організму рослини; зовнішня будова листка; види листків; жилкування; листкорозміщення; внутрішня будова листка; фотосинтез.
5. Генеративні органи рослини:
- квітка, її значення; будова квітки; типи квіток; суцвіття, види суцвіть; значення суцвіття для рослини;
 - насінина; будова насінини; значення насіння для життєдіяльності рослини;
 - плід, його значення; будова плода; типи плодів.
6. Розмноження рослин.

Практичні завдання до заняття

1. Використовуючи лекційний матеріал і літературні джерела, підготуватися до теоретичного викладу матеріалу теми.
2. Замалювати будову клітини, позначивши її органели. Зазначити їхні функції.
3. Виготовити рамки-визначники (за зразком: <http://www.tavika.ru/2016/08/frame-flowers.html>):
 - видів листків;
 - видів суцвіть;
 - видів плодів.
4. Заповнити таблицю “Органи рослини”.

Орган рослини	Його значення для життєдіяльності рослини

Інформаційні джерела до заняття

1. Андреева И. И. Ботаника : учеб. для студ. высших учеб. заведений / И. И. Андреева, Л. С. Родман. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : КолосС, 2002. – 488 с.
2. Ільченко В. Р. Біологія : підруч. для 7 кл. загальноосвіт. навч. закл. / В. Р. Ільченко, Л. М. Рибалко, Т. О. Півень. – Полтава : Довкілля, 2007.
3. Мусієнко М. М. Біологія : підруч. для 7 кл. загальноосвіт. навч. закл. / М. М. Мусієнко, П. С. Славний, П. Г. Балан. – К. : Генеза, 2007.
4. Основи природознавства : навчальний посібник для студентів спеціальності Дошкільна освіта / авт.-упор. П. В. Сарафінюк, Л. А. Присяжнюк ;

- Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця : Документ-Принт, 2016. – 414 с.
5. Соболев В. І. Біологія : підруч. для 7 кл. загальноосвіт. навч. закл. / В. І. Соболев. – К. : Грамота, 2007.
 6. Согур Л. М. Ботаніка : курс лекцій / Л. М. Согур. – К. : Фітосоціоцентр, 2005. – 232 с.
 7. Яковлев Г. П. Ботаніка : учеб. для вузов / Г. П. Яковлев, В. А. Челомбитько ; под ред. И. В. Грушвицкого. – М. : Высш. шк., 1990. – 367 с.

Практичне заняття №7

Тема. Різноманітність рослин у природі

Прогнозований освітній результат: сформоване уявлення про різноманітність рослин у природі; уявлення про гриби як унікальну форму життя, що має певну схожість з рослинним і тваринним організмом, але не є ні тим, ні іншим; здатність класифікувати рослини, розрізняти їх та характеризувати за істотними ознаками; розуміння унікальності рослинного організму, а також значення рослин у природі; вміння використовувати набуті знання у професійно орієнтованих ситуаціях, подавати складну інформацію в доступній для дошкільників формі.

Питання для теоретичного опрацювання

1. **Царство Рослини.** Водорості: загальна характеристика. Відділи Зелених, Діатомових, Бурих, Червоних (Багрянки) водоростей.
2. Вищі спорові рослини: загальна характеристика. Відділи Мохоподібних, Плауноподібних, Хвощеподібних, Папоротеподібних.
3. Характеристика відділу Голонасінні.
4. Відділ Покритонасінні, класифікація рослин в межах відділу. Характеристика родин класів Дводольні й Однодольні. Родини Хрестоцвіті (Капустяні), Розові, Бобові, Пасльонові, Складноцвіті (Айстрові), Лілейні, Цибулеві, Злакові.
5. Загальна характеристика **царства Гриби**.

Практичні завдання до заняття

1. *Групова робота.* Об'єднатися в групи:
 - ✓ Водорості.
 - ✓ Мохи.
 - ✓ Плауни.
 - ✓ Хвощі.
 - ✓ Папороті.
 - ✓ Голонасінні.
 - ✓ Покритонасінні Однодольні.

- ✓ Покритонасінні Дводольні.
- ✓ Гриби.

Розробити міні-проект на задану тему (співзвучна з назвою групи) у вигляді створення лепбуку. Підготуватися до групового представлення проекту на практичному занятті (до 5 хв.).

2. За результатами роботи на занятті заповнити таблицю “Різноманітність рослин у природі”.

	Групи рослин						
	Водорості	Мохоподібні	Плауноподібні	Хвоцеподібні	Папоротеподібні	Голонасінні	Покритонасінні
1. Життєве середовище (водне, наземно-повітряне)							
2. Ознаки організації (одноклітинні, колоніальні, багатоклітинні нитчасті, багатоклітинні пластинчасті, багатоклітинні тканинні)							
3. Органи, що складають організм							
4. Способи живлення							
5. Способи розмноження							
6. Життєвий цикл: а) пануюче покоління; б) самостійність гаметофіту; в) чим представлений гаметофіт.							
7. Значення в природі і житті людини							
8. Представники							

Рекомендації щодо виконання практичних завдань

1. Розробити міні-проект на задану тему (співзвучна з назвою групи) у вигляді створення лепбуку. Підготуватися до групового представлення проекту на практичному занятті (до 5 хв.).

Лепбук (lapbook) – це книга-розкладка або саморобна тека з кишеньками, віконцями, рухливими деталями. У ній збирається матеріал з певної теми. При цьому лепбук – це не просто поробка. Це заключний етап дослідницької роботи, яку виконують під час вивчення певної теми. Щоб заповнити цю теку, потрібно пройти всі етапи проекту, провести спостереження, відшукати потрібну інформацію. Створення лепбуку допоможе закріпити і систематизувати вивчений матеріал, а розгляд теки надалі дозволить швидко освіжити в пам’яті пройдену тему. Зразки створення лепбуків

різної тематики дивіться у джерелі: http://www.tavika.ru/p/blog-page_5.html

Наповнення лепбуку – на розсуд групи. Потрібно передбачити наявність загальної інформації про досліджувану групу рослин, їх видову різноманітність, цікавинок про рослини для дошкільників тощо.

Інформаційні джерела до заняття

1. Ільченко В. Р. Біологія : підруч. для 7 кл. загальноосвіт. навч. закл. / В. Р. Ільченко, Л. М. Рибалко, Т. О. Півень. – Полтава : Довкілля, 2007.
2. Мусієнко М. М. Біологія : підруч. для 7 кл. загальноосвіт. навч. закл. / М. М. Мусієнко, П. С. Славний, П. Г. Балан. – К. : Генеза, 2007.
3. Основи природознавства : навчальний посібник для студентів спеціальності Дошкільна освіта / авт.-упор. П. В. Сарафинюк, Л. А. Присяжнюк ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця : Документ-Принт, 2016. – 414 с.
4. Соболев В. І. Біологія : підруч. для 7 кл. загальноосвіт. навч. закл. / В. І. Соболев. – К. : Грамота, 2007.
5. Согур Л. М. Ботаніка : курс лекцій / Л. М. Согур. – К. : Фітосоціоцентр, 2005. – 232 с.
6. Яковлев Г. П. Ботаника : учеб. для вузов / Г. П. Яковлев, В. А. Челомбитько ; под ред. И. В. Грушвицкого. – М. : Высш. шк., 1990. – 367 с.

Лабораторне заняття №1

Тема. Морфолого-біологічний аналіз рослин

Прогнозований освітній результат: сформовані знання про морфологічну будову рослини; здатність характеризувати рослини за певними ознаками (типом кореневої системи, видозмінами кореня, листка, стебла, способом листорозміщення тощо), класифікувати їх.

Обладнання: гербарій, технологічна карта, лупа, лекційний матеріал, посібники, довідникові видання для дошкільників.

Хід заняття

1. Розглянути гербарний зразок. Здійснити морфолого-біологічний аналіз рослини, використовуючи технологічну карту.

Вид рослини _____

Технологічна карта

Життєва форма	1. Трава. 2. Кущ. 3 Дерево.
Місце зростання	1. Лука. 2. Ліс. 3. Поле. 4. Степ. 5. Город. 6. Пустир. 7. Водойма. 8. Сквер. 9. Квітник.

Тип кореневої системи	1. Мичкувата. 2. Стрижнева.
Видозміна кореня	1. Коренеплід. 2. Бульбокорінь. 3. Ходульні корені. 4. Опорні корені. 5. Дихальні корені. 6. Повітряні корені. 7. Чіпкі корені. 8. Бульбочки з азотофіксуючими бактеріями.
Листок Жилкування Листорозміщення Простий чи складний	1. Черешковий. 2. Сидячий. 3. Піхвовий. 1. Сітчасте. 2. Паралельне. 3. Дугове. 1. Чергове. 2. Супротивне. 3. Кільчасте. 1. Трійчастий. 2. Пальчастий. 3. Парноперистий. 4. Непарноперистий.
Видозміна листка	1. Колючки. 2. Вусики. 3. Пастки. 4. Густе опушення. 5. Восковий наліт.
Стебло	а) 1. Трав'янисте. 2. Дерев'янисте. 3. Соломина. б) 1. Прямостояче. 2. Повзуче. 3. Витке. 4. Чіпке. 5. Укорочене.
Видозміни стебла	1. Кореневище. 2. Бульба. 3. Цибулина.
Квітка Стать квітки Оцвітина Забарвлення віночка	1. Маточна. 2. Тичинкова. 3. Двостатева. 1. Проста. 2. Подвійна. 1. Неяскраве. 2. Біле. 3. Жовте. 4. Червоне. 5. Рожеве. 6. Синє. 7. Голубе. 8. Фіолетове. Ч М А Г
Формула квітки Запилення	1. Перехресне – вітром. 2. Перехресне – комахами. 3. Самозапилення.
Суцвіття	1. Китиця. 2. Колос. 3. Складний колос. 4. Зонтик. 5. Складний зонтик. 6. Волоть. 7. Початок. 8. Кошик. 9. Головка. 10. Щиток. 11. Султан. 12. Поодинокі квітка.
Плід Соковитий Сухий	1. Ягода. 2. Кістянка. 1. Біб. 2. Стручок. 3. Стручечок. 4. Сім'янка. 5. Коробочка. 6. Зернівка. 7. Горіх. 1. Однонасінний. 2. Багатонасінний. 1. Розкривний. 2. Нерозкривний.
Тривалість життя	1. Однорічна. 2. Дворічна. 3. Багаторічна.
Господарське значення	1. Їжа для людини. 2. Корм для худоби. 3. Лікарська сировина. 4. Декоративна рослина. Технічна культура. 6. Бур'ян.

2. Використовуючи додаткову літературу, енциклопедичні видання тощо, підготувати цікаве повідомлення для дошкільнят про одну із рослин, яка аналізувалася.

Інформаційні джерела до заняття

1. Біологія. 7 клас: Шкільний визначник рослин. — Х. : Ранок, 2009. (16 окремих арк. у папці).

2. Зайцева О. Дивосвіт України : шкільний довідник-визначник дикої природи / О. Зайцева. – К. : Школа, 2011. – 240 с.
3. Морозюк С. С. Трав'янисті рослини України : навчальний посібник / С. С. Морозюк, В. В. Протопопова. – Т. : Навчальна книга – Богдан, 2007. – 216 с.
4. Уиллис К. Ботаникум / К. Уиллис ; пер. О. Чибисова. – К. : Махаон, 2016.

Література для дітей про рослини

1. Александров, Борис Алексеевич. В стране зеленой / Александров, Борис Алексеевич. - М.: Просвещение, 1973. - 184 с.
2. Белоусова, Людмила Денисовна Редкие растения мира / Белоусова, Людмила Денисовна, Денисова, Лариса Васильевна. - М.: Лесная промышленность, 1983. - 341 с.
3. Верзилін, Микола Михайлович. Мандри з домашніми рослинами / Верзилін, Микола Михайлович; З рос. пер. Г.Ткаченко, К.Юречко; З доп. іл. Ю.Смольникова та ін. - К.: Веселка, 1973. - 344 с.
4. Ветлина, Вера Афанасьевна. Рассказы о цветах / Ветлина, Вера Афанасьевна; Рис. И.Година и В.Лисевича. - М.; Л.: Детгиз, 1952. - 216 с.
5. Вильямс, Брайан. Книга о самых Первых... / Вильямс, Брайан, Вильямс, Бренда; Пер. с англ. М.Лапицкого. - М.: Росмэн, 1994. - 59 с.
6. Головкин, Борис Николаевич. Самые-самые...: Рассказы о рекордах растител. мира / Головкин, Борис Николаевич. - М.: Колос, 1982. - 127 с.
7. Гродзінський, Андрій Михайлович. Серед природи і в лабораторії / Гродзінський, Андрій Михайлович. - К.: Наукова думка, 1983. - 159 с.
8. Гэнери, Анита. Что внутри растений? / Гэнери, Анита; Пер. с англ. О.А.Коротковой. - [М.]: Слово, 1994. - 45 с.
9. Денисова, Галина Александровна. Удивительный мир растений: Пособие для учащихся / Денисова, Галина Александровна. - 2-е изд. - М.: Просвещение, 1981. - 128 с.
10. Дитяча енциклопедія : рослини / укл.: Дмитро Таболкін. – Х. : Folio, 2004. – 318 с.
11. Дудченко, Любовь Григорьевна. Пищевые растения - целители / Дудченко, Любовь Григорьевна, Кривенко, Валерия Всеволодовна. - К.: Наукова думка, 1985. - 128 с.
12. Енциклопедія для дітей. Рослини. Тварини / ред .С.Попадюк, Г.Кириєнко. — К.: Махаон-Україна, 2010. — 288 с.: іл. — (Encyclopedia Britannica).
13. Єлін, Юхим Якович. Рослини наших лісів / Єлін, Юхим Якович. - 2-ге вид. - К.: Радянська школа, 1983. - 239 с.
14. Жданов, Виктор Семенович. Аквариумные растения / Жданов, Виктор Семенович ; Под ред. С.Е.Коровина. - 2-е изд. - М.: Лесная промышленность, 1987. - 294 с.
15. Зав'язкін О. В. Велика книжка : рослинний світ України / О. В. Зав'язкін. – К. : Кристал Бук, 2016. – 16 с.
16. Заверуха, Борис Володимирович. Зелений розмай: Нариси / Заверуха, Борис Володимирович, Ратушний, Михайло; Худож. В.Любавин. - К.: Веселка, 1978. - 80 с.
17. Козетова, Любов Григорівна. Отруйні рослини / Козетова, Любов Григорівна. - К.: Радянська школа, 1971. - 38 с.
18. Ламберт, Марк. Детская краткая энциклопедия. Природа / Ламберт, Марк; Пер. с англ. О.А.Коротковой. - [М.]: Слово, 1994. - 160 с.

19. Лікарські рослини: Енцикл. довід. / За ред. А.М.Гродзінського; Худож. В.Я.Березань та ін. - К.: Українська Радянська Енциклопедія, 1991. - 544 с.
20. Маценко Г. О. Книга рекордів України : природа навколо нас / Г. О. Маценко. – Т. : Навчальна книга-Богдан, 2000. – 80 с.
21. Микляева, Инесса Михайловна. Самые, самые... растения / Микляева, Инесса Михайловна, Огуреева, Галина Николаевна; Худож. М.Н.Сергеева. - М.: Прогресс: Пангея, 1994. - 19 с.
22. Носаль, Иван Михайлович. Від рослини до людини: Розповіді про лікув. та лік. рослини України / Носаль, Иван Михайлович; Худож. І.О.Ком'яхова. - К.: Веселка, 1993. - 606 с.
23. Оприш, Тудор. Мир растений / Оприш, Тудор; Ил. Д.Ионеску; Пер. А.С.Семенова, В.Н.Суханова. - Бухарест: Ион Крянгэ, 1986. - 142 с.
24. Растения: Зеленый цвет Земли / Идея Э.Дами, А.Сирена, Ф.Грацини; Ил. Г.Беллентини, Ч.Боццолі, А.Чиматорибус та ін. Текст Л.Бенедетти, Ф.Грацини. - Минск: Белфакс, 1995. - 95 с.: іл. - (Как статья взрослым). - б.т.
25. Сааков, Семен Григорьевич. Оранжерейные и комнатные растения и уход за ними / Сааков, Семен Григорьевич; Худож. М.И.Разулевич. - М.: Наука, 1985. - 621 с.
26. Серпухова, Вера Ивановна. Комнатные и балконные растения / Серпухова, Вера Ивановна, Тавлинова, Галина Константиновна; Рис. М.Г.Коэнте. - М.: Прейскурантиздат, 1991. - 117 с.
27. Смирнов, Алексей Всеволодович. Мир растений: Рассказы о кофе, лилиях, пшенице и пальмах / Смирнов, Алексей Всеволодович; Худож. А.Колли. - М.: Молодая гвардия, 1981. - 303 с.
28. Смирнов, Алексей Всеволодович. Мир растений: Рассказы о культур. растениях / Смирнов, Алексей Всеволодович; Худож. А.Колли. - М.: Молодая гвардия, 1988. - 302 с.
29. Терлецький, Володимир Карлович. Дивовижне у світі рослин / Терлецький, Володимир Карлович; Худож. В.А.Кузнецов. - К.: Урожай, 1990. - 205 с.
30. Тетельман Г. Світ дивовижних рослин : енциклопедія / Г. Тетельман. – К. : Септіма, 2013. – 80 с. – (Серія “Я пізнаю світ”).
31. Тюпа, Уляна Андріївна. Книга для читання з ботаніки / Тюпа, Уляна Андріївна; Худож. Р.М.Багаутдінов. - К.: Радянська школа, 1966. - 83 с.
32. Черненко, Эрнст Николаевич. Где опустится парашют?: Науч.-попул. рассказы / Черненко, Эрнст Николаевич; Мал. Е.М.Черненко. - Алма-Ата: Жалын, 1989. - 93 с.
33. Шморгун, Євгеній Іванович. Дивосил-зілля: Оповідання про рідкіс. рослини / Шморгун, Євгеній Іванович; Худож. Є.В.Попов, М.М.Усов. - К.: Веселка, 1980. - 111 с.
34. Эллиот, Джейн. Детская энциклопедия: Учеб. пособие для доп. образования / Эллиот, Джейн, Кинг, Колин; При участии С.Кроуфорд, А.Крейг; Пер. с англ. Е.П.Коржева. - М.: Росмэн, 1994. - 127 с.
35. Яришева, Надія Федорівна. Основи природознавства: Природа України: Навч. посібник для студ. вищ. пед. навч. закл., що вивчають дисципліну “Основи природознавства...” / Яришева, Надія Федорівна. - К.: Вища школа, 1995. – 335 с.

Практичні заняття №8-9

Тема. **Різноманітність тваринного світу планети.** **Класифікація тварин. Характеристика основних систематичних груп тварин**

Прогнозований освітній результат: сформоване уявлення про основні ознаки тваринного організму, особливості будови, процеси життєдіяльності тварин; про різноманітність тварин у природі; знання специфічних особливостей різних систематичних груп тварин; здатність класифікувати тварини відповідно до прийнятої систематики; розуміння значення тварин у природі.

Підтема. **Безхребетні тварини. Їх місце в екосистемі планети Земля**

Питання для теоретичного опрацювання

1. Загальна характеристика **підцарства Одноклітинні**. Їх видова різноманітність та середовище існування, роль у природі та житті людини.
2. **Багатоклітинні організми:** загальна характеристика, особливості будови та життєдіяльності. Різноманітність. Їх значення в природі.
 - ✓ Тип Кишковопорожнинні.
 - ✓ Типи Плоскі, Круглі та Кільчасті черви.
 - ✓ Тип Молюски.
 - ✓ Тип Членистоногі.
3. Особливості ознайомлення дітей дошкільного віку з тваринами.

Практичні завдання до заняття

1. Групова робота. Підготувати групове представлення однієї із груп тварин (до **5 хвилин**) за наступною схемою: загальна характеристика (що це за тварини, чим особливі, де проживають); різноманітність тварин (які класи, ряди, види охоплені типом, що характеризується); значення у природі; цікаві факти з життя тварин; тварини у мистецтві (літературі, образотворчому, музичному). Для представлення дібрати необхідний ілюстративний матеріал, зробити медіа-презентацію, по можливості, провести дослідження і представити його результати на занятті.

Для виконання завдання здійснити поділ студентів на групи: *1 група* – підцарство Одноклітинні; *2 група* – тип Кишковопорожнинні; *3 група* – тип Плоскі Черви; *4 група* – тип Круглі Черви; *5 група* – тип Кільчасті Черви; *6 група* – тип Молюски; *7 група* – тип Членистоногі.

Кожній групі розробити тестові завдання (**всього 6**) для перевірки засвоєння матеріалу, представленого групою.

2. Розпочати заповнення таблиці “Різноманітність тварин у природі”.

Систематична категорія (тип, клас)	Загальна характеристика	Особливості будови	Особливості життєдіяльності	Різноманітність тварин (представники)	Значення в природі

Підтема. Тварини – представники типу Хордові: підтипи Безчерепні та Хребетні (класи Круглороті, Хрящові риби, Кісткові риби, Земноводні, Плазуни, Птахи, Ссавці). Їх значення в природі

Питання для теоретичного опрацювання

1. Загальна характеристика типу Хордові.
2. Підтип Безчерепні. Характеристика тварин даної групи, їх видова різноманітність та середовище існування, роль у природі та житті людини.
3. Підтип Черепні (Хребетні): загальна характеристика, особливості будови та життєдіяльності. Сезонні явища в житті тварин, Різноманітність. Їх значення в природі.
 - ✓ Класи Круглороті, Хрящові риби, Кісткові риби.
 - ✓ Клас Земноводних.
 - ✓ Клас Плазуни.
 - ✓ Клас Птахи.
 - ✓ Клас Ссавці
4. Особливості ознайомлення дітей дошкільного віку з тваринами.

Практичні завдання до заняття

1. Групова робота. Підготувати групове представлення однієї із груп тварин (до **5 хвилин**). Для представлення дібрати необхідний ілюстративний матеріал, зробити медіа-презентацію.

Для виконання завдання здійснити поділ студентів на групи: *1 група* – клас Круглороті; *2 група* – клас Хрящові риби; *3 група* – клас Кісткові риби; *4 група* – клас Земноводні; *5 група* – клас Плазуни; *6 група* – клас Птахи; *7 група* – клас Ссавці.

Кожній групі розробити тестові завдання (**всього 6**) для перевірки засвоєння матеріалу, представленого групою.

2. Продовжити заповнення таблиці “Різноманітність тварин у природі”.

Інформаційні джерела до занять

1. Ковальчук Г. В. Зоологія з основами екології : навч. посіб. / Г. В. Ковальчук. – 2-е вид. випр. та доп. – Суми : Університетська книга, 2007. – 614 с.
2. Серебряков, В.В. Біологія: підручник для 8 кл. загальноосвітніх навчальних закладів / В.В. Серебряков, П.Г. Балан. – К.: Генеза, 2008. – 288с.
3. Основи природознавства : навчальний посібник для студентів спеціальності Дошкільна освіта / авт.-упор. П. В. Сарафинюк, Л. А. Присяжнюк ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця : Документ-Принт, 2016. – 414 с.

Література для дітей про тварин

1. Брем А. Життя тварин : ссавці, птахи, рептилії, земноводні, риби, комахи / А. Брем ; наук. ред. М. Любченко. – Х. : Школа, 2004. – 712 с.
2. Брем А. Рыбы и амфибии : [по пер. 1893 г.] / А. Брем. – М. : АСТ, 2000. – 553 с.
3. Брум Дж. Анімаліум / Дж. Брум ; пер. О. Дятел. – Л. : Вид-во Старого Лева, 2017. – 112 с.
4. Дженкінс Ст. Книга про тварин / Ст. Дженкінс. – К. : Рабарбар, 2015. – 208 с.
5. Дмитриев Ю. Д. Земноводные и пресмыкающиеся : научно-популярная литература / Ю. Д. Дмитриев ; под. ред. Н. М. Пожарицкой. – М. : Олимп ; АСТ, 1998. – 304 с.
6. Калашников В. И. Чудеса природы : животный мир : занимательная зоология : [для мл. и сред. шк. возраста] / В. И. Калашников. – М. : Белый город, 2002. – 48 с. – (Энциклопедия тайн и загадок).
7. Копилова Г. Червона книжечка / Ганна Копилова. – К. : Основи, 2015. – 52 с.
8. Коу Джеффи. Рыбы : научно-популярная литература / Д.ж Коу ; пер. с нем. О. А. Коротковой ; научн. ред. А. И. Волков. – М. : Слово, 1998. – 48 с.
9. Ламберт Д. Мир животных : иллюстрированный атлас для детей / Д. Ламберт ; пер. с англ. А. А. Литовкиной ; науч. ред. В. Г. Бабенко. – М. : Оникс, 2001. – 96 с.
10. Паркер С. Сюрпризи природи : комахи / Стів Паркер. – К. : Махаон, 2010. – 28 с.
11. Січовик І. П. Дивокрай : читанка з природознавства : в 2 ч. / І. П. Січовик. – Т. : Навчальна книга – Богдан, 2014. – Ч. 1. : Свійські та дикі тварини – 224 с.
12. Січовик І. П. Дивокрай : читанка з природознавства : в 2 ч. / І. П. Січовик. – Т. : Навчальна книга – Богдан, 2014. – Ч. 2. : У небі, на землі, у воді. Птахи, комахи, риби та інші тварини рідного краю. – 240 с.
13. Стрелков Д. Г. Велика енциклопедія тварин / Д. Г. Стрелков, А. Ф. Цеханська, О. В. Шаповалова. – К. : Пегас, 2016. – 224 с.
14. Тварини-мисливці. – К. : Махаон, 2011. – 14 с.
15. Токарева, Раїса Сергіївна. Кімнатні тварини / Токарева, Раїса Сергіївна, Литвинова, Тамара Андрониківна, Соколов, Олег Олександрович; Пер. з рос. Н.М.Некрут; Фотоіл. Б.А.Коробейникова, І.О.Кропивницького. - К.: Урожай, 1994. - 119 с.
16. Шереметьєв, Ігор Ілліч Акваріумні риби / Шереметьєв, Ігор Ілліч; Худож. М.М.Усов. - К.: Радянська школа, 1988. - 220 с.

17. Школьник Ю. Екзотичні птахи. Яскраве царство пернатих / Ю. Школьник. – Х. : Клуб сімейного дозвілля, 2015. – 64 с.
18. Школьник Ю. Хижі тварини : небезпечні, дикі, свійські / Ю. Школьник. – Х. : Клуб сімейного дозвілля, 2015. – 64 с.

Змістовий модуль 3. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МЕТОДИКИ ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ ІЗ ПРИРОДОЮ

Практичне заняття №10

Тема. Становлення і розвиток методики ознайомлення дітей з природою

Прогнозований освітній результат: сформоване *уявлення* про основні етапи розвитку методики ознайомлення дітей дошкільного віку з природою, ідеї педагогів минулого щодо пізнання дитиною природного довкілля; *здатність* до критичного аналізу педагогічної спадщини педагогів і методистів, виокремлення в ній актуальних для сьогодення положень, прогнозування можливостей їх використання в освітньому процесі сучасного ЗДО.

Форма проведення: педагогічні читання

Тематика виступів

I. Погляди зарубіжних педагогів на використання природи у вихованні дітей дошкільного віку

- Ідеї Я. А. Коменського про необхідність ознайомлення дітей з природою з раннього віку.
- Ідея природовідповідного виховання дітей у спадщині Ж.-Ж. Руссо.
- Погляди Й. Песталоцці про визначне значення сприймання дітьми природи.
- Використання природи як джерела розумового і морального виховання в педагогічній теорії Ф. Фребеля.
- Природа як фактор виховання в педагогічній системі М. Монтесорі.

II. Історична ретроспектива поглядів російських педагогів на значення природи в розвитку дитини

- Питання про роль природи у вихованні дітей в працях В. Ф. Одоєвського.
- Значення природи в початковому навчанні дітей у педагогічній спадщині К. Д. Ушинського.
- О. Я. Герд про значення природничих наук у системі освіти дітей.
- Погляди Є. М. Водовозової на роль природи у вихованні дітей дошкільного віку.

- Природа як середовище розвитку і виховання дитини-дошкільника в теорії Є. І. Тихеевої.
- Практика роботи з ознайомлення дітей з природою в дореволюційних дитячих садках по методу Л. К. Шлегер.

III. Природа як фактор розвитку особистості дошкільника в творчій спадщині українських педагогів

- Формування дитини засобами природи в педагогічній концепції С. Ф. Русової.
- Місце природи у вихованні дитини в педагогічних ідеях В. О. Сухомлинського.

Практичні завдання до заняття

1. Підготувати повідомлення (3 хв.) на одну із запропонованих тем (на вибір згідно попереднього розподілу).
2. За результатами опрацювання матеріалу заповнити таблицю:

Історичний період	Педагог	Основні педагогічні ідеї щодо використання природи як засобу навчання, виховання і розвитку дітей	Методи і форми ознайомлення дітей з природним довкіллям	Основні педагогічні праці	Зв'язок із сучасністю

Інформаційні джерела до заняття

1. Гончарова Е. В. природа как фактор воспитания в педагогических системах прошлого : учебное пособие для студентов дошкольных факультетов педагогических институтов и колледжей / Е. В. Гончарова ; Нижневартковский государственный педагогический институт [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://pedlib.ru/Books/6/0120/index.shtml>
2. Історія дошкільної педагогіки: хрестоматія / упор. З. Н. Борисова, В. З. Смаль. – К. : Вища школа, 1990. – 423 с.
3. Русова С. Вибрані педагогічні твори / С. Ф. Русова. – К. : Освіта, 1996. – 304 с.
4. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. – К.: Рад. школа, 1976. – Т.3: Серце віддаю дітям. – С.7 -279.
5. Українська педагогіка в персоналіях : в 2-х кн. – К. : Либідь, 2005.
6. Яришева Н. Ф. Методика ознайомлення дітей з природою / Н. Ф. Яришева. – К. : Вища школа, 1993. – С. 12-30.

Змістовий модуль 4. ВЛАСНЕ ПЕДАГОГІЧНІ ЦІЛІ Й ЗМІСТ ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ ІЗ ПРИРОДНИМ ДОВКІЛЛЯМ

Лабораторне заняття №2

Тема. Програмне забезпечення ознайомлення дітей дошкільного віку з природою

Прогнозований освітній результат: сформоване уявлення про зміст еколого-природничої освіти дошкільників та особливості його представлення в різних нормативних і парціальних освітніх програмах.

Питання для теоретичного опрацювання

1. Аналіз тематичного розділу “Дитина у природному довкіллі” освітньої програми для дітей від двох до семи років “Дитина”.
2. Особливості ознайомлення дошкільників з природою за програмами виховання і навчання дітей дошкільного віку “Українське дошкілля”, “Дитина в дошкільні роки”, а також програмою розвитку дітей старшого дошкільного віку “Впевнений старт”.
3. Парціальні (спеціалізовані, локальні) програми екологічної освіти дошкільників.

Практичні завдання до заняття

1. Ознайомтеся із завданнями природничої освіти, змістом педагогічної роботи, визначеними програмою “Дитина” (тематичний розділ “Дитина у природному довкіллі”) (для кожного вікового періоду). Прослідкуйте, як відбувається ускладнення змісту та програмових вимог на кожному наступному віковому щаблі.
2. Підготуйте групове представлення (за попереднім розподілом) природничої складової однієї із запропонованих програм: “Українське дошкілля”, “Дитина в дошкільні роки”, “Впевнений старт”. Зробіть аналіз змісту ознайомлення дітей з природою в межах презентованої програми та логіки його розгортання.
3. Представте одну із парціальних (спеціалізованих, локальних) програм екологічної освіти дошкільників.
 - Системний підхід до аналізу природного довкілля за програмою екологічної освіти дітей дошкільного віку Н. В. Лисенко (джерело № 2).
 - Ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з природним довкіллям за програмою А. М. Богуш “Мое довкілля” (джерело № 1).

- Формування екологічної культури дошкільників за програмою “Екологічна скринька” (авт. Л. Лупійко) (джерело № 3).
- Пізнання дітьми природного довкілля у пошуково-дослідницькій діяльності за програмою “Маленькі дослідники” (авт. Т. Шумер, І. Сергеева) (джерело № 5).
- Екологічне виховання дошкільників за програмою С. Ніколаєвої “Юний еколог” (джерело № 4).

Інформаційні джерела до заняття

Нормативні програми:

1. Дитина : програма виховання і навчання дітей від двох до семи років / Г. В. Беленька , Е. В. Белкіна, О. Л. Богініч та ін. – К. : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2016. – 304 с.
2. Дитина в дошкільні роки : комплексна додаткова освітня програма / К. Л. Крутій (наук. кер.) та ін. – Запоріжжя ; ЛПС, 2011. – 188 с.
3. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку “Впевнений старт” / [авт. кол. Андрієтті О.О., Голубович О.П. та ін.]. – К., 2010. – 54 с.
4. Програма розвитку дитини дошкільного віку “Українське дошкільня” / О. І. Білан, Л. М. Возна, О. Л. Максименко. – Тернопіль : Мандрівець, 2012. – 264 с.

Парціальні програми:

1. Богуш А. Мое довкілля : програма ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з довкіллям. – К. : Шкільний світ, 2006. – 112 с.
2. Лисенко Н. В. Теорія і практика екологічної освіти : дошкільник-педагог : навчально-методичний посібник для ВНЗ / Н. В. Лисенко. – К. : Слово, 2009. – С. 108-181.
3. Лупійко Л. Екологічна культура та народні природознавчі традиції : орієнтовний зміст програми “Екологічна скринька” / Л. Лупійко // Палітра педагога. – 2004. – № 1. – С. 9-13.
4. Николаева С. Н. Юный эколог : программа экологического воспитания дошкольников / С. Н. Николаева. – М. : Мозаика-Синтез, 2004. – 128 с.
5. Шумер Т. Маленькі дослідники : програма пізнавального розвитку дошкільників у пошуково-дослідницькій діяльності / Т. Шумер, І. Сергеева // Палітра педагога. – 2008. – № 2-6.

Змістовий модуль 5. ЗАСОБИ НАОЧНОСТІ ТА НАВЧАЛЬНО-МАТЕРІАЛЬНА БАЗА ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ ІЗ ПРИРОДОЮ

Практичне заняття №11

Тема. Засоби наочності та навчально-матеріальна база ознайомлення дітей із природою як компоненти еколого-розвивального середовища ЗДО

Прогнозований освітній результат: сформоване *уявлення* про засоби наочності й навчальні посібники, навчально-матеріальну базу (компоненти еколого-розвивального середовища ЗДО) та їх значення в ознайомленні дітей дошкільного віку з природою; *вміння* класифікувати засоби наочності, характеризувати їх, а також здійснювати характеристику основних об'єктів матеріальної бази дитячого садка; *здатність* моделювати процес облаштування куточка живої природи, ділянки дошкільного навчального закладу, прогнозувати можливості їх використання в ознайомленні дошкільників з природним довкіллям.

Питання для теоретичного опрацювання

1. Засоби наочності й навчальні посібники та їх значення в ознайомленні дітей дошкільного віку з природою. Класифікація засобів наочності.
2. Куточок живої природи та методика організації навчально-пізнавальної і трудової діяльності дошкільників у ньому.
3. Ділянка дитячого садка. Її значення в реалізації основних завдань ознайомлення дітей з природою.

Питання для обговорення

1. Розкрийте значення навчальних посібників в процесі природничої освіти дітей дошкільного віку.
2. Як класифікують засоби наочності в дошкільній дидактиці? Охарактеризуйте кожен класифікаційну групу засобів наочності (натуральні, образотворчі, аудіовізуальні, моделі) та з'ясуйте особливості їх використання в ознайомленні дошкільників з природою.
3. Розкрийте навчально-виховне значення куточка живої природи в ДНЗ.
4. З'ясуйте особливості розміщення та представте перелік обладнання куточка живої природи.
5. Назвіть вимоги до утримання рослин і тварин у куточку живої природи.
6. Представте орієнтовний перелік мешканців живого куточка (рослин (за групами), комах, молюсків, риб, земноводних, плазунів, птахів, ссавців) та розкрийте особливості їх утримання і догляду за ними.
7. Розкрийте навчально-виховне значення ділянки дитячого садка в процесі ознайомлення дітей з природним довкіллям.
8. Визначте особливості планування ділянки та вимоги до її озеленення.
9. З'ясуйте особливості облаштування ділянки дитячого садка за такими позиціями:
 - квітники на ділянці;
 - город на ділянці;

- плодовий сад на ділянці;
- утримання свійських тварин на ділянці та приваблювання птахів.

Практичні завдання до заняття

1. Групова робота. Підготуйте представлення однієї із груп засобів наочності (згідно попереднього розподілу) з наступним їх показом та демонструванням специфіки роботи з ними (за віковими періодами).

Рекомендовані для аналізу засоби наочності:

Натуральні (у живому і фіксованому вигляді): живі рослини і тварини, гербарії, колекції.

Образотворчі (об'ємні і плоскі): муляжі овочів та фруктів, предметні та сюжетні картинки, дидактичні картини, художні картини, ілюстрації, фотографії, листівки, дидактичний матеріал для настільних ігор (лото, доміно тощо), календар спостережень за природою.

Аудіовізуальні: мультфільми, відеофільми, навчальні комп'ютерні програми, телепередачі, діапозитиви, слайди, презентації, аудіозаписи (спів птахів, класичної музики, звуків природи тощо).

Моделі (статичні, динамічні): Сонячної системи, сузір'я, глобус, моделі-картинки тощо.

2. Складіть орієнтовний перелік мешканців живого куточка (рослин (за групами), комах, молюсків, риб, земноводних, плазунів, птахів, ссавців). Підготуйтеся до написання візуалізованого диктанту на визначення кімнатних рослин.
3. Створіть паспорти кімнатних рослин (по два на кожену групу рослин).
4. Розробіть цікаву розповідь для дітей про одну із тварин – мешканця куточка живої природи.
5. Підготуйте повідомлення на одну із запропонованих тем (на вибір, бажано за попереднім розподілом):
 - квітники на ділянці дитячого садка;
 - город на ділянці;
 - плодовий сад на ділянці;
 - утримання свійських тварин на ділянці та приваблювання птахів.

Зверніть увагу на місцезрешташування об'єкта, його планування, рекомендований для вирощування перелік рослин (тварин), особливості організації праці дітей на ньому.

Інформаційні джерела до заняття

1. Дитина. Методичні рекомендації до програми виховання і навчання дітей 2-7 років / кол. авт. ; за заг. ред. В. О. Огнев'юка ; Київський університет імені Бориса Грінченка. – К., 2016. – 352 с.

2. Марковская М. М. Уголок природы в детском саду : кн. для воспитателя дет. сада. – 2-е изд., дораб. – М. : Просвещение, 1989. – 144 с.
3. Методика ознайомлення дітей з природою : хрестоматія / уклад. Н. М. Горопаха. – К. Слово, 2012. – 432 с.
4. Нікітенко А. Живий куточок – це дуже серйозно / А. Нікітенко // Дошкільне виховання. – 1996. – № 2. – С. 25.
5. Яришева Н. Ф. Методика ознайомлення дітей з природою : навч. посібник / Н. Ф. Яришева. – К. : Вища школа, 1993. – С. 50-156.

Змістовий модуль 6. МЕТОДИ ТА ПРИЙОМИ ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ПРИРОДОЮ

Практичні заняття №12-13

Тема. Методи опосередкованого ознайомлення дітей дошкільного віку з природою

Прогнозований освітній результат: *знання* методів опосередкованого ознайомлення дітей дошкільного віку з природою (словесних і наочних), вимог до їх застосування в освітньому процесі; *сформоване вміння* конструювати освітній процес з використанням цих методів.

Підтема. Словесні методи ознайомлення дошкільників з природою. Їх характеристика. Методика застосування

Питання для теоретичного опрацювання

1. Значення словесних методів у пізнанні дитиною природного довкілля.
2. Розповідь як монологічний виклад навчального матеріалу, її цінність в процесі ознайомлення дошкільників з природою. Види розповіді, її структура, вимоги до проведення. Прийоми активізації пізнавальної діяльності дітей під час розповіді. Словесні логічні завдання як різновид розповіді.
3. Бесіда в ознайомленні дітей з природою. Педагогічна цінність бесіди як словесного методу навчання дошкільників. Види бесід та їх характеристики. Вимоги до постановки запитань у процесі бесіди. Підготовка вихователя і дітей до проведення бесіди.
4. Використання дитячої природознавчої літератури в процесі ознайомлення дітей з об'єктами і явищами природного довкілля. Вимоги до читання природознавчої книги. Використання загадок, приказок, прислів'їв у процесі ознайомленні дошкільників з природою.

Питання для обговорення

1. Розкрийте значення словесних методів у процесі природничої освіти дітей дошкільного віку.
2. Схарактеризуйте розповідь як один із словесних методів ознайомлення дітей з природним довкіллям. Які прийоми активізації пізнавальної діяльності дітей доцільно використовувати під час розповіді?
3. Схарактеризуйте бесіду як словесний метод пізнання дитиною природи. У чому полягає керівництво пізнавальною діяльністю дошкільників під час бесіди?
4. Розкрийте особливості використання дитячої природознавчої літератури та малих літературних фольклорних жанрів (приказок, прислів'їв, загадок, скоромовок, забавлянок, примовок, потішок тощо) в процесі ознайомлення дітей з об'єктами і явищами природного довкілля.

Практичні завдання до заняття

1. Опрацюйте запропоновані джерела до заняття.
2. Розробіть описову (або сюжетну) розповідь для дітей дошкільного віку (тема, віковий етап – на вибір). Доберіть усі необхідні для розповіді ілюстративні та художні матеріали (вірші, загадки, прислів'я та ін.). Підготуйтеся до її проведення на занятті.
3. Розробіть один з різновидів бесіди (вступну, супровідну, заключну (узагальнюючу) – на власний вибір) для дітей середнього (старшого) дошкільного віку. Забезпечте належне її представлення з використанням необхідного дидактичного матеріалу.
4. Ознайомтеся з поданим у Програмі орієнтовним переліком художніх творів, рекомендованих для читання (за жанрами). Підготуйте рекламне представлення одного із сучасних авторів дитячої художньої літератури про природу (зарубіжного чи вітчизняного). Складіть анотований перелік його творів.

Підтема. Наочні та практичні методи опосередкованого ознайомлення дошкільників з природою

Питання для теоретичного опрацювання

1. Демонстрування ілюстративного матеріалу в процесі організації пізнання дітьми природи. Його значення. Види ілюстративного матеріалу. Особливості використання.
2. Моделі та моделювання в пізнанні дитиною природи.

3. Складання цілісного поля чи карти з теми на заняттях з ознайомлення з природою (за А.М.Богущ, Н.В.Гавриш).
4. Гра як метод ознайомлення дітей з природою. Роль і місце різноманітних ігор у збагаченні, закріпленні, систематизації й узагальненні знань дітей про природу.

Питання для обговорення

1. Яке значення мають наочні методи в ознайомленні дітей з природою?
2. Розкрийте значення ілюстративного матеріалу в процесі організації пізнання дітьми природи.
3. У чому полягають особливості використання дидактичних картин та фотоілюстрацій у роботі з дітьми різних вікових груп?
4. Розкрийте специфіку використання репродукцій художніх картин у процесі ознайомлення дітей з природним довкіллям.
5. У чому полягають особливості демонстрування аудіовізуальних посібників під час ознайомлення дітей з природним довкіллям?
6. Визначте особливості методу моделювання в процесі організації пізнання дітей природи.
7. Схарактеризуйте метод складання цілісного поля чи карти з теми на заняттях з ознайомлення з природою.
8. З якою метою проводяться ігри під час ознайомлення з природою? Які види ігор використовуються?
9. У чому полягають особливості організації ігрової діяльності дітей різних вікових груп у процесі пізнання ними природи?

Практичні завдання до заняття

1. Опрацюйте запропоновані джерела до заняття.
2. Складіть анотований огляд статей, присвячених наочним і практичним методам, за хрестоматією “Методика ознайомлення дітей з природою (уклад. Н. М. Горопаха).
3. Доберіть 5-6 дидактичних ігор природознавчого змісту по темах (на вибір): “Кімнатні рослини”, “Дикі тварини”, “Свійські тварини”, “Рослини городу”, “Рослини саду”, “Овочі та фрукти” та ін.

Інформаційні джерела до занять

1. Богущ А. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі : підручник для ВНЗ / А. М. Богущ, Н. В. Гавриш. – К. : Слово, 2008. – 408 с.

2. Дитина : освітня програма для дітей від двох до семи років / Г. В. Беленька, Е. В. Белкіна, О. Л. Богініч та ін. – К. : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2016. – 304 с.
3. Дитина. Методичні рекомендації до програми виховання і навчання дітей 2-7 років / кол. авт. ; за заг. ред. В. О. Огнев'юка ; Київський університет імені Бориса Грінченка. – К., 2016. – 352 с.
4. Методика ознайомлення дітей з природою : хрестоматія / уклад. Н. М. Горопаха. – К. Слово, 2012. – 432 с.
5. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Т. І. Поніманська. – К. : Академія, 2006. – 456 с.
6. Яришева Н. Ф. Методика ознайомлення дітей з природою : навч. посібник / Н. Ф. Яришева. – К. : Вища школа, 1993. – 255 с.

Лабораторне заняття №3

Тема. Використання методів опосередкованого пізнання (словесних, наочних, практичних) у процесі ознайомлення дошкільників з природою

Прогнозований освітній результат: сформована *здатність* методично грамотно, згідно з вимогами використовувати зазначені методи в процесі ознайомлення дітей з природою.

Форма проведення: творча лабораторія

Практичні завдання до заняття

1. Підготуйтеся до проведення фрагменту заняття (тема і вікова група – на вибір) із застосуванням (також на вибір):
 - розповіді (описової чи сюжетної);
 - бесіди (вступної, супровідної, заключної);
 - супровідної бесіди за дидактичною картиною, фотоілюстрацією, мультфільмом чи відеозаписом;
 - розповіді за змістом художньої картини;
 - гри (рухливої, дидактичної, творчо-рольової).

Для цього визначте тему заняття, його цілі, конкретизуйте завдання етапу заняття, на якому використовуватиметься метод, доберіть необхідні засоби для проведення.

2. Розробіть цілісну інтелектуальну карту до занять з таких тем (на вибір):
 - “Квітка сонця”;
 - “Щедра осінь”;
 - “Зимонька-зима”;
 - “Про що співа весняний дощ?”;
 - “Квіти – очі землі”.

Доберіть художні твори для читання на цьому занятті (2-3, бажано різножанрових). Підготуйте бесіду за одним із творів.

3. Продемонструйте методику роботи із дидактичною моделлю (на вибір).

Інформаційні джерела до заняття

1. Богуш А. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі : підручник для ВНЗ / А. М. Богуш, Н. В. Гавриш. – К. : Слово, 2008. – 408 с.
2. Дитина : освітня програма для дітей від двох до семи років / Г. В. Беленька, Е. В. Белкіна, О. Л. Богініч та ін. – К. : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2016. – 304 с.
3. Дитина. Методичні рекомендації до програми виховання і навчання дітей 2-7 років / кол. авт. ; за заг. ред. В. О. Огнев'юка ; Київський університет імені Бориса Грінченка. – К., 2016. – 352 с.
4. Методика ознайомлення дітей з природою : хрестоматія / уклад. Н. М. Горопаха. – К. Слово, 2012. – 432 с.
5. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Т. І. Поніманська. – К. : Академія, 2006. – 456 с.
6. Яришева Н. Ф. Методика ознайомлення дітей з природою : навч. посібник / Н. Ф. Яришева. – К. : Вища школа, 1993. – 255 с.

Практичні заняття №14-15

Тема. Методи безпосереднього ознайомлення дітей дошкільного віку з природою

Прогнозований освітній результат: *знання* методів безпосереднього ознайомлення дітей дошкільного віку з природою (спостережень, дослідів, праці в природі, ігор з природними матеріалами), вимог до їх застосування в освітньому процесі; сформоване *вміння* конструювати освітній процес з використанням цих методів.

Питання для теоретичного опрацювання

1. Навчально-виховне значення пошуково-дослідницької діяльності дітей у природі. Обґрунтування її необхідності в процесі ознайомлення дошкільників з природою. Характеристика дослідів як методу пізнання природи. Класифікація дослідів. Структура дослідів та методика їх проведення. Орієнтовний зміст дослідів з об'єктами природи в закладах дошкільної освіти.
2. Навчально-виховне значення спостереження як методу пізнання природи. Характеристика спостереження як пізнавальної діяльності. Види спостережень у природі. Метеорологічні та фенологічні спостереження, їх особливості. Методика організації та керівництва пізнавальною діяльністю дітей в процесі спостережень. Прийоми активізації пізнавальної діяльності дошкільників під час спостережень за

природою (запитання, пояснення, порівняння, ігрові прийоми, використання художнього слова, виконання практичних завдань, включення в обстеження об'єкта різних аналізаторів, употужнення естетичного фактору в процесі сприймання об'єктів та явищ природи). Вимоги до організації спостережень дітей у природному довкіллі.

3. Навчально-виховне значення праці в природі, її завдання. Вимоги до організації трудової діяльності дітей в контексті ознайомлення їх із природним довкіллям. Види праці в природі, їх зміст у різних вікових групах. Форми організації праці дітей у природі.
4. Використання ігор з природними матеріалами у безпосередньому пізнанні дітьми природного довкілля. Вимоги до їх застосування.

Питання для обговорення

1. Схарактеризуйте дослід як метод пізнання природного довкілля. Зазначте його характерні ознаки. З'ясуйте особливості дитячої пошуково-дослідницької діяльності в ЗДО.
2. Класифікуйте види дослідів за різними ознаками.
3. Визначте структуру дослідів та схарактеризуйте кожен із структурних компонентів.
4. З'ясуйте методичні вимоги до підготовки і проведення дослідів. Вкажіть можливі прийоми керівництва пізнавальною діяльністю дітей на різних етапах дослідів.
5. З'ясуйте зміст пошуково-дослідницької діяльності дошкільників у процесі пізнання ними природи (за освітньою програмою).
6. Розкрийте навчально-виховне значення спостережень в процесі організації пізнання дітьми природи. Схарактеризуйте спостереження як вид пізнавальної діяльності дошкільників.
7. Які види спостережень у природі виділяють? Схарактеризуйте кожен із видів. З'ясуйте особливості організації метеорологічних спостережень дітей у дитячому садку. Визначте специфіку організації фенологічних спостережень дітей у природі.
8. Яку структуру має спостереження як метод пізнання природи? Представте орієнтовні схеми обстеження об'єктів природи в процесі спостереження, проілюструйте їх прикладами.
9. У чому полягає підготовка вихователя до спостереження?
10. Схарактеризуйте прийоми активізації пізнавальної діяльності дітей у процесі спостережень.

11. Які вимоги висуваються до організації спостережень дітей за природними об'єктами? З'ясуйте програмові вимоги до організації спостережень у дошкільному навчальному закладі.
12. Розкрийте навчально-виховне значення праці дошкільників у природі Обґрунтуйте необхідність її організації в ДНЗ.
13. Визначте вимоги до організації трудової діяльності дітей у природі.
14. Схарактеризуйте види праці в природі.
15. З'ясуйте зміст праці дітей для кожної вікової категорії.
16. Схарактеризуйте форми організації праці дошкільників у природі.
17. З'ясуйте вимоги до застосування ігор з природними матеріалами у процесі ознайомлення дітей з природою.

Практичні завдання до заняття

1. Опрацюйте запропоновані джерела до заняття.
2. Складіть анотований огляд статей, присвячених темі заняття, за хрестоматією “Методика ознайомлення дітей з природою (уклад. Н. М. Горопаха).
3. Випишіть з програми “Дитина”, а також з Методичних рекомендацій до неї програмові вимоги до організації спостережень, дослідів, праці у природі дітей різних вікових груп, а також орієнтовний їхній зміст. Результати роботи представте у вигляді таблиці:

	<i>Вікова група</i>		
	Молодша група	Середня група	Старша група
Зміст та вимоги до проведення спостережень за природою			
Зміст та вимоги до організації дослідницької діяльності у природі			
Зміст та вимоги до організації праці в природі			

Інформаційні джерела до заняття

1. Богуш А. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі : підручник для ВНЗ / А. М. Богуш, Н. В. Гавриш. – К. : Слово, 2008. – 408 с.

2. Дитина : освітня програма для дітей від двох до семи років / Г. В. Беленька, Е. В. Белкіна, О. Л. Богініч та ін. – К. : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2016. – 304 с.
3. Дитина. Методичні рекомендації до програми виховання і навчання дітей 2-7 років / кол. авт. ; за заг. ред. В. О. Огнев'юка ; Київський університет імені Бориса Грінченка. – К., 2016. – 352 с.
4. Методика ознайомлення дітей з природою : хрестоматія / уклад. Н. М. Горопаха. – К. Слово, 2012. – 432 с.
5. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Т. І. Поніманська. – К. : Академія, 2006. – 456 с.
6. Яришева Н. Ф. Методика ознайомлення дітей з природою : навч. посібник / Н. Ф. Яришева. – К. : Вища школа, 1993. – 255 с.

Лабораторне заняття №4

Тема. Спостереження як основний метод ознайомлення дітей дошкільного віку з природою. Нескладні досліди в ознайомленні дітей з природним довкіллям

Прогнозований освітній результат: сформована *здатність* методично грамотно, згідно з вимогами використовувати зазначені методи в процесі ознайомлення дітей з природою.

Форма проведення: творча лабораторія

Практичні завдання до заняття

1. Підготуйте заняття (або його фрагмент) із проведенням досліду (на вибір). Підготуйтеся до його показу на лабораторному занятті. Доберіть для цього усі необхідні засоби.
2. У відповідності з методичними етапами розробіть самостійно спостереження за одним із запропонованих природних об'єктів, попередньо визначивши його програмовий зміст:
 - ✓ за кімнатною рослиною (наприклад, азалією);
 - ✓ за твариною в куточку живої природи (наприклад, морською свинкою);
 - ✓ за комахою (наприклад, мурахою, комахою-сонечком, бджолою тощо);
 - ✓ за ранньоквітучими рослинами (наприклад, підсніжником, проліском);
 - ✓ за змінами в житті рослин восени (весною, взимку, влітку).

Використайте різноманітні прийоми активізації пізнавальної діяльності дошкільників у процесі спостереження. Підготуйтеся до його представлення на занятті.

3. Ознайомтеся з технологією естетико-екологічного виховання дитини, розробленою проф. Г.С.Тарасенко. Підготуйте одне із авторських занять милування природою.

Інформаційні джерела до заняття

1. Богуш А. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі : підручник для ВНЗ / А. М. Богуш, Н. В. Гавриш. – К. : Слово, 2008. – 408 с.
2. Дитина : освітня програма для дітей від двох до семи років / Г. В. Беленька, Е. В. Белкіна, О. Л. Богініч та ін. – К. : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2016. – 304 с.
3. Дитина. Методичні рекомендації до програми виховання і навчання дітей 2-7 років / кол. авт. ; за заг. ред. В. О. Огнев'юка ; Київський університет імені Бориса Грінченка. – К., 2016. – 352 с.
4. Лисенко Н. В. Теорія і практика екологічної освіти : дошкільник-педагог : навчально-методичний посібник для ВНЗ / Н. В. Лисенко. – К. : Слово, 2009. – С. 64-104.
5. Організація спостережень у дитячому садку / упор. О. Ю. Харченко. – Х. : Основа, 2007. – 144 с.
6. Тарасенко Г. С. Дивосвіт : технологія естетико-екологічного виховання / Г. С. Тарасенко. – 2-е вид., зі змін. – К. : Рута, 2000. – 208 с.
7. Яришева Н. Ф. Методика ознайомлення дітей з природою : навч. посібник / Н. Ф. Яришева. – К. : Вища школа, 1993. – 255 с.

Змістовий модуль 7 **ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПЛАНУВАННЯ РОБОТИ** **З ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ ІЗ ПРИРОДНИМ ДОВКІЛЛЯМ**

Практичне заняття №16

Тема. Форми організації з ознайомлення дітей із природним довкіллям. Заняття – основна форма організації навчально-пізнавальної діяльності дітей щодо їх ознайомлення з природою

Прогнозований освітній результат: *знання* форм організації навчально-пізнавальної діяльності дітей щодо ознайомлення їх з природою, вимог до їх застосування в освітньому процесі; *сформоване вміння* конструювати освітній процес з використанням цих форм.

Питання для теоретичного опрацювання

1. Форми ознайомлення дітей дошкільного віку з природним довкіллям. Заняття як основна форма організації навчально-пізнавальної діяльності дітей в процесі ознайомлення їх з природою.

2. Класифікація занять з ознайомлення з природою: за спрямованістю змісту, за дидактичною метою, за формою організації.
3. Структура заняття.
4. Особливості організації і проведення занять з ознайомлення з природою на різних вікових етапах.
5. Вимоги до організації і проведення занять із ознайомлення дітей з природою.
6. Методика організації і проведення односпрямованих (предметних) занять: заняття з формування нових знань, заняття на закріплення раніше засвоєних знань, підсумкове заняття.
 - 6.1. Підготовка вихователя до заняття:
 - розробка програмних завдань заняття;
 - вибір методів, адекватних визначеним завданням;
 - вибір способу розміщення дітей під час заняття;
 - підбір засобів для реалізації завдань заняття (технічне обладнання, наочні посібники, роздатковий матеріал тощо).
 - 6.2. Організація пізнавальної діяльності дітей під час заняття. Забезпечення реалізації поставлених завдань.
 - 6.3. Організація підсумку заняття. Педагогічна оцінка результатів навчально-пізнавальної діяльності дітей на занятті, їхньої активності.
7. Особливості методики організації і проведення комплексних й інтегрованих занять з ознайомлення з природою.

Питання для обговорення

1. Схарактеризуйте форми ознайомлення дітей дошкільного віку з природним довкіллям, з'ясувати їх особливості.
2. Означте види занять за різними класифікаційними ознаками: за спрямованістю змісту, за дидактичною метою, за формою організації.
3. Визначте структуру заняття. Схарактеризуйте кожен зі структурних етапів.
4. З'ясуйте особливості організації і проведення занять з ознайомлення з природою на різних вікових етапах.
5. Визначте вимоги до організації і проведення занять із ознайомлення дітей з природою.
6. З'ясуйте особливості односпрямованих (предметних) занять з ознайомлення з природою.
7. Розкрийте поетапно методику організації і проведення односпрямованих (предметних) занять різних типів.

8. У чому полягають особливості методики організації і проведення комплексних й інтегрованих занять з ознайомлення з природою?

Практичні завдання до заняття

1. Розробіть опорну тематичну карту (схему) до теми заняття.
2. Складіть таблицю “**Технологія організації та проведення заняття з ознайомлення з природою в дитячому садку**”.

Тип заняття	Назва етапу	Зміст роботи	Доцільні методи, прийоми роботи
<i>Заняття з формування нових знань</i>	Організаційний етап		
	Основний етап		
	Підсумковий етап		
<i>Заняття на закріплення раніше засвоєних знань</i>	Організаційний етап		
	Основний етап		
	Підсумковий етап		
<i>Підсумкове заняття</i>	Організаційний етап		
	Основний етап		
	Підсумковий етап		

4. Використовуючи методичну літературу для вихователя, публікації в періодичних виданнях, ознайомтеся з розробками занять з ознайомлення з природою в ЗДО. Зробіть аналіз одного з них (*завдання виконується на практичному занятті*).
5. Спираючись на знання методики організації і проведення заняття, а також використовуючи зразки занять, самостійно розробіть заняття з ознайомлення з природою (вид заняття і тема – на вибір).

Інформаційні джерела до заняття

1. Богуш А. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі : підручник для ВНЗ / А. М. Богуш, Н. В. Гавриш. – К. : Слово, 2008. – 408 с.
2. Гавриш Н. Інтегровані заняття : методика проведення / Наталія Гавриш. – К. : Шкільний світ, 2007. – 128 с. – (Б-ка “Шкільного світу”).
3. Дитина : освітня програма для дітей від двох до семи років / Г. В. Беленька, Е. В. Белкіна, О. Л. Богініч та ін. – К. : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2016. – 304 с.
4. Крутій К. Л. Сучасне заняття з дошкільниками : традиції чи інновації? монографія / К. Л. Крутій. – Запоріжжя : ЛПКС, 2009. – 160 с. – (Бібліотека вихователя дошкільного навчального закладу).

5. Методика ознайомлення дітей з природою : хрестоматія / уклад. Н. М. Горопаха. – К. Слово, 2012. – 432 с.
6. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Т. І. Поніманська. – К. : Академія, 2006. – 456 с.
7. Яришева Н. Ф. Методика ознайомлення дітей з природою : навч. посібник / Н. Ф. Яришева. – К. : Вища школа, 1993. – 255 с.

Практичне заняття №17

Тема. Організація проектної діяльності дошкільників у процесі ознайомлення їх з природою

Прогнозований освітній результат: *знання* теоретичних положень та методики організації проектної діяльності дітей у закладі дошкільної освіти; *вміння* конструювати освітній процес з ознайомлення дошкільників з природою з використанням проектної діяльності.

Питання для теоретичного опрацювання

1. Значення проектної діяльності у дошкільному навчальному закладі.
2. Види проектів :
 - за тривалістю (*короткотривалі, середньої тривалості, довготривалі*);
 - за кількістю учасників (*особистісні, парні, групові, колективні*);
 - за домінуючим видом діяльності (*творчі, дослідницькі, ігрові, пошукові, природничі, екологічні, інтегровані (міжпредметні)*).
3. Методика організації проектної діяльності дошкільників у процесі їх ознайомлення з природним довкіллям.
4. Основні вимоги до діяльності вихователя, дітей, батьків під час виконання проектів.
5. Методичні основи складання паспорту природничо-екологічного проекту.
6. Основні продукти представлення проектної діяльності дітей у процесі ознайомлення з природним довкіллям.

Питання для обговорення

1. Розкрийте значення основних понять теми: “проект”, “проектна діяльність”. Обґрунтуйте важливість проектної діяльності у дошкільному навчальному закладі.
2. Охарактеризуйте проекти:
 - ✓ за тривалістю (*короткотривалі, середньої тривалості, довготривалі*);

- ✓ за кількістю учасників (*особистісні, парні, групові, колективні*);
 - ✓ за домінуючим видом діяльності (*творчі, дослідницькі, ігрові, пошукові, природничі, екологічні, інтегровані (міжпредметні)*).
3. Розкрийте етапну методикау організації проектної діяльності дітей у процесі їх ознайомлення з природним довкіллям.
 4. Охарактеризуйте основні вимоги до діяльності вихователя, дітей, батьків під час виконання проектів.
 5. З'ясуйте методичні основи складання паспорту природничо-екологічного проекту.
 6. Охарактеризуйте основні результати представлення проектної діяльності дітей у процесі ознайомлення з природним довкіллям.

Практичні завдання до заняття

1. Опрацюйте статтю Л.Присяжнюк “Проектуємо. Досліджуємо. Пізнаємо”, зробіть стислий конспект.
2. Заповніть пропуски у таблиці.
3. Розробіть паспорт проекту (*тема на вибір*):
 - ✓ Весна іде – красу несе!
 - ✓ Чаклунка осінь
 - ✓ Зимова феєрія
 - ✓ Вода – основа життя
 - ✓ Річкове підводне життя
 - ✓ Лісове царство
 - ✓ Барвисті метелики
 - ✓ Їдальня для птахів
 - ✓ Космічна подорож
 - ✓ Компас природи
 - ✓ У гості до ялинки
 - ✓ Город на підвіконні.
4. Колективна робота. Розробіть та представте проект для дітей старшого дошкільного віку:
 - 1 група – **“Смачні знахідки грибної корзини”**
 - 2 група – **“Бабусина фітоаптека”**.

Проект -

Навчальний проект – це сукупність завдань, проблема, яку потрібно вирішити, способи її вирішення, форми організації взаємодії дошкільників з вихователем та між собою, сама діяльність, представлення та аналіз результату.

Мета проектного навчання: розвивати в дошкільників дослідницькі уміння (виявлення проблем, збір інформації), спостережливість, уміння висувати гіпотези, узагальнювати, розвивати аналітичне мислення; _____

Діяльність вихователя:

- ✓ організовує проектну діяльність;
- ✓ рекомендує джерела отримання інформації;
- ✓ _____
- ✓ консультує дошкільників, допомагаючи вирішити необхідні завдання;
- ✓ _____
- ✓ допомагає дошкільникам оцінити отриманий результат.

Діяльність дошкільників:

- ✓ здобувають еколого-природничі знання;
- ✓ _____
- ✓ _____
- ✓ розвивають творчі здібності;
- ✓ _____
- ✓ _____
- ✓ _____
- ✓ _____
- ✓ _____

Реалізація проекту – це творча співпраця вихователя з дошкільниками, спрямована на вирішення поставленої проблеми.

Проект

за видом діяльності:

- ❖ дослідницький;
- ❖ пошуковий;
- ❖ _____
- ❖ _____

за кількістю учасників:

- ❖ індивідуальні;
- ❖ _____
- ❖ групові;
- ❖ колективні.

за тривалістю:

- ❖ короткотривалі;
- ❖ _____
- ❖ довготривалі.

Інформаційні джерела до заняття

1. Богуш А. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі : підручник для ВНЗ / А. М. Богуш, Н. В. Гавриш. – К. : Слово, 2008. – 408 с.
2. Гушуленко В.В. Використання екологічних проектів у роботі з дітьми дошкільного віку : посібник для вихователів дитячих навчальних закладів / В.В. Гушуленко. – Славута, 2013. – 46 с.
3. Ліннік О. О. Творче проектування в організації життєдіяльності шестирічок : навчально-методичний посібник / О. О. Ліннік. – Луганськ : Альма-матер, 2005. – 178 с.
4. Маршицька В. Екологічні проекти / В.Маршицька // Дошкільне виховання. – 2001. – № 5. – С. 14-16.
5. Присяжнюк Л. А. Проектуємо. Досліджуємо. Пізнаємо : формування астрономічних уявлень дошкільників засобами колективного проектування // Дошкільне виховання. – 2012. – № 4. – С. 8-13.
6. Проектна технологія // Освітні технології : навч.-метод. посібник / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін. ; за ред. О. М. Пехоти. – К. : А.С.К., 2003. – С. 148-162.

Лабораторне заняття №5

Тема. Методика організації і проведення екскурсій у природу, цільових і щоденних прогулянок

Прогнозований освітній результат: *знання* теоретичних положень та методики організації і проведення екскурсій у природу, щоденних та цільових прогулянок; *вміння* конструювати освітній процес з ознайомлення дошкільників з природою з використанням зазначених форм роботи.

Питання для теоретичного опрацювання

1. Екскурсії в природу як форма організації роботи щодо ознайомлення дітей дошкільного віку з природним довкіллям. Навчально-виховне та розвивальне значення екскурсій.
2. Тематика та види екскурсій природничого змісту.
3. Структурні компоненти екскурсії.
4. Методика організації (підготовка, проведення) екскурсій в природу. Післяекскурсійна робота.
5. Цільові прогулянки. Їх відмінність від екскурсій. Методика проведення цільових прогулянок.
6. Щоденні прогулянки на майданчику дошкільного закладу, їх значення в ознайомленні дітей із природою. Зміст фенологічних спостережень під час щоденних прогулянок. Методи та прийоми роботи вихователя під час прогулянок.

Практичні завдання до заняття

1. З методичної літератури випишіть орієнтовну тематику екскурсій для різних вікових груп.
2. Розробіть *технологічну карту* заняття-екскурсії, з вказівкою основних етапів, їх завдань, змісту роботи на кожному з етапів, доцільних методів і прийомів роботи.
3. Розробіть заняття-екскурсію (тема і вік дітей – на вибір).
4. Складіть план проведення цільової прогулянки в природу з дітьми середньої групи.

Інформаційні джерела до заняття

1. Богущ А. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі : підручник для ВНЗ / А. М. Богущ, Н. В. Гавриш. – К. : Слово, 2008. – 408 с.
2. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К. : Академія, 2006. – 456 с.
3. Саморукова П. Г. Методика ознайомлення дітей з природою в детському саду / П. Г. Саморукова. – М. : Просвещение, 1991. – 240 с.
4. Яришева Н. Ф. Методика ознайомлення дітей з природою : навч. посібник / Н. Ф. Яришева. – К. : Вища школа, 1993. – 255 с.

Розділ II. Система тематичного, модульного та підсумкового контролю з навчальної дисципліни

2.1. Орієнтовні тестові завдання для тематичного контролю

Тема “Всесвіт. Сонячна система як структурна компонента Всесвіту. Планета Земля в Сонячній системі”

1. Поверхня цієї планети дуже схожа на поверхню Місяця. На ній, як і на Місяці, практично відсутня атмосфера. Яка це планета?
а) Венера б) Марс в) Юпітер г) Меркурій
2. На цій планеті дмуть найсильніші в Сонячній системі вітри. Вона – найхолодніша серед усіх планет. Наявність у її атмосфері метану спричинює її блакитне забарвлення. Назвіть цю планету.
а) Юпітер б) Сатурн в) Уран г) Нептун
3. Яке небесне тіло зайве в переліку?
а) Марс б) Плутон в) Меркурій г) Земля
4. Виберіть правильне твердження:
а) Нептун – найбільша серед планет.
б) Земля – найважча серед планет.
в) Меркурій – найшвидша серед планет.
г) Юпітер – найщільніша серед планет.
5. Супутники цієї планети в давнину навіювали жах і страх на жителів Землі. Та й сама вона своїм кольором відлякувала землян. Що це за планета?
а) Уран б) Марс в) Юпітер г) Сатурн
6. Ця планета посідає друге місце після Сатурна за найменшою щільністю серед планет. Її ще називають “крижаним велетнем”. Назвіть її.
а) Нептун б) Уран в) Сатурн г) Юпітер

Тема "Літосфера Землі"

1. Назвіть елемент земної кори, відсоток від загальної маси якого становить 47,2%.
а) кисень; б) алюміній; в) залізо; г) кремній.
2. Скільки великих атмосферних плит виділяють?
а) 8; б) 4; в) 10; г) 7.
3. Назвіть гірські породи, що утворюються внаслідок нагромадження продуктів фізичного та хімічного вивітрювання, хімічного садження та скупчення продуктів життєдіяльності організмів.
а) метаморфічні; б) магматичні; в) осадові; г) надземні.
4. Скільки материків виділяють на планеті.
а) 6; б) 7; в) 5; г) 8.
5. Тектонічні рухи, магматизм і метаморфізм є:
а) внутрішніми процесами б) зовнішніми; в) внутрішньо-зовнішніми; г) даних процесів не існує.
6. Назвіть прилад, що використовують для запису сили землетрусів.
а) сейсмограф; б) анемометр; в) землеграф; г) плювіограф.
7. Назвіть магматичні гірські породи.
а) граніт і базальт; б) пісок і вапняк; в) кварц і крейда; г) глина і вапняк.
8. Завдяки якій органічній речовині ґрунт є родючим.
а) ліпіди; б) алкани; в) гумус; г) кислоти.
9. Назвіть витягнуті форми рельєфу, що відповідають поодиноким периферійним складкам.
а) низовина; б) плато; в) кряжі; г) рівнини.
10. До якого типу тектонічних гір належать Карпати і Кримські гори.
а) брилеві; б) складні; в) складчасті; г) складчасто-брилеві.

Тема “Атмосфера – повітряна оболонка Землі”

1. Розташуйте у порядку зростання хімічний склад чистого повітря.
а) азот б) інертні гази в) кисень г) вуглекислий газ
2. Який атмосферний газ має специфічний приємний запах, що відчувається після грози?
а) озон б) завислий в) кисень г) чадний
3. Скільки основних сфер (страт) має атмосфера?
а) 2 б) 6 в) 5 г) 4
4. Про який шар атмосфери йде мова: це зовнішня оболонка Землі (зона розсіювання)?
а) екзосфера б) термосфера в) мезосфера г) тропосфера
5. За допомогою чого трансформується і перерозподіляється тепло на поверхні Землі?
а) вітру б) повітряних мас і океанічних течій в) людства
6. Який атмосферний тиск вважається нормальним?
а) 550 мм рт. ст. б) 860 мм рт.ст. в) 670мм рт.ст. г) 760 мм рт.ст.
7. Скажіть, з якої області в яку дме вітер?
а) з області високого тиску в область низького тиску під дією гравітаційних сил;
б) з області низького тиску в область високого під дією гравітаційних сил;
в) з області і високого і низького тиску в область низького і високого тиску під дією гравітаційних сил;
г) правильної відповіді немає.
8. Як називається сухий теплий поривчастий вітер, що періодично дме з гір в долини?
а) фен б) бора в) самум г) бриз
9. Назвіть прилад, що вимірює відносну вологість повітря.
а) психрометр б) барометр в) мультиметр г) динамометр
10. Перерахуйте клімаутворювальні фактори:
а) циркуляція атмосфери б) сонячна радіація в) характер підстилаючої поверхні г) усі перераховані

*Тема “Географічні оболонки Землі:
літосфера, гідросфера, атмосфера”*

1. Літосферу планети складають:
 - а) гірські породи осадового шару
 - б) земна кора в сукупності гірських порід і мінералів, що лежать вище поверхні Мохоровичича;
 - в) земна кора разом із верхньою частиною мантії до астеносфери.

2. Який шар гірських порід, як правило, відсутній в океанічній земній корі?
 - а) осадовий;
 - б) гранітний;
 - в) базальтовий.

3. Яке вивітрювання відбувається здебільшого під впливом зміни температури повітря впродовж доби і року?
 - а) фізичне;
 - б) хімічне;
 - в) органічне.

4. Брилеві, складчасті, складчасто-брилеві гори за походженням відносяться до:
 - а) ерозійних;
 - в) вулканічних;
 - в) тектонічних.

5. Якому із концентричних шарів атмосфери є характерним наявність сріблястих хмар?
 - а) тропосфері;
 - б) мезосфері;
 - в) термосфері.

6. При якій різниці тиску починається переміщення повітряних мас?
 - а) 2,5 мм рт. ст.;
 - б) 3 мм рт. ст.;
 - в) 2 мм рт. ст.

7. Високо-купчасті й високо-шаруваті хмари – це хмари...
 - а) нижнього ярусу;
 - б) середнього ярусу;

- в) верхнього ярусу.
8. У якому кліматичному поясі через відсутність конвекції хмари не виникають і не перешкоджають припливу сонячної радіації?
- а) тропічному;
 - б) субекваторіальному;
 - в) субтропічному.
9. Гідросфера – це...
- а) всі хімічно незв'язані води, що знаходяться на поверхні землі, в товщі земної кори й атмосфері, незалежно від їх агрегатного стану;
 - б) водна оболонка нашої планети;
 - в) вода, яка знаходиться на поверхні планети, а також в її атмосфері.
10. Головною причиною утворення океанічних течій є ...
- а) постійні вітри;
 - б) зміна температур води;
 - в) сили Землі (сила тяжіння, відхиляюча сила обертання Землі).
11. З поданого переліку типів озер вилучіть зайвий (неіснуючий):
- а) тектонічні;
 - б) вулканічні;
 - в) льодовикові;
 - г) кратерні;
 - д) заплавні;
 - е) лиманні;
 - є) магматичні;
 - ж) карстові.
12. Частина океану або моря, яка глибоко врізається в суходіл і має вільний водообмін з основною частиною водойми, називається...
- а) затокою;
 - б) протокою;
 - в) лиманом.

Тест з ботаніки

1. Найдавніші організми серед нижчих рослин:
 - а) бактерії;
 - б) водорості;
 - в) мохи.
2. За будовою слані водорості поділяються на:
 - а) одноклітинні, багатоклітинні, колоніальні;
 - б) одноклітинні, багатоклітинні.
3. Середовище існування водоростей:
 - а) водне середовище;
 - б) водне середовище, ґрунт, на снігу, каменях, шерсті тварин;
 - в) ґрунт.
4. Пігменти водоростей знаходяться у:
 - а) хлоропластах;
 - б) хромопластах;
 - в) хроматофорах.
5. До відділу Зелені водорості належать:
 - а) хламідомонада, хлорела, улотрикс, спірогира, вольвокс;
 - б) макроцистис, фукус;
 - в) фукус, хлорела, церамія.
6. Відділ Багрянки об'єднує такі водорості:
 - а) порфіра, філофора;
 - б) філофора, фукус, саргасум;
 - в) порфіра, саргасум.
7. До бурих водоростей відносять:
 - а) філофору, макроцистис, хлорелу;
 - б) макроцистис, ламінарію, фукус;
 - в) ламінарію, хламідомонаду.
8. Тіло водоростей має назву:
 - а) талом;
 - б) шкірно-мускульний мішок;
 - в) мантия.
9. Цінні харчові та вітамінні добавки виготовляють з:
 - а) хлорели;

- б) ламінарії;
- в) улотрикса.

10. Нестатеве покоління спорових – це:

- а) спорофіт;
- б) гаметофіт.

11. Із зиготи після запліднення виростає:

- а) гаметофіт;
- б) спорофіт.

12. Зі спори виростає:

- а) зигота;
- б) заросток.

13. Зміну статевого покоління нестатевим у циклі розвитку називають:

- а) гаметофіт;
- б) спорофіт;
- в) чергування поколінь.

14. Мохоподібних відносять до:

- а) вищих спорових рослин;
- б) нижчих спорових;
- в) папоротей.

15. Стебло сфагнуму:

- а) наростає верхівкою, розгалужене;
- б) нерозгалужене;
- в) циліндричне.

16. У життєвому циклі мохів переважає:

- а) спорофіт;
- б) гаметофіт.

17. У плауноподібних пагін:

- а) прямостоячий;
- б) повзучий;
- в) галузиться.

18. Найдавніші спорові рослини, які пристосувалися до життя на суші і мають ускладнену будову тіла:

- а) мохи;

б) плауни.

19.Тіло цих рослин почленоване на вузли та міжвузля:

- а) плаунів, хвоців;
- б) хвоців;
- в) мохів.

20.Яка частина тіла хвоща здійснює процес фотосинтезу?

- а) листок і пагін;
- б) листок;
- в) пагін.

21.У життєвому циклі хвощів переважає:

- а) гаметафіт;
- б) спорофіт.

22.Великі листки у папоротей називаються:

- а) вайі;
- б) соруси.

23.У життєвому циклі папоротей панує:

- а) галетофіт;
- б) спорофіт.

24.У папороті чоловічі гамети утворюються з:

- а) макроспор;
- б) мікроспор.

25.Предками насінних рослин були:

- а) насінні папороті;
- б) мохи;
- в) квіткові рослини.

Тест із зоології

1. Представником яких організмів є евглена зелена?

- 1) кореніжок;
- 2) джгутикових;
- 3) споровиків;
- 4) інфузорій;
- 5) гідрозоїв.

2. Назвіть найпростіших, до яких належить малярійний плазмодій?

- 1) саркодові;
- 2) джгутикові;
- 3) споровики;
- 4) інфузорії;
- 5) сисуни.

3. До якого типу належать медузи?

- 1) кишковопорожнинних;
- 2) плоских червів;
- 3) кільчастих червів;
- 4) членистоногих;
- 5) молюсків.

4. У яких тварин є жалкі клітини?

- 1) споровиків;
- 2) кишковопорожнинних;
- 3) стьожкових червів;
- 4) гідрозоїв;
- 5) комах.

5. Правильна послідовність таксономічних (систематичних) категорій у царстві тварин:

- 1) вид, рід, родина, порядок, клас, тип;
- 2) вид, рід, ряд, родина, тип, клас;
- 3) вид, рід, родина, ряд, клас, тип;
- 4) вид, рід, ряд, тип, клас;
- 5) вид, рід, родина, ряд, тип, клас.

6. Яка особливість будови відрізняє стьожкових червів від інших червів?

- 1) присоски і гачки для прикріплення;
- 2) відсутність травної системи;

- 3) відсутність кровоносної і дихальної систем;
- 4) довге тіло;
- 5) поділ тіла на сегменти.

7. За допомогою чого рухаються інфузорії?

- 1) псевдоніжок;
- 2) джгутиків;
- 3) війок;
- 4) скорочення м'язів;
- 5) плавців.

8. Для яких тварин характерна нервова система типу нервового ланцюжка?

- 1) гідри;
- 2) сцифоїдних медуз;
- 3) білої планарії;
- 4) аскариди;
- 5) дощового черв'яка.

9. До якого класу тварин належать слимаки?

- 1) кокцидій;
- 2) джгутикових;
- 3) павукоподібних;
- 4) комах;
- 5) черевоногих.

10. До якого типу належить клас ракоподібних?

- 1) молюски;
- 2) членистоногі;
- 3) круглі черви;
- 4) кільчасті черви;
- 5) плоскі черви.

11. Скільки ніг у річкового рака?

- 1) дві;
- 2) чотири;
- 3) шість;
- 4) вісім;
- 5) десять.

12. Які тварини мають три пари ніг?

- 1) молюски;
- 2) павукоподібні;

- 3) комахи;
- 4) ссавці;
- 5) плазуни.

13. Які тварини дихають трахеями?

- 1) павукоподібні;
- 2) круглі черви;
- 3) кільчасті черви;
- 4) ракоподібні;
- 5) комахи.

14. Назвіть клас тварин, до якого належать скорпіони:

- 1) саркодові;
- 2) двостулкові;
- 3) черевоногі;
- 4) павукоподібні;
- 5) комахи.

15. Які тварини не мають постійної температури тіла?

- 1) жаби, міноги;
- 2) вівчарики, вівсянки;
- 3) крокодили;
- 4) ховрахи, байбаки;
- 5) бурий і білий ведмеді.

16. Які з названих нижче тварин належать до плазунів?

- 1) черв'яга;
- 2) саламандра;
- 3) тритон;
- 4) озерна жаба;
- 5) болотяна черепаха.

17. Яка центральна нервова система у птахів?

- 1) дифузна;
- 2) нервові вузли і нервові стовбури;
- 3) нервова драбина;
- 4) черевний нервовий ланцюжок;
- 5) головний і спинний мозок.

18. Яке серце у лебедя?

- 1) трубкоподібне;
- 2) однокамерне;
- 3) двокамерне;

- 4) трикамерне;
- 5) чотирикамерне.

19. До якого типу відносять клас ссавці?

- 1) кишковопорожнинні;
- 2) плоскі черви;
- 3) кільчасті черви;
- 4) молюски;
- 5) хордові.

20. До якого ряду ссавців належать дельфіни?

- 1) однопрохідних;
- 2) ластоногих;
- 3) китоподібних;
- 4) хижих;
- 5) непарнокопитних.

21. Назвіть представників ряду гризунів:

- 1) кажан, нетопир;
- 2) польова миша, тушканчик;
- 3) вовк, лисиця;
- 4) їжак, землерийка;
- 5) білка, вовчок.

22. У яких тварин вперше з'явилася мезодерма?

- 1) кишковопорожнинних;
- 2) плоских червів;
- 3) кільчастих червів;
- 4) безщелепних;
- 5) земноводних;

23. Які тварини є еволюційними предками членистоногих?

- 1) молюски;
- 2) круглі черви;
- 3) кільчасті черви;
- 4) голкошкірі;
- 5) плоскі черви.

24. Як дихають гідри?

- 1) легенями;
- 2) зябрами;
- 3) трахеями;
- 4) спеціальними виростами тіла;

5) всією поверхнею тіла.

25. Які організми утворюють рифи?

- 1) гідри;
- 2) актинії;
- 3) червоні корали;
- 4) мадрепорові корали;
- 5) морські пера.

26. Що таке мезоглея?

- 1) орган;
- 2) система органів;
- 3) тканина;
- 4) зовнішній шар клітин;
- 5) безструктурна речовина між ектодермою і ентодермою.

27. Легенею дихають:

- 1) устриці;
- 2) перлівниця;
- 3) виноградний слимак;
- 4) кальмар;
- 5) ставковик.

28. Псевдоподії – це... (знайдіть правильне продовження):

- 1) органели руху найпростіших;
- 2) несправжні ніжки найпростіших;
- 3) органели виділення найпростіших;
- 4) непостійні вирости цитоплазми найпростіших;
- 5) органели дихання найпростіших.

29. Вольвокс... (знайдіть правильне продовження):

- 1) належить до колоніальних форм;
- 2) входить до складу планктону ставків і озер;
- 3) входить до складу бентосу водойм;
- 4) має макронуклеус і мікронуклеус;
- 5) розмножується шляхом кон'югації.

30. Як дихають кишковопорожнинні?

- 1) всією поверхнею тіла;
- 2) зябрами;
- 3) за допомогою гастральних ниток;
- 4) через покриви щупалець;
- 5) за допомогою мезоглеї.

31. Яка головна функція черепашки молюсків?

- 1) кріплення частин тіла;
- 2) кріплення м'язів;
- 3) захист;
- 4) рух;
- 5) газообмін.

32. Яка з перелічених тварин не є молюском?

- 1) мідія;
- 2) слизун;
- 3) корабельний черв'як;
- 4) каракатиця;
- 5) актинія.

33. У яких тварин тіло складається з трьох відділів?

- 1) круглих червів;
- 2) багатощетинкових червів;
- 3) павукоподібних;
- 4) двостулкових молюсків;
- 5) комах.

34. У яких риб внутрішнє запліднення?

- 1) акули;
- 2) камбали;
- 3) товстолобика;
- 4) коропа;
- 5) щуки.

35. До якого класу тварин належать скати?

- 1) ланцетників;
- 2) круглоротих;
- 3) хрящових риб;
- 4) кісткових риб;
- 5) земноводних.

36. Які відділи хребта вперше з'являються у представників класу земноводних?

- 1) шийний;
- 2) грудний;
- 3) поперековий;
- 4) тулубовий;
- 5) хвостовий.

37. Які з тварин у зимовий період сплять?

- 1) вовк;
- 2) горностай;
- 3) енотовидний собака;
- 4) бурундук;
- 5) хом'як.

38. Які тварини належать до ряду непарнокопитних?

- 1) марал, дика свиня;
- 2) бегемот, верблюд;
- 3) зебра, кінь;
- 4) осел, носоріг;
- 5) гірський козел, муфлон.

39. До якого класу тварин належить кальмар?

- 1) павукоподібних;
- 2) плазунів;
- 3) головоногих молюсків;
- 4) птахів;
- 5) ракоподібних.

40. Крила у комах – це:

- 1) пластинчасті вирости грудей;
- 2) рогові утвори;
- 3) вирости шкіри;
- 4) спинні хребці;
- 5) правильної відповіді немає.

41. Органи бічної лінії риб розміщені:

- 1) тільки на боках тіла позаду від голови;
- 2) рівномірно розкидані по всій поверхні;
- 3) на боках тіла і спинних плавцях;
- 4) на голові і боках тіла.
- 5) на боках тіла і парних плавцях.

42. Тазові нирки є органами виділення таких тварин (у дорослому стані):

- 1) круглоротих риб;
- 2) безчерепних (ланцетник), риб і земноводних;
- 3) рептилій, птахів і ссавців;
- 4) тільки птахів;
- 5) тільки ссавців.

43. Для яких тварин характерне подвійне дихання?

- 1) дводишні риби;
- 2) круглороті;
- 3) плазуни;
- 4) птахи;
- 5) ссавці.

44. Молочні залози у ссавців є видозміною:

- 1) потових залоз;
- 2) сальних залоз;
- 3) пахучих залоз;
- 4) слинних залоз;
- 5) слізних залоз.

45. Який відділ головного мозку найліпше розвинений у птахів?

- 1) передній мозок;
- 2) середній мозок;
- 3) мозочок;
- 4) проміжний мозок;
- 5) довгастий мозок.

46. Зі скількох камер складається серце болотяної черепахи?

- 1) трубка без камер;
- 2) з однієї;
- 3) з двох;
- 4) з трьох;
- 5) з чотирьох.

47. Чим вкрите тіло ракоподібних? (Дати найправильнішу відповідь)

- 1) епітелієм;
- 2) мантією;
- 3) кутикулою;
- 4) кутикулою з хітином;
- 5) черепашкою.

48. Які системи органів є у плоских червів?

- 1) нервова, кровоносна, дихальна;
- 2) нервова, видільна, статеві;
- 3) кровоносна, статеві, дихальна;
- 4) травна, видільна, нервова, статеві;
- 5) травна, статеві, нервова.

49. Інфузорія туфелька... (знайдіть правильне продовження):
- 1) здатна до нестатевого розмноження шляхом поділу клітини навпіл у екваторіальній площині;
 - 2) здатна до статевого розмноження шляхом кон'югації;
 - 3) здатна до статевого розмноження шляхом копуляції;
 - 4) розмножується лише нестатевим способом;
 - 5) розмножується лише статевим способом.

50. Які паразити живуть у жовчних протоках печінки та жовчному міхурі людини?

- 1) аскарида;
- 2) стьожак широкий;
- 3) лямблії;
- 4) ціп'як неозброєний;
- 5) печінковий сисун.

2.2. Питання і завдання модульного контролю

Питання колоквиуму з основ природознавства (Модуль 1 (ЗМ1-ЗМ2))

1. Всесвіт та його будова.
2. Теорії походження Всесвіту.
3. Еволюція Всесвіту.
4. Характеристика небесних тіл космічного простору: зорі, галактики, туманності.
5. Сонячна система та її складові: Сонце-зоря, планети, астероїди, комети, метеори.
6. Сонце – центр Сонячної системи, його характеристика. Значення Сонця.
7. Характеристика планет земної групи: Меркурій, Венера, Земля, Марс.
8. Характеристика планет неземної групи: Юпітер, Сатурн, Уран, Нептун.
9. Фізичні характеристики планети Земля.
10. Рух Землі в космічному просторі.
11. Місяць – природній супутник Землі.
12. Взаємозв'язок природи планети Земля з природою Космосу.
13. Природні умови на планеті Земля.
14. Внутрішня будова Землі. Літосфера як тверда оболонка планети.
15. Літосферні плити, їх рухи. Стійкі і рухомі ділянки земної кори.

16. Внутрішні й зовнішні процеси, що спричинюють зміни земної кори.
17. Рельєф. Основні форми рельєфу Землі.
18. Ґрунт як верхній пухкий шар земної кори та особливе природне тіло. Роль ґрунтів в природі та діяльності людини, проблеми їх охорони.
19. Види та основні ознаки ґрунтів. Властивості ґрунтів.
20. Механізм утворення ґрунтів.
21. Атмосфера Землі. Її склад і будова. Походження атмосфери.
22. Атмосферний тиск. Переміщення повітряних мас. Характеристики вітрів. Фактори вітроутворення. Типи вітрів.
23. Вода в атмосфері.
24. Погода. Класифікація погоди. Прогнозування погоди.
25. Клімат. Кліматоутворювальні фактори.
26. Класифікація кліматів планети.
27. Вода як унікальне явище на Землі та її роль у географічній оболонці планети.
28. Гідросфера Землі: загальна характеристика.
29. Світовий океан. Властивості вод Світового океану. Рух води в океані.
30. Води суходолу: ріки, озера, льодовики, болота, підземні води.
31. Кругообіг води в природі.
32. Біосфера планети Земля. Рослинний світ як складова біосфери.
33. Основні ознаки рослинного організму.
34. Особливості будови рослин (анатомічної та морфологічної).
35. Розмноження рослин.
36. Значення рослин в природі та житті людини.
37. Різноманітність рослин у природі. Класифікація рослин.
38. Царство Рослини. Водорості: загальна характеристика, Зелені, Діатомові, Бурі, Червоні водорості (Багрянки).
39. Вищі спорові рослини: загальна характеристика. Мохоподібні, Плауноподібні, Хвощеподібні, Папоротеподібні.
40. Характеристика відділу Голонасінні.
41. Покритонасінні, їх класифікація. Характеристика родин класу Дводольні й Однодольні. Родини Хрестоцвіті (Капустяні), Розові, Бобові, Пасльонові, Складноцвіті (Айстрові), Лілейні, Цибулеві, Злакові.
42. Загальна характеристика царства Гриби.
43. Рослинність планети Земля.
44. Фітоценоз як природне рослинне угруповання.
45. Природні й штучні фітоценози. Характеристика фітоценозів.
46. Природні зони планети. Рослинність природних зон.

47. Культурні і дикорослі рослини. Їх класифікація.
48. Характеристика культурних (хлібні злаки, бобові рослини, овочеві, олійні і прядильні, плодові і ягідні) рослин.
49. Характеристика дикорослих рослин (рослини пустирів та придорожні рослини, бур'яни).
50. Проблема охорони рослинного світу планети. Червона книга рослин.

*Питання колоквиуму з методики ознайомлення дітей з природою
(Модуль 2 (ЗМЗ-ЗМ7))*

1. Спосіб взаємопов'язаної діяльності педагога і дітей, спрямованої на досягнення навчально-виховних завдань – це...
2. Конкретна дія вихователя чи дитини, що спрямована на виконання певного дидактичного завдання – це...
3. За джерелом знань методи класифікують на...
4. Пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, частково-пошуковий, проблемний, дослідницький – це класифікація методів за ...
5. У групі методів, що забезпечують безпосередній контакт з природою, зазначте зайвий: спостереження, нескладні досліди, праця в природі, ..., ігри з природними матеріалами.
6. У групі методів опосередкованого ознайомлення з природою зазначте зайвий: демонстрування ілюстративного наочного матеріалу, кінофільмів, діафільмів, діапозитивів, моделювання, ..., розповіді вихователя, читання дитячої природознавчої книги, бесіди.
7. Словесні методи належать до методів ... (безпосереднього/опосередкованого) ознайомлення дітей з природою.
8. До якої групи методів відносять розповідь вихователя, читання дитячої природознавчої літератури, бесіди про природу?
9. Розповіді класифікують на
10. В основі цього виду розповіді лежить певна подія, випадок.
11. До якого виду розповіді відносять словесні логічні завдання?
12. Діалогічний метод опосередкованого ознайомлення дітей з природою – це...
13. У процесі ознайомлення дошкільників з природою використовуються вступні, ... і заключні бесіди.

14. Цей вид бесіди спрямований на систематизацію і узагальнення одержаних фактів, їх конкретизацію, закріплення, уточнення.
15. Читання природознавчої книги найчастіше пов'язується з ... (назвати метод).
16. Що класифікують за такими видами: предметні картинки; сюжетні малюнки; художні картини?
17. У ході заняття провідним прийомом у роботі з картиною є...
18. Ця група засобів наочності поділяється на екранні (діафільми, діапозитиви, епіматеріали); екранно-звукові (кінофільми, телепередачі, відеофільми, мультфільми); звукові (радіопередачі, магнітофонні записи). Що це за засоби?
19. Планомірне, цілеспрямоване, більш або менш довготривале сприймання, що дає змогу простежити те чи інше явище чи зміни, що відбуваються в об'єктах сприймання, є
20. За тривалістю спостереження класифікують на короткочасні та
21. Первинні, повторні, заключні, порівняльні – це класифікація спостережень за
22. Ці спостереження мають на меті створити перше уявлення про найбільш характерні властивості об'єкта, дати дітям цілісне враження, яке в подальшому доповнюватиметься, уточнюватиметься, закріплюватиметься.
23. Скільки етапів виділяють у структурі спостереження?
24. Мета цього етапу спостереження – викликати у дітей інтерес до об'єкта спостереження, актуалізувати раніше набуті знання про нього.
25. Спостереження за об'єктами слід організувати за
26. Основним методичним прийом керівництва сприйманням дітей у процесі спостереження є
27. Серед видів праці у дитячому садку виокремлюють наступні: праця по догляду за рослинами, праця по догляду за тваринами,
28. Зміст цього виду праці в природі становлять: підготовка ґрунту до посіву, планування грядок, посів насіння, садіння розсади, садіння живців кімнатних рослин, поливання, розпушування тощо.
29. До форм організації праці дітей в природі відносять: доручення, чергування та
30. З якого віку запроваджуються чергування дітей в куточку живої природи?
31. Колективна праця організовується в ... (яких групах).

32. Спосіб матеріального впливу людини на об'єкт з метою вивчення цього об'єкта, пізнання його властивостей, що передбачає створення спеціальних умов – це
33. У структурі дослідження виділяють ... (скільки?) етапів.
34. Мета цього етапу дослідження – обговорення умов і висунення припущень (формулювання гіпотези)
35. Провідним методом на першому етапі проведення дослідження – підготовчому – є
36. Обговорення наслідків дослідження відбувається на ... (якому?) етапі.
37. Найбільше дослідів у дитячому садку проводиться з метою вивчення властивостей об'єктів
38. Серед видів ігор, які використовують у дитячому садку в процесі ознайомлення дітей з природою, виділяють: будівельно-конструктивні, творчо-рольові, дидактичні і
39. Будівельно-конструктивні ігри – це ігри з
40. Цей вид ігор використовують, як правило, як засіб закріплення знань дітей про природу.
41. Які види ігор у дитячому садку несуть основне пізнавальне навантаження?
42. Ці ігри проводяться лише тоді, коли у дітей вже сформовані знання про той чи інший природний об'єкт чи процес.
43. Ігри з природними матеріалами, з картинками, з іграшками, словесні – це види ... (якої?) гри.
44. До якого виду дидактичних ігор відносяться настільно-друковані ігри?
45. Якого елемента бракує в переліку основних елементів дидактичної гри: ігровий задум, ігрове завдання, ігрові дії, підсумок гри.

2.3. Методичне портфоліо студента (практичні завдання до методичної теки)

1. Розробіть описову розповідь для дітей про один із об'єктів природи (живої чи неживої). Визначте мету розповіді, сформулюйте цілі (дидактичні, розвивальні, виховні), означте вік дітей, для яких призначена розповідь, опишіть хід розповіді, доберіть і представте ілюстративний матеріал.
2. Розробіть сюжетну розповідь для дітей природознавчого змісту. Визначте мету розповіді, сформулюйте цілі (дидактичні, розвивальні, виховні), означте вік дітей, для яких

призначена розповідь, опишіть хід розповіді, доберіть і представте ілюстративний матеріал.

3. Розробіть один із видів бесіди (вступну, супровідну, заключну). Визначте мету бесіди, сформулюйте цілі (дидактичні, розвивальні, виховні), означте вік дітей, для яких призначена бесіда, опишіть хід бесіди з ймовірними відповідями дітей, доберіть і представте ілюстративний матеріал.
4. Розробіть фрагмент заняття зі спостереженням за об'єктом живої чи неживої природи (н-д, підсніжником, берізкою, вербою, синичкою, кульбабкою, веселкою, хмаринками, дощовим черв'яком тощо – на вибір). Визначте цілі спостереження, зазначте вік дітей, для якого воно призначене, опишіть його хід із використанням різноманітних прийомів активізації пізнавальної діяльності малюків у процесі спостереження (загадки, поетичні твори, питання супровідної бесіди, логічні і творчі завдання тощо).
5. Розробіть фрагмент заняття із проведенням досліду на одну із запропонованих тем:
 - “Чарівні перетворення Сніжинки”;
 - “Звідкіля береться вітер?”;
 - “Чому рипить під ногами сніг?”;
 - “Що таке іній?”;
 - “Властивості повітря”;
 - “Властивості води”;
 - “Чому іде дощ?”;
 - “Звідкіля береться роса”.

Визначте цілі досліду, зазначте вік дітей, для якого він призначений, опишіть його хід із використанням різноманітних прийомів активізації пізнавальної діяльності малюків у процесі досліду (загадки, поетичні твори, питання супровідної бесіди, логічні і творчі завдання тощо).

6. Розробіть фрагмент заняття із використанням методу моделювання (тема – на вибір: н-д, “Ліс. Гриби”, “Рослини городу”, “На квітнику”, “Сонячна система”, “Зорі. Сузір'я” тощо). Визначте цілі заняття, зазначте вік дітей, для якого воно призначене, опишіть його хід із використанням різноманітних прийомів активізації пізнавальної діяльності малюків у процесі моделювання (загадки, поетичні твори, розповідь, питання супровідної бесіди, логічні і творчі завдання тощо).
7. Запропонуйте дидактичну гру для дітей молодшої групи з метою закріплення знань про спосіб харчування домашніх (свійських) тварин.

8. Розробіть предметне заняття з ознайомлення з природою (заняття з формування нових знань) (тема – на вибір). Сформулюйте програмові завдання заняття, визначте вік дітей, для якого воно призначене, опишіть його хід. Доберіть і представте дидактичний та ілюстративний матеріал до заняття.
9. Розробіть заняття-екскурсію для дітей старшої групи на тему “Весна у лісі”. Сформулюйте програмові завдання екскурсії, опишіть її хід. Доберіть і представте дидактичний та ілюстративний матеріал до заняття.

2.4. Питання і завдання підсумкового контролю

1. Особливості анатомічної будови рослин. Рослинна клітина як найменша жива система рослинного організму, особливості її будови, хімічний склад. Тканини.
2. Словесні методи ознайомлення дошкільників з природою, їх характеристика. Значення словесних методів у пізнанні дитиною природного довкілля.
3. Всесвіт. Основні відомості про будову Всесвіту. Теорії походження та еволюції Всесвіту.
4. Розповідь як монологічний виклад навчального матеріалу, її цінність в процесі ознайомлення дошкільників з природою. Види розповіді, її структура, вимоги до проведення. Прийоми активізації пізнавальної діяльності дітей під час розповіді. Словесні логічні завдання як різновид розповіді.
5. Рослини та їх значення у природі. Основні ознаки та функції рослинного організму.
6. Бесіда в ознайомленні дітей з природою. Педагогічна цінність бесіди як словесного методу навчання дошкільників. Види бесід та їх характеристики. Вимоги до постановки запитань у процесі бесіди. Підготовка вихователя і дітей до проведення бесіди.
7. Сонячна система та її складові. Теорії походження Сонячної системи. Характеристика об'єктів Сонячної системи.
8. Використання дитячої природознавчої літератури в процесі ознайомлення дітей з об'єктами і явищами природного довкілля. Вимоги до читання природознавчої книги. Використання загадок, приказок, прислів'їв у процесі ознайомленні дошкільників з природою.
9. Особливості морфологічної будови рослин. Вегетативні та генеративні органи рослин, їх функції.

10. Наочні методи опосередкованого ознайомлення дошкільників з природою. Демонстрування ілюстративного матеріалу в процесі організації пізнання дітьми природи. Його значення. Види ілюстративного матеріалу.
11. Корінь, його функції. Особливості внутрішньої і зовнішньої будови кореня. Коренева система. Типи кореневих систем. Видозміни коренів.
12. Методика використання дидактичних картин та фотоілюстрацій у роботі з дітьми різних вікових груп.
13. Пагін – вегетативний орган рослини. Будова пагона. Функції пагона. Видозміни пагона.
14. Особливості використання репродукцій художніх картин у роботі щодо ознайомлення дошкільників з природою.
15. Стебло, його функції. Будова стебла. Види стебел. Розгалуження стебла. Крона.
16. Вимоги до демонстрування аудіовізуальних посібників під час ознайомлення дітей з природним довкіллям.
17. Листок, його функції. Особливості морфологічної та анатомічної будови листка. Види листків. Жилкування та його типи.
18. Моделі та моделювання в пізнанні дитиною природи.
19. Квітка, її функції. Будова квітки. Типи квіток. Суцвіття та його типи. Значення суцвіть у житті рослини.
20. Складання цілісного поля чи карти з теми на заняттях з ознайомлення з природою (за Н.В.Гавриш).
21. Запліднення, формування насінини. Будова насінини. Значення насіння для поширення квіткових рослин.
22. Спостереження як наочний метод безпосереднього ознайомлення дітей з природним довкіллям. Навчально-виховне значення спостереження як методу пізнання природи. Характеристика навчально-пізнавальної діяльності дітей в процесі спостережень. Види спостережень у природі.
23. Плід, його функції. Типи плодів.
24. Методика організації та керівництва пізнавальною діяльністю дітей в процесі спостережень. Прийоми активізації пізнавальної діяльності дошкільників під час спостережень за природою. Вимоги до організації спостережень дітей у природному довкіллі.
25. Розмноження рослин. Типи розмноження, їх особливості.
26. Нескладні досліди в ознайомленні дітей з природним довкіллям. Навчально-виховне значення пошуково-дослідницької діяльності дітей у природі. Характеристика досліду як методу пізнання природи. Класифікація дослідів.

27. Водорості: Зелені, Діатомові, Бурі, Червоні водорості (Багрянки). Їх характеристика.
28. Структура дослідів та методика їх проведення. Орієнтовний зміст дослідів з об'єктами природи в дошкільних навчальних закладах.
29. Загальна характеристика вищих спорових рослин (Мохоподібні, Плауноподібні, Хвоцеподібні, Папоротеподібні).
30. Праця в природі як одних із практичних методів ознайомлення дошкільників з природою. Види праці в природі, їх зміст у різних вікових групах. Форми організації праці дітей у природі.
31. Характеристика відділу Голонасінні.
32. Гра як практичний метод ознайомлення дітей дошкільного віку з природою. Види ігор, що використовуються в процесі ознайомлення дошкільників з природою. Їх характеристика. Методика проведення з дітьми різних вікових груп.
33. Покритонасінні, їх класифікація. Характеристика родин класів Дводольні й Однодольні.
34. Дидактичні ігри природничого змісту. Завдання дидактичних ігор. Їх види, структура. Методика проведення дидактичної гри з дітьми різних вікових груп.
35. Загальна характеристика царства Гриби.
36. Особливості організації і проведення занять з ознайомлення з природою на різних вікових етапах.
37. Ознаки тварин як живих організмів. Значення тварин в природі та житті людини.
38. Особливості методики організації та проведення односпрямованих (предметних) занять з ознайомлення з природою в дитячому садку.
39. Різноманітність тварин у природі. Класифікація тварин.
40. Особливості методики організації і проведення різноспрямованих (комплексних й інтегрованих) занять з ознайомлення з природою в дошкільному навчальному закладі.
41. Будова тваринної клітини. Тваринні тканини та їх функції.
42. Експерсії в природу як форма організації роботи щодо ознайомлення дітей дошкільного віку з природним довкіллям. Навчально-виховне та розвивальне значення експерсій. Тематика та види експерсій природничого змісту. Структура експерсій.
43. Підцарство Найпростіші (Одноклітинні): загальна характеристика. Різноманітність Найпростіших.

44. Методи ознайомлення дошкільників з природою: загальна характеристика. Метод як загальнодидактична категорія. Його зміст. Методичний прийом – структурний компонент методу. Класифікація методів ознайомлення з природою. Критерії вибору методів у конкретній педагогічній ситуації.
45. Загальна характеристика типу Кишковопорожнинні.
46. Методика організації (підготовка, проведення) екскурсій в природу. Післяекскурсійна робота.
47. Загальна характеристика типів Плоскі, Круглі та Кільчасті черви.
48. Цільові та щоденні прогулянки. Їх відмінність від екскурсій. Методика проведення цільових прогулянок. Зміст фенологічних спостережень під час щоденних прогулянок. Методи та прийоми роботи вихователя під час прогулянок.
49. Загальна характеристика класу Земноводні. Розмноження та розвиток земноводних. Сезонні явища в житті земноводних. Роль земноводних у екосистемах, їх значення для людини.
50. Особливості планування навчального матеріалу з ознайомлення з природою. Види планів та їх специфіка.
51. Загальна характеристика типу Хордові. Підтип Черепні. Загальна характеристика надкласу Риби.
52. Роль природи у формуванні особистості дошкільника.
53. Тип Членистоногі. Особливості їх будови та пристосування до різноманітних умов життя.
54. Методика ознайомлення дітей з природою як наука про використання природи у вихованні і всебічному розвитку дошкільників. Її предмет і завдання. Зв'язок методики з іншими науками.
55. Загальна характеристика класу Птахи: особливості зовнішньої та внутрішньої будови; пристосування до повітряного способу життя; особливості процесів життєдіяльності та поведінки; розмноження птахів; сезонні явища в житті птахів; різноманітність птахів у природі. Роль птахів в екосистемах, їх значення для людини.
56. Погляди зарубіжних педагогів на використання природи у вихованні дітей дошкільного віку (Я.А.Коменський, Ж.-Ж.Руссо, Й.Г.Песталоцці, Ф.Фребель, М.Монтессорі).
57. Загальна характеристика класу Ссавці. Особливості зовнішньої і внутрішньої будови, процеси життєдіяльності та поведінки, сезонні явища в житті ссавців. Різноманітність ссавців у природі. Їх роль в екосистемах та житті людини.
58. Становлення і розвиток вітчизняної методики ознайомлення дітей дошкільного віку з природою (В.Ф.Одоевський,

К.Д.Ушинський, О.Я.Герд, Є.М.Водовозова, Є.І.Тихеева, Л.К.Шлегер).

59. Загальна характеристика типу Молюски. Особливості їх будови та життєдіяльності.
60. Природа як фактор розвитку особистості дошкільника в творчій спадщині українських педагогів (С.Ф.Русова, В.О.Сухомлинський).
61. Внутрішня будова Землі. Літосфера як тверда оболонка планети. Земна кора, її будова, типи. Внутрішні й зовнішні процеси, що спричинюють зміни земної кори. Рельєф.
62. Мета та завдання ознайомлення дітей з природою в дошкільному навчальному закладі.
63. Атмосфера Землі. Її склад і будова. Атмосферний тиск. Переміщення повітряних мас в атмосфері. Вітри. Вода в атмосфері.
64. Природа як засіб розумового виховання дошкільників. Завдання розумового виховання у процесі ознайомлення дітей з природою.
65. Вода як унікальне явище на Землі та її роль у географічній оболонці планети. Загальна характеристика гідросфери Землі. Океани планети та їх частини (моря (окраїнні, середземні, міжострівні), затоки (лимани, губи, лагуни, фіорди), протоки). Води суходолу: ріки, озера, льодовики, болота, підземні води. Їх характеристика.
66. Зміст та завдання екологічного виховання дітей у дошкільному навчальному закладі.
67. Загальна характеристика класу Плазуни. Особливості процесів життєдіяльності та поведінки плазунів. Роль плазунів в екосистемах, їх значення для людини.
68. Загальна характеристика змісту природничої освіти дошкільників.
69. Клімат. Кліматоутворювальні фактори. Класифікація кліматів планети.
70. Вимоги до змісту, рівня та обсягу дошкільної природничої освіти, представлені в Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні. Програмне забезпечення ознайомлення дітей дошкільного віку з природою. Характеристика програм навчання, виховання і розвитку дітей дошкільного віку (природнича складова).
71. Брунька. Види бруньок. Будова бруньки. Розвиток пагону з бруньки.

72. Куточок живої природи в дитячому садку та методика організації навчально-пізнавальної і трудової діяльності дошкільників у ньому.
73. Ґрунт як верхній пухкий шар земної кори та особливе природне тіло. Механізм утворення ґрунтів. Види та основні ознаки ґрунтів планети. Властивості ґрунтів.
74. Форми ознайомлення дітей дошкільного віку з природним довкіллям. Заняття як основна форма організації навчально-пізнавальної діяльності дітей в процесі ознайомлення їх з природою. Класифікація занять з ознайомлення з природою.
75. Клімат. Кліматоутворювальні фактори. Класифікація кліматів планети.
76. Навчально-виховне значення ділянки дитячого садка в процесі ознайомлення дітей з природним довкіллям. Особливості планування ділянки та вимоги до її озеленення.
77. Погода. Класифікація погоди. Прогнозування погоди.
78. Квітники на ділянці дитячого садка: місцезрештування, планування, рекомендований для вирощування перелік рослин, особливості організації праці дітей на квітниках.
79. Природні зони планети. Рослинний і тваринний світ природних зон.
80. Город та плодовий сад на ділянці дитячого садка: місцезрештування, планування, рекомендований для вирощування перелік рослин, особливості організації праці дітей на городі, у саду.
81. Розробіть фрагмент заняття на тему “Сонечкова сімейка” (старша група) із застосуванням розповіді з демонструванням наочності (формування уявлення про Сонячну систему).
82. Розробіть узагальнюючу бесіду для дітей старшого дошкільного віку на занятті “Зимуючі птахи”.
83. Розробіть описову розповідь для дітей молодшого дошкільного віку “Соняшник – квітка сонечка”, мета якої – формувати уявлення в дітей про соняшник як квітку, що схожа на сонечко.
84. Запропонуйте художні твори для читання на занятті, тема якого: “Барвисті комахи – метелики” (середня група). Розробіть бесіду за одним із них.
85. Розробіть супровідну бесіду для організації спостереження за листопадом (для дітей середньої групи).
86. Розробіть методику проведення досліду (старша група) на порівняння властивостей води-рідини і води-льоду.

87. Запропонуйте дослід на визначення того, що у ґрунті є повітря (старша група). Розробіть фрагмент заняття на тему “Таємниці рідної землі” із проведенням цього дослід.
88. Розробіть розповідь для дітей середньої групи з метою ознайомлення їх із лелекою.
89. Запропонуйте творчо-рольову гру для дітей середньої групи з метою закріплення знань про спосіб харчування диких тварин.
90. Запропонуйте рухливу гру під час проведення цільової прогулянки на весняну луку для дітей середнього дошкільного віку.
91. Розробіть фрагмент заняття для середньої групи (тема: “Що росте на городі?”) із застосуванням дидактичної гри.
92. Розробіть план проведення предметного заняття з ознайомлення з природою (заняття із набуття нових знань) для старшої групи на тему “Дивовижні властивості води”.
Програмовий зміст: отримання дітьми нових знань про властивості водирозчинника: здатність розчинювати різні речовини, залежність розчинної здатності від температури води.
93. Складіть план заняття-екскурсії до джерела на тему “Цілющі озерця” (старша група).
94. Розробіть спостереження за комахою-сонечком під час щоденної прогулянки для дітей середнього дошкільного віку.
95. Складіть план проведення цільової прогулянки в сад з дітьми молодшої групи на тему “Барвіста осінь”.
96. Розробіть цікаву розповідь для дітей середньої групи про одну із кімнатних рослин – мешканця куточка живої природи.
97. Розробіть дидактичну гру із використанням муляжів овочів і фруктів. Доберіть назву для гри. Визначте її цілі.
98. Розробіть бесіду для дітей старшого дошкільного віку за одним із дитячих мультфільмів про тварин, рослин, явища природи (орієнтовний перелік: “Як їжачок шубку міняв”, “Капітошка”, “Бембі”, “Їжачок в тумані” тощо).
99. Підготуйте представлення одного з авторів дитячої художньої літератури про природу (зарубіжного чи вітчизняного). Презентуйте анований перелік його творів.
100. Розробіть фрагмент заняття на тему “Кругообіг води в природі” (старша група) із застосуванням сюжетної розповіді з демонструванням наочності.
101. Розробіть узагальнюючу бесіду для дітей старшого дошкільного віку на занятті “Ліс. Гриби”
102. Розробіть описову розповідь для дітей молодшого дошкільного віку “Сонечко в траві сховалось”, мета якої – формувати

уявлення в дітей про кульбабку як квітку, що схожа на сонечко.

103. Запропонуйте художні твори для читання на занятті, тема якого: “Весна-красна” (середня група). Розробіть бесіду за одним із них.
104. Розробіть супровідну бесіду за фотоілюстраціями осінніх квітів: чорнобривців, айстр (для дітей середньої групи).
105. Розробіть розповідь за змістом однієї з програмових картин (на вибір) із зображенням пейзажу (для дітей старшого дошкільного віку).
106. Розробіть цілісну інтелектуальну карту до заняття на тему “Рослини весною” (старша група).
Програмовий зміст: ознайомлення дітей зі змінами, які настають в житті рослин з приходом весни, з першими весняними квітами (підсніжником, проліском, мати-й-мачухою та ін.); формування вміння розпізнавати їх за зовнішнім виглядом; розвиток спостережливості, уваги; виховання дбайливого ставлення до природи.
107. Розробіть розповідь з демонструванням моделі “Глобус” (тема заняття “Земля – планета Сонячної системи”, старша група).
108. Розробіть методику проведення спостереження дітьми старшої групи за підсніжником. Доберіть прийоми активізації пізнавальної діяльності малюків у процесі спостереження.
109. У відповідності з методичними етапами розробіть спостереження за рибками в акваріумі (середня група). Визначте його програмовий зміст.
110. Розробіть фрагмент заняття для старшої групи на тему “Чарівні перетворення води” із застосуванням досліду (умови переходу води із твердого стану в рідкий стан і навпаки).
Програмові цілі: з’ясувати, що лід тоне від тепла, від натиснення; що в гарячій воді він тоне швидше; що вода на холоді замерзає, а також набуває форми посудини, в якій знаходиться.
111. Розробіть методику проведення досліду (середня група) на визначення властивостей води (прозора, без запаху, ллється, має вагу)
112. Запропонуйте дослід на визначення того, що повітря існує навколо нас і ми ним дихаємо (середня група). Розробіть фрагмент заняття на тему “Повітря. Вітер” із проведенням цього досліду.
113. Розробіть бесіду для дітей старшої групи про обов’язки чергових та організацію чергування в куточку живої природи (праця в природі).
114. Запропонуйте творчо-рольову гру для дітей молодшої групи з метою закріплення знань про спосіб харчування свійських тварин.

115. Запропонуйте рухливу гру під час проведення цільової прогулянки до осіннього парку для дітей старшого дошкільного віку.
116. Розробіть фрагмент заняття для старшої групи (тема: “Ліс. Гриби”) із застосуванням дидактичної гри.
117. Розробіть план проведення предметного заняття з ознайомлення з природою (заняття з формування нових знань) для середньої групи на тему “Лісові мешканці”.
Програмовий зміст: розширення й узагальнення знань дітей про диких тварин (зайця, лисицю, ведмедя, їжачка); формування вміння виділяти й характеризувати особливості зовнішнього вигляду тварин, способу їх життя (де живуть, хто про них піклується, чим живляться), робити узагальнення на основі спільних ознак тварин; закріплення назв їхніх малят; виховання дбайливого ставлення до тварин.
118. Складіть план заняття-екскурсії до водойми на тему “А хто-хто в річці живе?” (старша група).
119. Розробіть фенологічне спостереження за змінами в природі взимку під час щоденної прогулянки для дітей старшого дошкільного віку.
120. Складіть план проведення цільової прогулянки в сад з дітьми середньої групи на тему “Якого кольору весна?”.

Додатки

Додаток 1

Зразок описової розповіді (для старшого дошкільного віку)

Цілі: сформувати у дітей первинне уявлення про галактики як скупчення зірок, які можна спостерігати на нічному небі та Чумацький шлях – галактику, до складу якої входить Сонячна система та планета Земля.

Вдивляючись у нічне небо, ми милуємося сяйвом Місяця, мерехтінням безлічі зірок, загадковими візерунками сузір'їв... Та особливо вабить зір промениста сріблясто-біла смуга, яка, мов серпанок, оперізує небо. Здається, ніби хтось проклав по небу дорогу. Цей розсип зірок так і називають – Молочний, або Чумацький, Шлях.

□ *Що вам нагадує ця смуга?*

Ми бачимо не весь Молочний Шлях, а крихітну його частинку. Насправді ми перебуваємо всередині нього – планета Земля з усією Сонячною системою і разом з мільярдами зірок входить до Молочного Шляху. Такі величезні об'єднання зірок називають *галактиками*. Їх у Всесвіті безліч.

Свою назву галактика отримала саме завдяки білій смузі, що видніється на нічному небі (від гр. *галактос* – молочний). Давні греки називали її Молочним Кільцем, римляни – Молочною Дорогою, а наші предки – Чумацьким Шляхом. З давніх-давен “зоряна дорога” була дороговказом для чумаків, які їздили до Криму по сіль.

Додаток 2

Зразок супровідної бесіди (старший дошкільний вік)

Цілі: на основі спостережень, а також раніше набутих знань сформувати уявлення про папугу: його зовнішній вигляд, особливості поведінки, потреби птаха. Зробити висновок про необхідність догляду за ним.

— Хто двічі на світ з'являється? Здогадалися? А чому люди так говорять про пташок?

— Подивіться, малята, на папугу, який живе у нашому куточку природи. Чим цей птах цікавий?

— Яке він має забарвлення оперення? Хто назве найбільше кольорів, які є у птаха?

— Що їдять папуги? Чим годуємо нашого папугу ми?

— Який у папуги характер? Що любить цей птах?

— Чи хотіли б ви мати такого пернатого друга? Яких слів навчили б його?

— У кого з вас є вдома папуга? Як його звать? Розкажіть про нього.

Додаток 3

Зразок бесіди за сюжетною картинкою “Місяць і зорі” (середній дошкільний вік)

Цілі: збагатити уявлення дітей про зорі та Місяць, які можна спостерігати на зоряному небі, формувати у них здатність до естетичних оцінок побаченого

Тихого морозяного вечора подивіться разом з батьками на небо. Ви побачите, як у темній височині мерехтить безліч маленьких яскравих зірочок. Може здатися, що там, угорі, розгортаються захопливі казкові події.

— Розгляньте картинку. Кого ви там бачите? Що відбувається в небі? Чим займаються зірочки? А Місяць?

— Доберіть слова, щоб описати зорі (яскраві, блискучі, загадкові, недосяжні тощо). З чим їх можна порівняти? (Зірочки на небі,

наче родзинки у пиріжку; ніби гудзики велетенської шуби, схожі на монетки тощо).

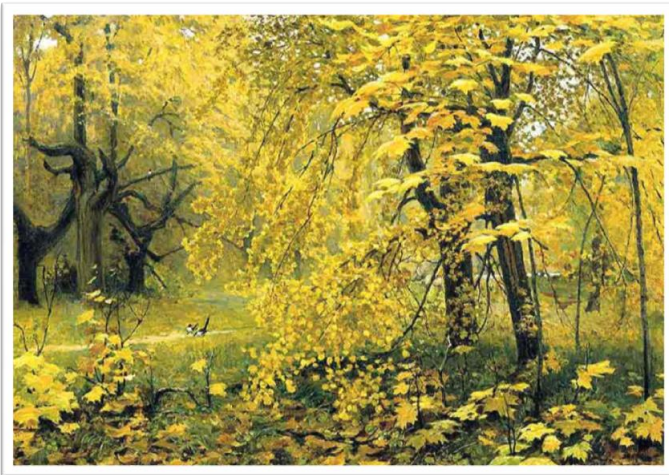
- Придумайте, які ще цікаві справи можуть бути в зірочок на небі.
- Одна зірочка заснула. Як ви гадаєте, чому? Що їй сниться?
- Чи любите ви дивитися на зорі? Що відчуваєте в цей час?
- Розкажіть, що робили б ви, опинившись у зоряному палаці.

Додаток 4

Зразок розповіді за художньою картиною (старший дошкільний вік)

Іван Остроухов “Золота осінь”

Цілі: формувати у дітей художнє бачення навколишньої природи, сприяти збагаченню їхніх естетичних почуттів, накопиченню естетичних вражень від сприйняття краси природного довкілля.

— Діти, осінь дивовижна пора – надзвичайно красива і ошатна. Не дивно, що багато художників зображують її на своїх картинах. Одним з них є художник Іван Остроухов, який створив картину “Золота осінь”.

Погляньте на неї. Золото всюди: і на деревах, і на землі. Золотий розкішний наряд дерев відтіняє бліда блакить неба, яке подекуди просвічує крізь золоті листочки. Навіть старе дерево, що зліва на картині, змінилося, одягнувши ошатне золоте вбрання. Лише трава не втратила свого зеленого забарвлення та на деяких листочках проглядаються зелені плями. Але на тлі цієї ледь помітної зелені ще дивовижніше виглядає осіннє оздоблення кленів, молодих беріз і осик.

На лісовій стежині ми бачимо двох сорок. Складається враження, що вони поспішали у своїх справах, але зупинилися, зачаровані побаченим, і тепер обговорюють, чиє вбрання пишніше.

Додаток 5
Зразок бесіди за мультфільмом

Бесіда на основі перегляду мультфільму “Капітошка”
(старша група)

Цілі: сформувані уявлення про колообіг води у природі та його значення для всього живого на планеті.

— Діти, ми з вами щойно переглянули мультфільм. Хто пригадає, як він називається? (*Капітошка*) Так, малята, назву цьому мультику дав головний герой, якого звать Капітошкою.

— А хто такий Капітошка? (*Це краплинка води*)

— Малята, скажіть, а яка вдача у Капітошки? Він який? (*Веселий, любить гратися, співає пісеньку*) Так, діти, у нього весела вдача. А як реагували на нього рослини, коли він до них торкався? (*Квіти розквітали, з’являлися листочки, піднімалася травичка*) А як ви гадаєте, чому так? Чи можемо ми спостерігати щось подібне у природі?

— Малята, у мультфільмі наш Капітошка подружився із Вовком. Чи вдалося йому змінити злого звіря? Як саме? А хто здогадається, чому так трапилося?

— Діти, пригадайте, як з’явився Капітошка. Звідкіля він примандрував? (*Так, це краплинка, яка з’явилася після того, як пройшов дощик*) Так, дійсно, після дощу на травичці, листочках дерев з’являється безліч таких краплинок-капітошок. Вони напувають земельку, дають вологу рослинам, тваринам, які після цього набираються сили.

— Малята, а куди помандрував наш Капітошка після того, як вдосталь повеселився? (*На хмаринку*) Як ви думаєте, чому так трапилося? Так, дітки, коли припікає сонечко, краплинки води стають невидимими паринками і мандрують назад до своєї матінки-хмаринки. І так трапляється у природі завжди: спочатку хмаринка відпускає своїх діток-краплинок на землю, а потім сонечко перетворює їх на пару і вони піднімаються назад до хмарки. Це явище називається *колообігом води у природі*. І мультфільм нам про це дуже гарно розповів.

Додаток 6

Зразки спостережень за природними об'єктами

Спостереження за равликом (старша група)

Цілі спостереження: поглиблювати уявлення про равликів, особливості їхнього вигляду та поведінки, роль у природі; підтримувати й розвивати інтерес дітей до природи, допомагати бачити її красу, багатство форм; сприяти розвитку спостережливості, пізнавальних процесів, збагаченню мовлення; формувати позитивне ставлення до равликів.

Місце спостереження: куточок живої природи.

Обладнання: два акваріуми: один без равликів зі стінками, вкритими зеленими дрібними водоростями, другий – з чистими стінками та равликами, які живуть у ньому; черепашки равликів-ставковиків; фото, на якому зображений равлик у збільшеному вигляді.

Хід спостереження

– Діти, у нашому живому куточку живе дуже цікава тваринка. Послухайте уважно загадку і скажіть, про кого в нас буде йти мова?

Показав з доріжки

Голову і ріжки.

Хто повільно так повзе,

На собі свій дім везе?

– Так, малята, сьогодні ми спостерігатимемо за равликом. Озирніться, будь ласка, довкола: де ж проживає наш таємничий равлик? (*Відповіді дітей*) Звісно ж, ми його можемо побачити в одному із цих акваріумів.

Діти підходять до акваріума, по стінках якого повзають равлики.

– Діти, погляньте, будь ласка, на равлика. Кого він вам нагадує? (*Маленькі равлики схожі на маленькі бусинки, більші – подібні до башточок*) Зверніть увагу, як красиво равлик рухається – його рухи плавні, повільні, неквапливі. Але привабливими є не лише його рухи. Сам вигляд равлика нас зацікавлює і захоплює. Скажіть, що особливого має равлик? (*Мушлю-хатинку, голівку з ріжками, одну ніжку*) Так, це один із небагатьох видів тварин, який носить за собою свою домівку. Це – мушля, яка має вигляд завитка чи спіралі. На голівці равликів помітні вирости – ріжки та щупальця. На одних розміщені очі, інші – допомагають равлику обстежувати навколишнє середовище. Іще равлики мають одну ногу, за допомогою якої вони прикріплюються до поверхні і рухаються.

– Діти, зверніть увагу, чим відрізняється акваріум, в якому проживають равлики, від того, де їх немає? (*Його стінки чисті, а*

стінки іншого акваріума вкриті зеленим нальотом) Так, цей зелений наліт – дрібні водорості.

– Малята, як ви гадаєте, хто ж почистив цей акваріум? *(Відповіді дітей)* Виявляється, чисті стінки – то робота равликів. Равлики мають язичок, який нагадує терточку. За допомогою нього вони зішкрібають з різних поверхонь собі їжу.

– Діти, я пропоную вам уявити себе равликами, які чистять акваріум.

Ігрова вправа “Равлик працює”

Вихідна позиція – навпочіпки, руки зігнуті в ліктях, перед собою; далі діти поволі просуваються вперед, здійснюючи кругові рухи руками – імітують чищення стінок акваріума.

– Діти, а де ж ще можна побачити равликів? *(У річках)* Дійсно, їх багато у річках. А яку роботу виконують равлики там? Як равлик допомагає річці? *(Відповіді дітей)* Правильно, він чистить водні рослини від дрібних водоростей, які оселяються на стеблах і листі й заважають їм.

– Діти, зверніть, будь ласка, увагу, де знаходяться равлики в нашому акваріумі? *(Одні – на стінках у воді, інші – біля поверхні води)* Як ви гадаєте, чому деякі равлики піднялися до поверхні води? *(Відповіді дітей)* Для того, щоб правильно відповісти на це запитання, познайомимось з равликами ближче і розглянемо їхні мушлі.

Вихователь роздає мушлі равликів. Діти сідають на килимок і ретельно їх розглядають.

– Як ви бачите, мушля складається із декількох витків. Порахуйте, скільки витків у мушлі, що у вас в руках? *(Діти лічать і називають кількість витків)* У равлика тіло розташовується тільки в першому витку, а решта витків – порожня. У ті порожні витки, як у мішечок, равлик набирає повітря, яке потім використовує, перебуваючи у воді. Щойно “мішечок” заповнюється повітрям, равлик опускається на дно і береться до роботи. То ж для чого равлики піднімаються на поверхню води? *(Щоб набрати повітря)*

– Діти, у річці равлики мають багато ворогів, які хочуть поласувати ними. Що робить равлик, коли виникає небезпека? *(Ховається в мушлю)*

Рухлива гра “Небезпека-безпека”

– Я пропоную вам знову стати равликами, які “працюють”.

Діти пересуваються навпочіпки, руки зігнуті в ліктях, кисті перед собою, виконують кругові рухи, імітуючи чищення рослин.

– Ось ви чуєте команду “Небезпека”! Що потрібно зробити? Так, сховатися в хатинку.

Діти сідають на коліна й нахиляються так, щоб голова і руки були притиснуті до ніг.

– А щоб перевірити, чи небезпека минула, равлики виставляють ріжки. Ними в нас будуть наші ручки.

Діти, не змінюючи положення тіла, витягують руки вперед, піднімають їх вгору; потім розводять руки в сторони та піднімають їх.

– Якщо небезпеки немає, равлики знову беруться до роботи.

Діти знову пересуваються навпочіпки, руки зігнуті в ліктях, кисті перед собою, виконують кругові рухи, імітуючи чищення рослин.

– Отже, малята, за ким ми сьогодні спостерігали? (За равликом)
Чим цікава для нас ця тваринка? (Відповіді дітей)

Спостереження за листопадом

Танок осіннього листя

(середня, старша група)

Цілі: продовжувати формувати уявлення про листопад як осіннє явище; розвивати сенсорні відчуття, уяву, збагачувати мовлення дітей прикметниками – назвами відтінків базових кольорів; вчити дітей бути спостережливими, стимулювати емоційний відгук на побачене в природі.

– Діти, ми знову з вами вийшли на подвір'я, аби помилуватися осінньою природою. Це одна з наших останніх зустрічей з осінню, адже незабаром прийде зима і все вкриється сніжними шатами... Цю зустріч нам люб'язно погодився провести всім нам знайомий жасминовий кущ.

– Діти, подивіться на наш кущ жасмину. Пригадуєте, як він милував око свіжою зеленню весною? А якими ніжними пахощами наповнювали його білосніжні квіти все довкола влітку? Що ж з ним відбувається зараз? Невже наш жасмин захворів? Ні? Тоді ж хто зірвав листочки з куща? Так. Це попрацював вітер – служник осені. Ось послухайте, як про це говориться у вірші:

Увірвалась осінь
між дерев зі свистом:

– Ви чого це досі
в одязі барвистім?!

Тут примчався вітер, -
і, мов навіжений,
без жалю, сердито –
обстригати клена!

Граба взяв за чуба
і додолу хилить.
Роздягнув би дуба, -
Та забракло сили.

А в ялини коси –
Наче в чарівниці!..
Не чіпа їх осінь –
колючок боїться.

Аркадій Музичук

— Звісно, малята, вітер доклав багато зусиль, аби оголити дерева і кущі, втім йому не все вдалося, і ми ще можемо милуватися яскравими кольорами осені. Ану, хто перший відшукає жовто-зелені листочки? лимонні листочки? коричневі листочки? жовтогарячі листочки? А чи є в осені зелений колір? Відшукайте його. А ще де можемо його зустріти?

— Діти, а який колір називають золотим? Доторкніться, малята, до золота осені. Погладьте його пальчиками. Які золоті листочки – гладенькі чи шорсткі?

— Стоїть наш кущ жасмину і з сумом спостерігає довкола. Ось вітер зірвав з нього одного листочка, слідом і другий полетів. І закружляло осіннє листя у повільному танку. Діти, давайте уявимо себе такими осінніми листочками і спробуємо покружляти в повітрі (*діти кружляють*), погойдатися (*погойдують ручками*), повільно-повільно опуститися додолу (*присідають*). Малята, а що нагадують осінні листочки, які падають з кущів і дерев? (*Золотий дощ*) Так, саме золотий дощ. А в народі кажуть – листопад, бо листя падає. Звідси і назва останнього осіннього місяця.

— Діти, а хочете погратися у гру “Вітер і листочки”? Для неї нам потрібно обрати, хто ж буде вітром. Всі інші діти – листочки. Листочки спокійно дримають на дереві (*вихователь і діти присідають, закривають очки*). Аж тут налетів вітер! Якого листочка він торкнеться, той прокидається і починає кружляти (*діти бігають, кружляють*). Аж ось наш вітер втомився, листочки заспокоїлися і опустилися на землю.

— Малята, подивіться, яким красивим килимом із листя вкрилася земля під нашим кущем! Прислухайтеся до шарудіння листя під ногами. Чуєте? Як ви гадаєте, про що шепочуться осінні листочки жасмину? (*Відповіді*) Мабуть, вони розповідають, що швидко прийде зима, і все довкола стане білосніжним. А листочки поринуть у сон. І снитиметься їм веселий осінній танок, і ще довго звучатиме для них зажурлива осіння мелодія...

Додаток 7 Зразок досліду

Дослід “Чому утворюються калюжі?” (старша група)

Цілі досліду: формувати уявлення про причини утворення калюж, про залежності, які лежать в основі цього явища; сприяти формуванню дослідницьких умінь (ставити запитання, формулювати гіпотези, висловлювати свої думки, організовувати процес дослідження тощо); розвивати спостережливість, забезпечувати розвиток стійкого інтересу до пізнання природи; забезпечувати усвідомлення того, що в природі все взаємопов'язано.

Обладнання: макет ландшафту з фольги, поливальниця, ківш з водою, прозора склянка з ґрунтом, три посудини з різними видами ґрунтів (піщаним, глинистим, черноземом), лійка, годинник.

1 етап (підготовка до проведення досліду)

Спостереження під час прогулянки

Звертаємо увагу дітей на калюжі. Діти спостерігають, де калюжі зазвичай утворюються. Де їх більше – в ямках чи на горбочках? На ґрунті, майданчику з покриттям, в пісочниці чи на асфальті? На пухкій землі чи на втоптаних доріжках?

Збір експериментального матеріалу

На прогулянці треба запитися матеріалом для досліду: насипати в різні пакетики потрохи піску, дрібного гравію, зразки землі. Якщо є можливість, взяти землю різного складу: біля будмайданчика – глинистий, на городі – чернозем (можна використовувати куплені суміші для кімнатних квітів).

Підготовка обладнання для проведення досліду

2 етап (висунення припущень, з'ясування умов проведення досліду)

Діти (можливо, з допомогою вихователя) можуть зробити припущення (висунути гіпотезу), що утворення калюж залежить від рельєфу місцевості (наявності ям), і що на нього впливає щільність і склад того матеріалу, на який потрапила вода (земля, асфальт, гравій, пісок і т.д.). Що потрібно для визначення того, що ґрунт вбирає воду? (Насипати в склянку суху землю та наливати воду до тих пір, поки не утвориться калюжа).

3 етап (безпосереднє проведення досліду)

Дослід 1. Залежність утворення калюж від рельєфу місцевості

З листка фольги створюємо ландшафт з ямами і горбами. Після цього просимо дітей полити його водою так, як хмаринка поливає землю дощем. Діти спостерігають, куди тече вода і де вона збирається.

За результатами спостереження діти роблять висновок: вода стікає з горбочків у ямки. Отже, калюжі – це вода, яка зібралася в заглибинах на місцевості.

Але фольга не вбирає воду – щось схоже спостерігаємо, коли вода тече на асфальт – на ньому калюжі утворюються швидше, аніж на ґрунті. А ґрунт воду вбирає, однак і на ньому можна побачити калюжі. Тож як вони утворюються?

Дослід 2. Водопроникність ґрунту

Візьмемо склянку із сухою землею. Потроху будемо наливати в нього воду. Крізь прозорі стінки видно, як вода проникає вглиб ґрунту по щілинкам і каналцям у ньому. Через певний час земля вбере всю воду. Потім пропонуємо дітям долити іще води до тих пір, поки земля перестане її вбирати і на поверхні з'явиться калюжа. Крізь стінки склянки можна побачити, що всі щілинки в землі заповнені водою.

Діти роблять висновок: калюжа з'являється тоді, коли води зібралася стільки, що земля вбирати її вже не в змозі.

Але чому не у всіх ямках утворюються калюжі? Чому в одних місцях вода одразу просочується в землю, а в інших може стояти дуже довго? На це питання дасть відповідь іще один дослід.

Дослід 3. Залежність утворення калюж від складу ґрунту

Візьмемо три ємкості: з піщаним ґрунтом, з рихлою землею і з глинистим ґрунтом. Зробимо з пластикової пляшки прозору лунку.

Потім по черзі у кожну посудину через лунку поступово наливаємо однакову кількість води (приблизно по 50 мл). Діти хором рахують, за скільки секунд вода просочиться у кожний з ґрунтів. Потім порівнюють ці дані.

За результатами спостереження діти роблять висновок: вбирання води землею залежить від її складу.

4 етап (підсумок)

Діти роблять **загальний висновок**: калюжі утворюються тому, що вода стікає в заглибини (ямки), які є на місцевості (1). Це відбувається тоді, коли води на стільки багато, що земля не може її вбирати (2). Можливість ґрунту вбирати воду залежить від його складу: найшвидше вода просочується у піщаний ґрунт, найповільніше – у глинистий (3).

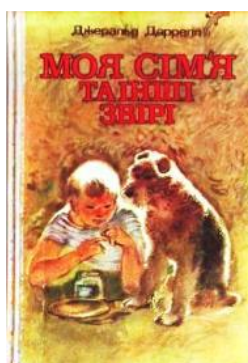
Таким чином, гіпотезу підтверджено.

Додаток 8

Світ природи у творах дитячих письменників

1. **Бойко, Г.** Веселинки, вірші, скоромовки : для ст. дошк. та мол. шк. віку / Грицько Бойко ; упоряд. Емілія Бойко ; худож. Анатолій Василенко. – Київ : Веселка, 1995. – 240 с. : іл.

2. **Гуцало, Є.** Сім'я дикої качки : для мол. та серед. шк. віку / Євгеній Гуцало ; упоряд. та передм. Лесі Ворониної. - Київ : Школа, 2007. – 218 с. : іл.

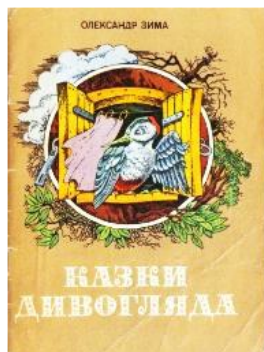
3. **Даррелл, Д.** Моя сім'я та інші звірі : повісті : для серед. та ст. шк. віку / Джеральд Даррелл ; пер. з англ. Л. О. Гончар ; мал. Т. П. Капустіної. – Київ : Веселка, 1989. – 205 с. : іл.

4. Даррелл, Д. Перегруженный ковчег ; Зоопарк в моем багаже : рассказы о природе : для сред. и ст. шк. возр. / Джеральд Даррелл ; пер. с англ. И. М. Лишвина, Л. Л. Жданова ; худож. Ю. Т. Терещенко. – Минск : Юнацтво, 1995. – 303 с. : ил.

5. Дивний мисливець. : казки й оповідання українських письменників / упоряд. В. Мартиненко ; худож. О. Коркішко. – Київ : АВДІ, 2003. – 26 с. : іл.

6. Забіла Н. Велика збірка творів : вірші / Наталя Забіла ; мал. Євгенії Житник. – Харків : Школа, 2005. – 340 с. : іл.

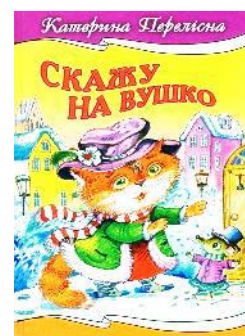
7. Зима О. Казки Дивогляда : для мол. шк. віку / Олександр Зима ; мал. В. Дунаєвої. – Київ : Школа, 2008. – 128 с. : іл.

8. Зима О. Малий поводитир: казки : для ст. дошк. та мол. шк. віку / Олександр Зима ; худож. А. Фролов. – Київ : Веселка, 1985. – 20 с. : іл.

9. І круглий рік цвіте краса : вірші / упоряд. В. Мартиненко ; худож. Т. Кугай. – Київ : АВДІ, 2003. – 22 с. : іл.

10. Перелісна К. Скажу на вушко! : казки та вірші для дітей / Катерина Перелісна ; худож. В. А. Дунаєва. – Київ : Школа, 2008. – 159 с. : іл.

11. Підгірянка М. Ранкові зустрічі : для мол. та серед. шк. віку / Марія Підгірянка ; упоряд. Л. Слободянюк ; іл. Л. Горошко. – Київ : Школа, 2008. – 160 с. : іл.

12. Природа України в казках та легендах : для мол. та серед. шк. віку / ред.-уклад. О. А. Волосевич. – Львів : Аверс, 2004. – 296 с.

13. Приходько В. Веселка над степом : оповідання : для мол. шк. віку / Віктор Приходько ; худож. Лариса Гончарова. – Київ : Веселка, 1991. – 48 с. : іл.

14. Про звірят : вірші, казки, оповідання : хрестоматія для позакласного читання / уклад. Т. Степаненко. – Харків : Торнадо, 2003. – 256 с. : іл.

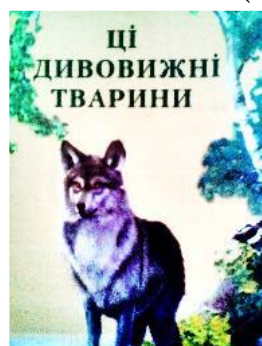
15. Пчілка О. Сосонка : для мол. та серед. шк. віку / Олена Пчілка ; іл. О. Літвінова. – Київ : Школа, 2007. – 176 с. : іл. – (Хрестоматія школяра).

16. Рильський М. Спинулось літо на порозі / Максим Рильський — Київ : Школа, 2006. — 175 с. : іл. — (Хрестоматія школяра).

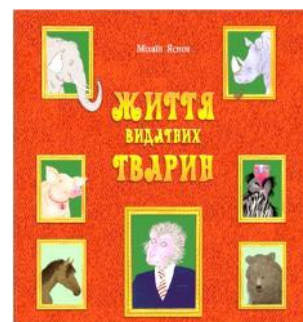
17. Сухомлинський В. Квітка сонця : притчі, казки, оповідання / Василь Сухомлинський. – Харків : Школа, 2015. – 240 с.

18. Тютюнник, Г. Степова казка : казки і оповідання / Григор Тютюнник ; іл. О. Воронкової. – Київ : Країна Мрій, 2012. – 128 с. : іл. – (Всеволод Нестайко радить прочитати).

19. Ці дивовижні тварини : [оповідання] / упоряд. Г. Ю. Рогінська. – Харків : Ранок, 2003. – 176 с.

20. Яснов М. Життя видатних тварин / Михайло Яснов. – Київ : Грані-Т, 2008. – 128 с. : іл.

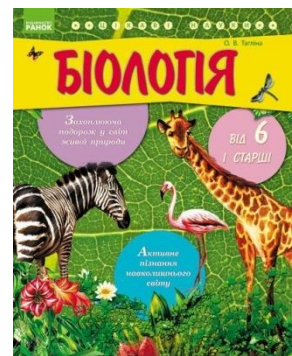
21. **Костецький А.** Де літо живе / Анатолій Костецький. – Київ: Веселка, 1986. – 32 с.

22. **Воронько П.** Падав сніг на поріг: вірші / Платон Воронько ; іл. К. Лавро. К.: А-ба-ба-га-ла-ма-га, 2015 . – 26 с. : іл.

23. **Нестайко В. З.** Пригоди журавлика : казкова повість / В. З. Нестайко ; худож. О.Чичик. – К. : Видавнича група КМ-БУКС, 2016. – 96 с. : іл.

24. **Тагліна О.В.** Біологія від шести і старші / О.В.Тагліна ; оформл. Є.С. Іщук. – Х. : Вид-во «Ранок», 2013. – 48 с. : іл. – (Серія «Цікаві науки»)

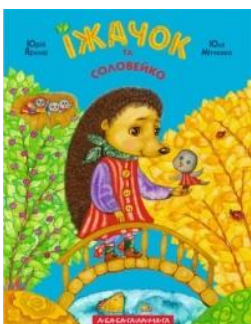
25. **Чубач Г.** Жук малий і волохатий: вірші для дітей / Ганна Чубач. – Київ: Веселка, 1991. - 32 с.

26. **Костенко Л.** Соловейко застудився: вірші для дітей / Ліна Костенко. – Київ: Махаон, 2014. – 16с.

27. **Ярмиш Ю.** Їжачок та соловейко / Юрій Ярмиш. – Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2002. – 25с.

28. **Олесь О.** Від льоду до льоду: збірка віршів / Олександр Олесь. – Київ: Веселка, 1967. – 36 с.

Додаток 9

Відомі композитори про природу дітям

М.Лисенко – український композитор, піаніст, диригент, педагог, збирач пісенного фольклору, громадський діяч.

Дитяча опера «Зима-весна» або «Снігова королева»:

https://www.youtube.com/watch?v=zHQ_AdcQdqw

Пісня «Лисичка»:

<https://www.youtube.com/watch?v=-cPQ8zaynyE>

П.Чайковський – російський композитор, диригент і педагог українського походження.

Твори для фортепіано «Пори року»:

«Січень»: <https://www.youtube.com/watch?v=TmwlmC4qwA8>

«Лютий»: <https://www.youtube.com/watch?v=aFtywkZutWY>

«Березень»: <https://www.youtube.com/watch?v=KoBbD2-1Zdc>

«Квітень»: <https://www.youtube.com/watch?v=MmOF1Rtxs4g>

«Травень»: <https://www.youtube.com/watch?v=XtKoPoOvOAw>

«Червень»: <https://www.youtube.com/watch?v=SE0GAzt6Bec>

«Липень»: <https://www.youtube.com/watch?v=snrlp57WUX0>

«Серпень»: <https://www.youtube.com/watch?v=LhsnQgHXA2g>

«Вересень»: <https://www.youtube.com/watch?v=2AEha3kGD8E>

«Жовтень»: <https://www.youtube.com/watch?v=f8LXdSr0qV0>

«Листопад»: <https://www.youtube.com/watch?v=UqMrcjNoT7o>

«Грудень»: <https://www.youtube.com/watch?v=UIOdQ6j4D-8>

«Вальс квітів»: <https://www.youtube.com/watch?v=9a4DnEWMHM>

В.Косенко – талановитий український композитор, творець музики, в якій твори для дітей займають важливе місце.

Твір «Дощик»:

<https://www.youtube.com/watch?v=H8yPXWVq9ss>

Твір «Ранок у садочку»:

https://www.youtube.com/watch?v=gHJuOT5_NQY

М. Дремлюга – український композитор, педагог, музично-громадський діяч, автор першого концерту для бандури.

Твір «Іде сніг»: <https://www.youtube.com/watch?v=iuuZ06UOyB8>

Твір «Ведмежатко в лісі»:

<https://www.youtube.com/watch?v=9D4jDhpCmK4>

Твір «Ой минула вже зима»:

<https://www.youtube.com/watch?v=OePXMEvxmlI>

Г.Компанієць – композитор, диригент, педагог

Твір «Два півники»: <https://www.youtube.com/watch?v=TklqQFaomm4>

А.Штогаренко – композитор, педагог, музично-громадський діяч.

Твір «У лісі»: <https://www.youtube.com/watch?v=st6sV9OD9V8>

Твір «Метелик»: https://www.youtube.com/watch?v=IBjUb5_y7Eg

А.Вівальді – італійський композитор, скрипаль-віртуоз, римокатолицький священик, автор більш як сорока опер, кантат, ораторій, творець жанру сольного інструментального концерту. Цикл із чотирьох скрипкових концертів «Пори року»

(<https://www.youtube.com/watch?v=GRxofEmo3HA>).

Фрагменти циклу в форматі Ogg vorbis

- 🔊 Весна. Частина 1 Allegro опис файлу
- 🔊 Весна. Частина 2 Largo опис файлу
- 🔊 Весна. Частина 3 Allegro опис файлу
- 🔊 Літо. Частина 1 Allegro non molto опис файлу
- 🔊 Літо. Частина 2 Adagio опис файлу
- 🔊 Літо. Частина 3 Presto опис файлу
- 🔊 Осінь. Частина 1 Allegro опис файлу
- 🔊 Осінь. Частина 2 Allegro molto опис файлу
- 🔊 Осінь. Частина 3 Allegro опис файлу
- 🔊 Зима. Частина 1 Allegro non molto опис файлу
- 🔊 Зима. Частина 2 Largo опис файлу
- 🔊 Зима. Частина 3 Allegro опис файлу

Ш.К. Сен-Санс – французький композитор, органіст і піаніст, музичний критик і суспільний діяч.

Сюїта (зоологічна фантазія) для камерного ансамблю «Карнавал тварин»: <https://www.youtube.com/watch?v=k2RPKMJmSp0>

Дитячі пісні про природу

«Це весна»: <https://www.youtube.com/watch?v=i53lgY86oSE>

«Весняна сопілочка»: <https://www.youtube.com/watch?v=RkkYXSDxH-0>

«Мелодія дощук»: <https://www.youtube.com/watch?v=T7MWkiZmNIQ>

«Весна прийшла»: <https://www.youtube.com/watch?v=eMHGubnQK1M>

«Прилетіла весняночка»:

https://www.youtube.com/watch?v=dQ_tZEe5EWg

«Завітала зимонька»: https://www.youtube.com/watch?v=ywEegcWR_b8

«Метелиця»: <https://www.youtube.com/watch?v=hgFbo5Sg5VM>

«Хуртовина»: https://www.youtube.com/watch?v=9ueEYQMO_xI

«Зима»: <https://www.youtube.com/watch?v=yAfzWLRID6Q>

«Осінь, осінь по землі крокує»:

https://www.youtube.com/watch?v=ywEegcWR_b8

«Осінній бал»: <https://www.youtube.com/watch?v=aIic2qkg-90>

«Осіння прогулянка»: <https://www.youtube.com/watch?v=1o1LpY6V5qw>

«Подорож листочка»: <https://www.youtube.com/watch?v=VaK9pVkc5nM>

«Равлик»: <https://www.youtube.com/watch?v=LUOP16Jjd6A>

«Як бджілка друзів шукала»:

<https://www.youtube.com/watch?v=WixwBHSUx2g>

«Казка про соловейка»:

<https://www.youtube.com/watch?v=MDxSrgskPAE>

«Казка про маленького зайчика»:

<https://www.youtube.com/watch?v=wUhLo8vQj0w>

«Весняна хмарка»: https://www.youtube.com/watch?v=FAev_5aPxIQ

«Хмариночка»: <https://www.youtube.com/watch?v=U4y5wjcmpk8>

«Жук»: <https://www.youtube.com/watch?v=9Y05ID-GvSw>

«Вітер»: <https://www.youtube.com/watch?v=ju9i14SkdVE>

«Вальс дощу»: <https://www.youtube.com/watch?v=tvvrWQvZ6ig>

«Лебединий вальс»: <https://www.youtube.com/watch?v=3FrV-YpOpgQ>

«Веселка»: <https://www.youtube.com/watch?v=oKDPCbvfB18>

«Горобчик»: <https://www.youtube.com/watch?v=2tmnchiDrOw>

«Білочка»: <https://www.youtube.com/watch?v=2srG0rvfr68>

«Їжачок»: <https://www.youtube.com/watch?v=dFt6PTHe5po>

Додаток 10

Мультфільми про природу для дітей

Уроки тітоньки сови:

- ✓ «Жива природа»: <https://www.youtube.com/watch?v=GGazrqaOQxw>
- ✓ «Пори року»: <https://www.youtube.com/watch?v=74CofuW1is0>
- ✓ «Осінні турботи»: <https://www.youtube.com/watch?v=p9KSJCMsNaA>
- ✓ «Про гриби»: <https://www.youtube.com/watch?v=U0a8Qp4unB8>
- ✓ «Мікроби»: <https://www.youtube.com/watch?v=aCV2QM8fr9g>
- ✓ «Зимове диво»: <https://www.youtube.com/watch?v=shQ6gPkVooA>
- ✓ «Чудеса світу»: <https://www.youtube.com/watch?v=YdjdRfva7Q0>
- ✓ «Шматочок літа»: https://www.youtube.com/watch?v=yAJM_pcZA6c

«Капітошка»:

<https://www.youtube.com/watch?v=EGzTvRQLtYU>

«Про всіх на світі»:

https://www.youtube.com/watch?v=rLh_92IJRdg

«Лунтик»:

<https://www.youtube.com/watch?v=H0KNMXjibSw>

«Смішарики»:

<https://www.youtube.com/watch?v=9COcEnkquIg>

«Фіксики. Павучок»:

<https://www.youtube.com/watch?v=u5oQWnJtlHg>

«Подорож краплинки по Землі»:

<https://www.youtube.com/watch?v=4C71xHLXQmQ>

«Корисні підказки. Вода»:

<https://www.youtube.com/watch?v=RmErh04ndGs>

«Кругообіг води»:

<https://www.youtube.com/watch?v=g9zrExiuDHg>

«Звідки з'являється дощ?»:

<https://www.youtube.com/watch?v=fnDKog86pvE>

«Хто як говорить»:

<https://www.youtube.com/watch?v=FRUqZZOAU70>

«Малюнки домашніх тварин. Кумедні хвостики»:

<https://www.youtube.com/watch?v=VEA7jipRKfw>

«Листочок і мишка»:

https://www.youtube.com/watch?v=f_fuiGIg2WQ

«Як метелик вивчав життя»:

<https://www.youtube.com/watch?v=c13W6ax6xXo>

«Ходить гарбуз по городу»:

<https://www.youtube.com/watch?v=bYbDnvu6Nu0>

«Струмочок»:

<https://www.youtube.com/watch?v=en02cBa6wMs>

«Заяц Коська и родичок»:

<https://www.youtube.com/watch?v=ovw6JgtBRog>

«Дівчинка і зайці»:

<https://www.youtube.com/watch?v=HGhzKSj7oO8>

«Чого в лісі не буває»:

https://www.youtube.com/watch?v=Hyq85tK_8x4

«Лісові мандрівники»:

https://www.youtube.com/watch?v=Hyq85tK_8x4

«Сіра шийка»:

https://www.youtube.com/watch?v=Hyq85tK_8x4

«Комашки. Пригоди у долині мурах»:

<https://www.youtube.com/watch?v=wVRhgfSnuNo>

«Як живуть мурахи»:

<https://www.youtube.com/watch?v=7p2hm02IZX4>

«Мурашка та коник-стрибунець»:

<https://www.youtube.com/watch?v=u3fMn9lP68Y>

«Муха-цокотуха»:

<https://www.youtube.com/watch?v=o9sYAW9BvN4>

«Пригоди пінгвічика Лоло»:

<https://www.youtube.com/watch?v=XK0LN8EdKnw&list=PLt6kNtUbjfc9KedAJPDTR6ZP19HkeHNWY>

«Бембі»:

<https://www.youtube.com/watch?v=t7bDl3MV5b8>

«Мультик про хом'яка»:

<https://www.youtube.com/watch?v=W2pigVgerY4>

«Мультик про тварин. Дикі звірі»:

<https://www.youtube.com/watch?v=51sKNXSA3DU>

«Котенок Гав. Она вкусная»:

<https://www.youtube.com/watch?v=4-ZP3dumINo>

«Бджілка Майя»:

https://www.youtube.com/watch?v=pcCAoZTWYLS&list=PLZjEx_2IKsfde_aO-ZcsqPnBYAl39L3l10

«Мультик про гіпопотама»:

<https://www.youtube.com/watch?v=0w0sSngfyuw>

«Доктор Айболит»:

<https://www.youtube.com/watch?v=zyCj8vT7JnI>

«Пори року»:

<https://www.youtube.com/watch?v=mBDU8UwJdpM>

«Лісова абетка для найменших»:

<https://www.youtube.com/watch?v=h4xyZ28T8ko>

«Загадки для найменших»:

<https://www.youtube.com/watch?v=uFEuaGcw530>

«Пізнавальна добірка мультиків про природу»:

<https://www.youtube.com/watch?v=ubqxqTtwT-4>

«Лісові тварини»:

<https://www.youtube.com/watch?v=51sKNXSA3DU>

«Мультик про птахів»:

<https://www.youtube.com/watch?v=lCi1uJ7bBSQ>

«Мультитипедія птахи»:

<https://www.youtube.com/watch?v=YESyRqtjb3o>

«Птахи для дітей»:

<https://www.youtube.com/watch?v=Gvf-qo-tkts>

«Мультик про планети»:

<https://www.youtube.com/watch?v=-WMnDR1CkVI>

«Планета Земля»:

https://www.youtube.com/watch?v=8Msn62_4IgE

«Морська бригада»:

<https://www.youtube.com/watch?v=LMbgKujEWhg>

«Риф»:

<https://www.youtube.com/watch?v=vuQ5s16IdeQ>

«Барбоскіни»:

https://www.youtube.com/watch?v=_ZO5VEEWdX4

«Морські жителі»:

https://www.youtube.com/watch?v=mMP_mutsnU4

«Мульт-компот про жирафа»:

<https://www.youtube.com/watch?v=c06EAWIFJ3s>

«Мультик про тварин»:

<https://www.youtube.com/watch?v=fvZmo65BjVk>

«Свійські тварини»:

<https://www.youtube.com/watch?v=L9tW59qbJWk>

«Тварини Африки»:

<https://www.youtube.com/watch?v=CwoRwi1XuI0>

«На Луне»:

https://www.youtube.com/watch?v=_9IkisL59rg

«Колобок»:

<https://www.youtube.com/watch?v=AeW0YeZDiuI>

«Мауглі»:

<https://www.youtube.com/watch?v=EARPtxqdW0E>

«Світ казки»:

https://www.youtube.com/watch?v=1d-OyyLgh_A

«Чарівний світ космосу»:

<https://www.youtube.com/watch?v=ESD9YcjLMXw>

«Цікаві факти про космос»:

https://www.youtube.com/watch?v=rv_mIALmgbo

«Про місяць дітям та школярам»:

<https://www.youtube.com/watch?v=MSnmomGsPds>

«Усе, що потрібно знати про планету Земля»:

<https://www.youtube.com/watch?v=Tf2jlcclvDU>

«Як тварини відчувають біль»:

<https://www.youtube.com/watch?v=IykvvYPtJ9k>

«Земля до початку часів»:

<https://www.youtube.com/watch?v=9tgWZPgLCrE>

«Ням-ням»:

<https://www.youtube.com/watch?v=qYOpj3v3dM0>

«Гагарін»:

<https://www.youtube.com/watch?v=goswlqFbnXw>

«Гидке каченя»:

<https://www.youtube.com/watch?v=iMZLeGiI-YQ>

«Соловейко»:

<https://www.youtube.com/watch?v=rv4Pwq8xp8E>

«Мультфільм про крокодила»:

https://www.youtube.com/watch?v=D_iUoDT0OYc

«Мультик про гіпопотама»:

<https://www.youtube.com/watch?v=0w0sSngfyuw>

«Історія про поросятко»:

<https://www.youtube.com/watch?v=DektEASHrlo>

«Дерево і кішка»:

https://www.youtube.com/watch?v=bDg5ee0_PdA

«Некмітливий горобець»:

<https://www.youtube.com/watch?v=>

Додаток 11
Світ природи очима художників

Васильченко Степан Васильович (справжнє прізвище Панасенко) народився 27 грудня 1878 (8 січня 1879) в м. Ічня на Чернігівщині в сім'ї селянина-шевця. Навчався 1888-1893 в Ічнянській початковій школі. Два роки готувався до вступу в учительську семінарію. 1895 вступив до Коростишівської учительської семінарії. Закінчивши навчання 1898 вчителює на Київщині та Полтавщині до 1904 року і в цей час вів щоденник «Записки вчителя». У 1910 виходять твори – «Мужицька арихметика», «Вечеря», «У панів», «На чужину», «Циганка» та ін., пройняті любов'ю до людини праці, утвердженням віри в перемогу справедливості. Під час Першої світової війни мобілізовано до армії, був (до Лютневої революції 1917) командиром саперної роти на Західному фронті. Тоді побачили світ перші збірки новел «Ескізи» (1911), «Оповідання» (1915). Жахи війни знаходять відображення в «Окопному щоденнику», оповіданнях «На золотому лоні», «Під святий гомін», «Отруйна квітка», «Чорні маки» та ін.

«Вид на Лугань»

«Пейзаж»

«Гусі на долині»

Ілюстрація до твору «В бур'янах»

Білокур Катерина Василівна народилася 25 листопада (7 грудня) 1900 року в селі Богданівці Пирятинського повіту Полтавської губернії (нині Київської області) в бідній селянській родині. Через нестатки в сім'ї, не мала можливості навчатися, удень працювала в полі, на городі, а увечері, попоравшись по господарству, до ночі малювала саморобними пензлями (фарби також виготовляла сама). В другій половині 30-х – у 40-х роках опанувала техніку живопису.

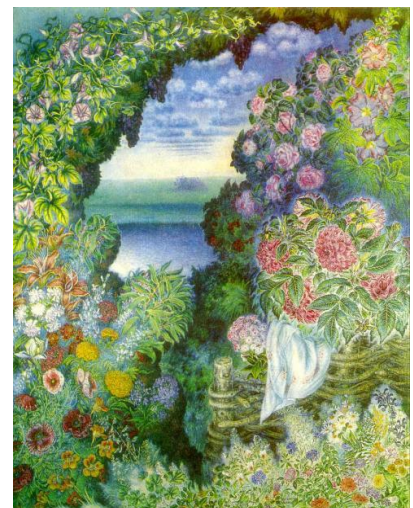
Водночас з малюванням керувала драматичним гуртком у сільському клубі, сама виступала на сцені. Перші значні роботи цього періоду – «Берізка» (1934), «Квіти за тином» (1935), «Квіти», «Портрет племінниця» – засвідчили її високе обдаровання. Завдяки сприянню видатної української співачки Оксани Петрусенко, її творами зацікавилися працівники Полтавського будинку народної творчості. 1941 року відбулася персональна виставка її творів у Полтаві, що мала величезний успіх.

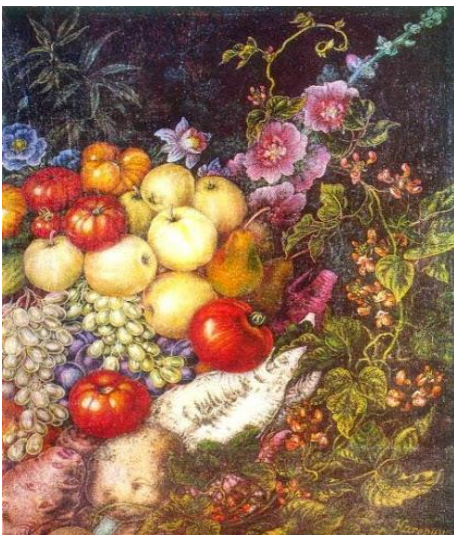
«Півонії»

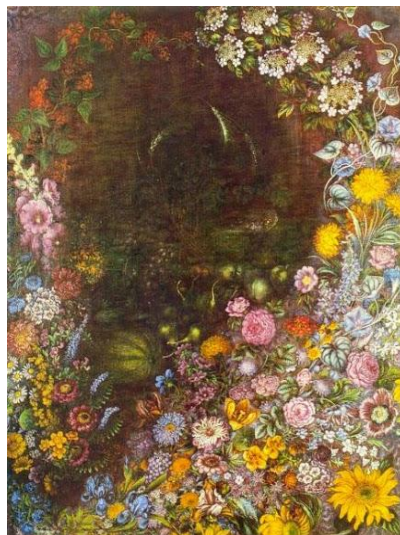
«Квіти за тином»

«Колгоспне поле»

«Врожай»

«Цар-колос»

«Буйна»

Приймаченко Марія Овксентіївна з'явилася на світ в 1908 році в невеликому селі Болотня, що на Київщині. Як вона почала малювати, майбутня художниця згадує, що коли випасала гусей, побачила рослину, яка має синій сік. Набрала її повну пелену,

принесла додому і розмалювала хату. Так почався її творчий шлях. Марію Овксентіївну в 1936 році запрошують в Київський музей українського мистецтва в експериментальні майстерні. Захоплюючись малярством Марії Приймаченко цивілізована Європа запрошує її на виставки. Однією з таких стала всесвітня виставка в Парижі 1937 року, на якій їй було вручено золоту медаль. У 1960 році народна художниця починала роботу над своїм новим циклом під назвою «Людам на радість». До нього увійшли такі роботи, як: «Синій вазон з квітами», «Сонях», «Пава у квітах», «Голуб на калині» та «Лев». За новостворений цикл Марія Приймаченко отримала нагороду лауреата Державної премії України ім. Тараса Шевченка.

«Казкова птиця-павич»

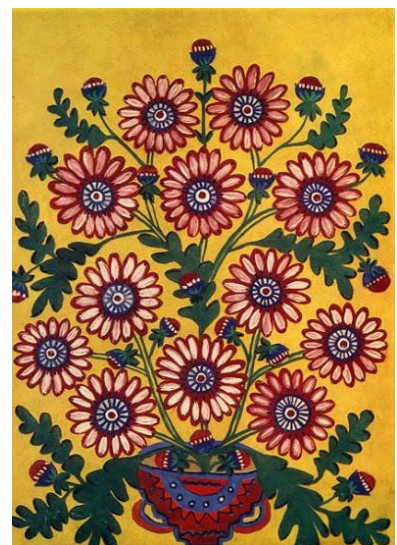
«Домашні маки»

«Коник»

«Квіти»

«Квіти за мир»

Айвазовський Іван Костянтинович (Ованес Айвазян) (1817-1900) – художник, живописець вірменського походження. Створив понад 6 тисяч полотен. Народився Іван 29 липня 1817 у Феодосії. Захоплення живописом привело його в стіни Академії мистецтв Петербурга, в якій він навчався у визнаних майстрів. Після закінчення Академії багато подорожував по Європі. 1840 р. Іван Айвазовський подорожував за кордоном, працював у Римі, Неаполі, Сорренто, Венеції, Парижі, Лондоні, Амстердамі. 1845 на

запрошення турецького султана побував у Стамбулі. Найбільш успішний Айвазовський був в морських пейзажах. А з 1844 року він навіть був художником морського штабу. Однак Айвазовський писав полотна не тільки на морську тематику. Серед інших його серій картин: кавказькі, українські краєвиди, вірменська історія, Кримська війна. З 1894 член Товариства південноросійських художників в Одесі. Художник помер 2 травня 1900 у Феодосії, у віці 82 років.

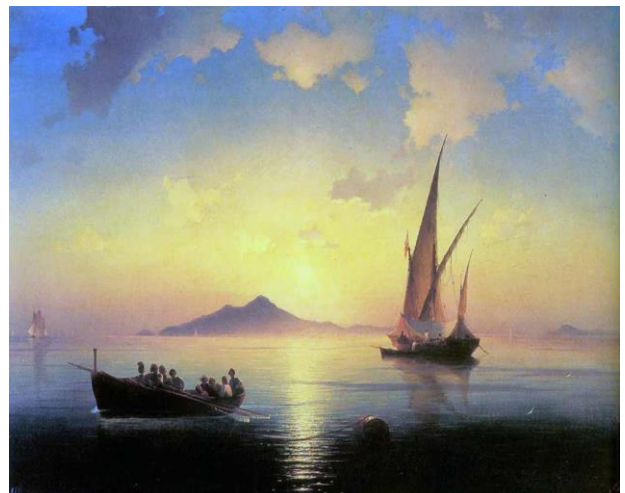
«Ранок на морі»

«Схід сонця в Феодосії»

«Берег моря. Штиль»

«Неаполітанський залив»

Жуковський Станіслав Юліанович є одним з найбільш значних пейзажистів кінця ХІХ - першої третини ХХ століття. Він писав пейзажі прямо з природи, вважаючи за краще яскраві насичені кольори. Художник приділяв величезну увагу світу. Основними мотивами його картин стали старовинні садибні парки, інтер'єри з розкритими в парк вікнами та дверима. Творча спадщина художника велике. Станіслав Юліанович народився в 1873 р., в родині польського

аристократа, позбавленого володінь і дворянських прав. У 1896 і 1897 художник був нагороджений двома малими срібними медалями, а пізніше в 1901 році він отримав велику срібну медаль і звання класного художника за картину «Місячна ніч». «Місячна ніч» була так само придбана в зібрання Третьяковської галереї. Жуковський багато подорожував по Росії, Україні. Літо проводив в Тверській та Орловській губерніях, де створив чимало знаменитих полотен. У 1902-1903 року Жуковський виставляв свої роботи на виставках «Світу мистецтва». Його пейзажі відразу принесли художнику популярність і користувалися великим попитом у колі колекціонерів.

«Ліс»

«Лісове озеро. Золота осінь»

«Початок зими»

«Під вечір»

Левітан Ісаак Ілліч (1860-1900) – художник-пейзажист, майстер «пейзажа настрою». Народився Ісаак 18 серпня 1860р. в Ковенській губернії селі Кібарти у вельми освіченій сім'ї. Його батько володів кількома мовами, був викладачем. У 1870-х роках переїхав до Москви разом з сім'єю. Ісаак з дитинства захоплювався малюванням, так що, починаючи з 1873р., став навчатися в училищі живопису, скульптури, зодчества в Москві. Після смерті батька й матері, в його житті настав важкий період. Бачачи

талант учня і його неможливість платити за навчання, в училищі його звільнили від оплати і навіть надавали допомогу. Після виставки картин ще під час навчання, художник отримав срібну медаль. А освіту закінчив у 1885 році. Пізніше здійснював подорожі по Франції, Італії. Також свої роботи Левітан представляв серед Товариства пересувних художніх виставок. На деякий час художник був змушений покинути Москву, але пізніше повернувся. З 1898 року він викладав в рідному училищі. 22 липня (4 серпня за новим стилем) 1900 року Левітан помер. Найвідоміші картини Левітана – «Над вічним спокоєм», «Вечір на Волзі», «Березовий гай», «Сутінки. Копиці», «Весна – велика вода» і багато інших.

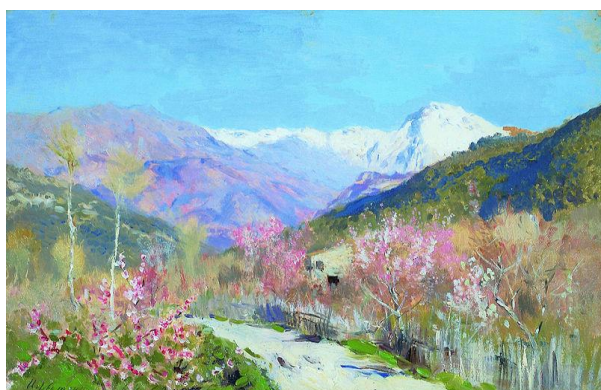
«Водяні лілеї»

«Золота осінь»

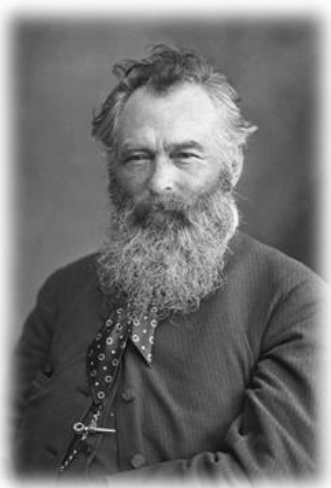
«Весна. Повінь»

«Весна в Італії»

«За вічним спокоєм»

Шишкін Іван Іванович (1832-1898) – російський художник (живописець, пейзажист, гравер), академік. Засновник товариства пересувних художніх виставок. Народився Іван 13 (25) січня 1832 в місті Єлабуга в Вітебській губернії в купецькій родині. Першу освіту отримав в казанській гімназії, потім вступив до училища живопису в Москві. Потім продовжив навчання в Академії Мистецтв Петербурга. Маючи можливість подорожувати, Шишкін попрямував до Німеччини, до Мюнхена. Потім – до Швейцарії, в Цюріх. Він написав багато

картин соснового лісу, серед найвідоміших – «Ранок в сосновому лісі», «Струмок у лісі», «Заповідник. Сосновий бір», «Сосновий ліс», «Туман в сосновому лісі». Він помер раптово в Петербурзі 8 (20) березня 1898, сидячи за мольбертом, працюючи над новою картиною.

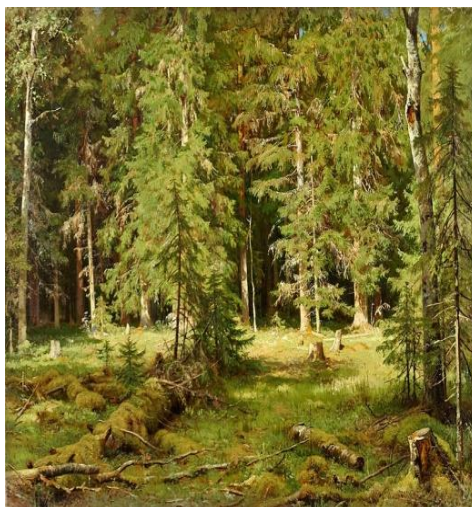
«Ранок в сосновому лісі»

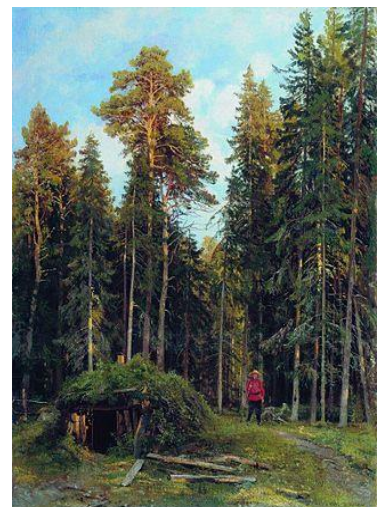
«Березовий ліс»

«Сторожка в лісі»

«Ліс»

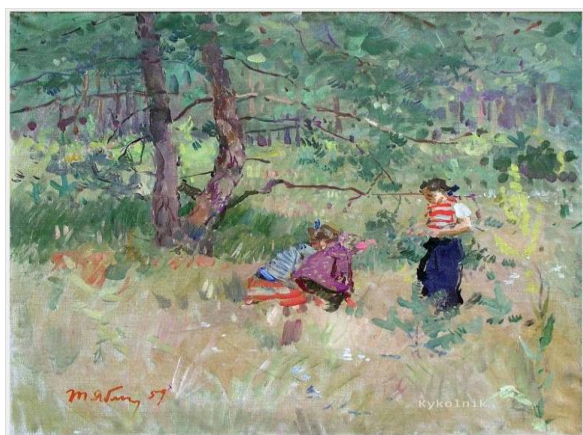

«Вечір»

Яблонська Тетяна Нилівна з'явилася на світ 24 лютого 1917 році в місті Смоленськ, в сім'ї викладачів гімназії. Художній інститут Тетяна закінчила в 1941 році. Вона також отримала звання професора. У повоєнні роки уже будучи професором, Яблонська деякий час займалася викладанням живопису, також завідувала композиційною кафедрою та керувала майстернею, яка спеціалізувалась на монументальному живописі. В 1951-58 роках Тетяна Яблонська була прийнята у лави депутатів Верховної Ради УРСР.

Все своє життя Яблонська продовжувала малювати, створюючи неперевершені картини та пейзажі. Її часто називають обличчям України. Вона являється двічі лауреаткою Сталінської премії. Теж двічі була відзначена державною премією СРСР. У 1998 році вона отримала премію ім. Т. Шевченка. У 2001 році Тетяна Яблонська отримує звання Героя України. Вже тоді була вона дуже хвора – в 1999 році художниця перенесла складний інстульт, навчилася вправно малювати лівою рукою, здебільшого пастелі. Кожного дня вона створювала по два малюнки. Останній намалювала зранку 2005 року, 17 червня, а уже на вечір цього дня її не стало.

«На лісовій галявині»

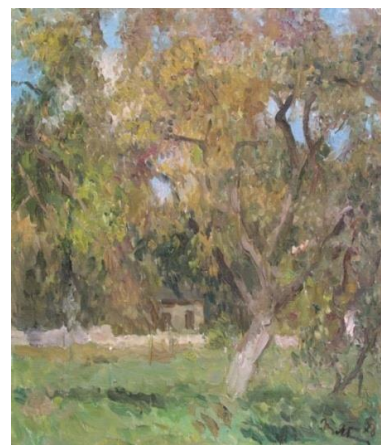
«Над Дніпром»

«Дзвіночки»

«Квітень. Моя майстерня»

«Лісова галявина»

Багнюк Надія Михайлівна – графік, живописець. З 1988 року член спілки художників СРСР, з 1996 року член Національної спілки художників України. З 1978 р. постійна учасниця обласних, республіканських та всесоюзних виставок живопису, акварелі, графіки. Перевагу віддає жанру акварелі: пейзаж, натюрморт, портрет, тематична композиція. Персональні виставки: Тбілісі 1989 р., Москва 1993 р., Вінниця 1998р., 1999р., 2000р., 2005р., 2006р., 2009р., 2010 р. Ряд творів знаходяться в музеях та приватних колекціях Грузії, України, Росії, Німеччини, Кореї, Швеції та інших країнах. З 2007 року працює старшим викладачем живопису Вінницької філії Київського національного університету культури і мистецтв.

Поляков Олексій Іванович (24 серпня 1943 р., смт. Калинове) – український художник-пейзажист, заслужений художник України (1996), народний художник України. 1976 року митець закінчив Донецьку народну студію образотворчого мистецтва палацу культури імені І. Франка. Картини художника зберігаються у таких музеях, як: Донецький обласний художній музей, Горлівський художній музей, Запорізький обласний художній музей, Третяковська галерея та інших. Основними

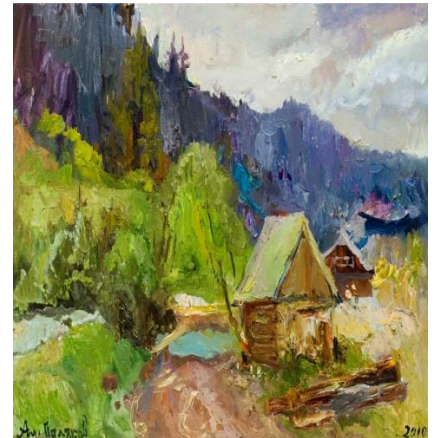
творами є картини: «Тепла осінь» (2000); «Міус-фронт» (2003); «На переправі» (2005); «Козаки в степу» (2007); «Дніпропетровські простори» (2007).

«Бузок»

«Осінній натюрморт»

«Травень в селі»

«Осінь»

«Ставок на весні»

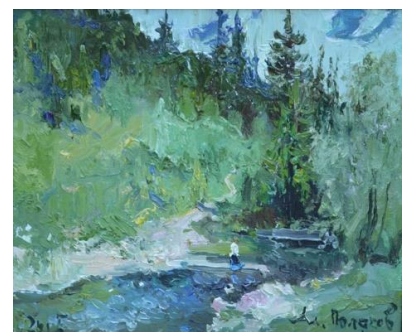
«Гори»

«Поле»

«Півонії»

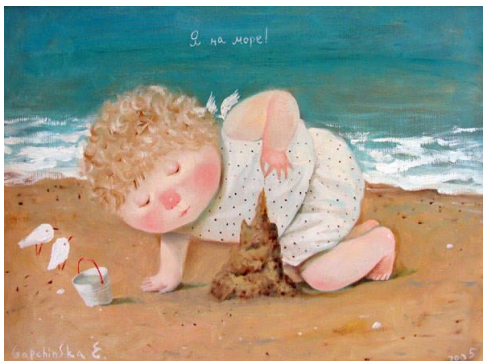
«Пейзаж травневий»

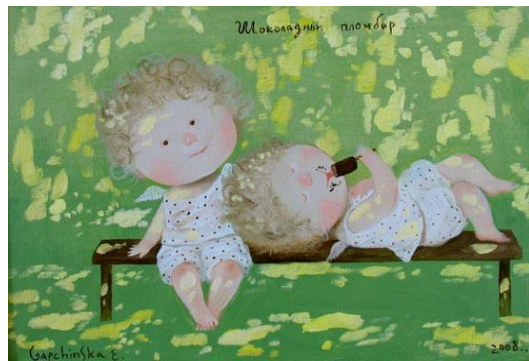
Гапчинська Євгенія Геннадіївна народилася 15 листопада 1974 р. в Харкові в родині військового. Закінчила Харківське художнє училище і Харківський художній інститут, у 1996-1997 рр. навчалася в Нюрнберзькій художній академії (Німеччина). У 2000-му році переїхала до Києва, де зараз має власну галерею. До сьогодні Євгенія брала участь у понад 35 виставках, має персональні галереї у Києві, Дніпропетровську та Одесі. Живописно-виставкову діяльність розпочала 2002-го року. Роботи Євгенії продаються

найдорожче серед сучасних українських художників. Художниця співпрацює з видавництвом «А-ба-ба-га-ла-ма-га», зокрема проілюструвала книжку Івана Малковича «Ліза та її сні».

Щороку робить більше десятка нових виставок в Україні, Росії, Франції, Бельгії, Англії, Нідерландах та інших країнах. Має кілька власних галерей в Україні та в Росії. Її роботи зберігаються в європейських музеях та приватних колекціях поціновувачів і діячів мистецтва.

«Я на морі»

«Шоколадний пломбір»

«Я-красуня»

«Мізинчик»

«Маленький Рембрандт»

Теличко Валентина та Теличко Володимир – відомі українські художники Володимир Олександрович отримав звання заслуженого в 2007 році, а Валентина Василівна в 2012 році. Їхні роботи експонують на виставках у Польщі, Німеччині, Франції.

Вони працюють як поодинці, так і в «чотири руки», займаються написанням пейзажу, натюрморту, тематичних картин, а також розписом храмів. Подружжя любить подорожувати Україною та зображати прекрасні куточки її природи.

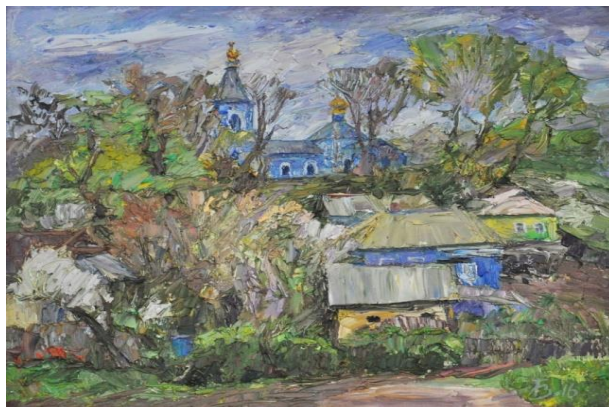
«Пейзаж із соняхами»

«Краєвид»

«Тепло серпня»

«Пейзаж із церквою»

«Волошки»

«Літній ранок»

Землянських Ігор Іванович (9 грудня 1974) – науковець, художник-орнітолог. Дитяча мрія – стати льотчиком – змінилась на мрію стати науковцем. Почав малювати птахів, і це в нього вийшло дуже вдало: вони були схожими на живих. Рівень знань про птахів був настільки високим, що у 1995-році художника-орнітолога, який не мав спеціальної освіти, прийняли на роботу в Академію Наук, лаборантом Інституту зоології ім.Шмальгаузена. Ігор з успіхом виконував будь-які складні завдання: кольцював перелітних птахів, робив складні

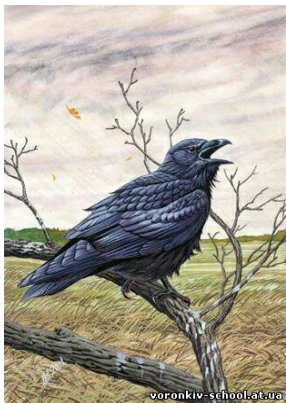
підрахунки стосовно їх міграції. Помітили вчені талант Ігоря – художника. У всій Європі близько сорока восьми мільйонів художників, в Україні їх теж не одна сотня, але справжніх майстрів пензля, котрі малюють птахів, одиниці. Ігор Землянський – автор популярних барвистих плакатів: «Легкокрилі володарі ночі» та «Птахи парків та скверів Києва».

«Соловейко»

«Орел»

«Ворон»

«Білокрилий орлан»

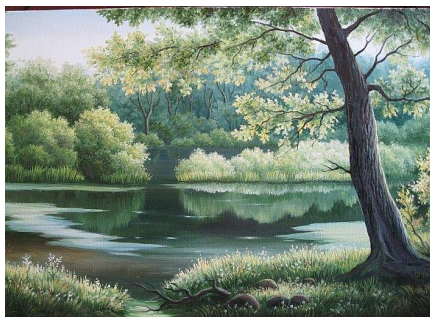

«Соловейко на весні»

Іванова Олена – сучасна відома художниця, займається оформленням інтер'єру (розпис стін, художнє оформлення, барельєф). Займається написанням пейзажів у техніці холст, масло та кість. Проживає у Могилеві (Білорусь). Її роботи представлені на виставках в Україні, Росії, Айзербайжані, Польщі, США.

Свої роботи художниця, здебільшого, пише для душі, відчуваючи покликання до творчості. Вона черпає натхнення з природи та відплачує їй неймовірними пейзажами.

«Дуб»

«Дорога»

«Заповідник»

«Осіньна дорога»

«Лісове озеро»

«На світанку»

«Наспів про мою юність»

«Осінній став»

Американського художника **Дональда Золана** (Donald Zolan) можна назвати одним із самих добрих, позитивних і чутливих сучасних живописців.

Він народився 11 серпня 1937 року. Дональд Золан проявив інтерес до малювання в 4-5 років, а у 10 років у нього стали виходити досить дорослі та професійні роботи. В 13 років він став переможцем Чиказького конкурсу. А пізніше отримав стипендію Американської академії мистецтв. Він є відомим ілюстратором для компанії Соса-Кола.

Додаток 12
Зразки занять з ознайомлення з природою

Предметне (односпрямоване) заняття з ознайомлення з природою

(експериментально-дослідницька діяльність)

(старший дошкільний вік)

Тема. У пошуках таємничого гостя

Мета: сформувати у дітей уявлення про воду як рідину, яка має певні властивості (текуча, прозора, безбарвна, не має запаху, не має смаку); формувати у дітей дослідницькі вміння (висувати гіпотези, аналізувати, порівнювати, робити висновки, формулювати власну думку), збагачувати словник дітей (“луна”, “текуча”, “прозора”, “безбарвна”, “не має смаку”, “не має кольору”); виховувати естетичні почуття, зокрема, почуття краси води у природі, її унікальності, формувати у дітей бережливе ставлення до води.

Обладнання: атрибути детективів (шарфики, кепки), сліди білки із заглибинами (виліплені з солоного тіста і запечені в духовці), горіхи, вода, вода у пляшці, олія у пляшці, сік у коробці, пластикові прозорі склянки (3 шт.), кошик, вирізані краплини води, знаки на позначення властивостей води, презентація, фрагмент мультфільму “Льодовиковий період”, де білка на крижині пливе по морю, в лапах тримає жолудь.

Хід заняття

I. Вступна частина

Створення мотиваційної ситуації (сюрпризний момент)

— Малята, ви помітили, у нас в групі дещо трапилось? Хтось по всій кімнаті залишив свої сліди. Ви не бачили нікого, хто б це міг зробити?

— Діти, я пропоную вам стати справжніми детективами і зайнятися розслідуванням цієї таємничої справи. Згодні? Гарзд. А щоб бути схожими на детективів, нам потрібний відповідний одяг. *(Вихователь одягає дітей у шарфи і кепки)* А ще у кожного детектива є неодмінно ось такий прилад. *(Показує лупу)* Хто знає, як він називається? *(Луна)* А, може, ще знаєте, навіщо він? *(Щоб досліджувати дрібні предмети)* Отже, тепер ми справжнісінькі детективи і можемо вести розслідування.

II. Основна частина

— Малята, давайте візьмемо до рук свої лупи і розглянемо ці таємничі сліди *(Діти з вихователем підходять до слідів і*

розглядають їх) Що особливого ви помітили? (Діти відповідають, що у слідах і навколо них є вода)

— Діти, ви гадаєте, що це вода? Але справжні детективи нічого не беруть на віру, вони все перевіряють і досліджують. Пропоную вам зробити це саме. Давайте дослідимо рідину, яка є у слідах, а вже потім зробимо висновок.

— Насамперед, давайте з'ясуємо, яка це речовина: рідка чи тверде тіло? *(Рідка) Добре. А які рідкі речовини, схожі на цю, ви знаєте? Може, вони є у нашій кімнаті? (Діти з допомогою вихователя називають воду, олію, сік. Вони у спеціальних емкостях з'являються на столі перед вихователем) Для того, щоб нам було зручно їх досліджувати, я наллю їх у скляночки (Наливає, демонструючи перед дітьми) Діти, всі ці рідини легко наливаються, течуть. Тому їх називають **текучими**. Отже, рідина, яка є в слідах, – **текуча**. (На слайді чи на дошці з'являється картинка із зображенням цієї властивості)*

— Малята, погляньте, ось у цьому слідові ще щось є. Знаєте, що це? *(Горіх). А як ви думаєте, чому ми змогли побачити у нашій рідині горіх? (Тому що вона прозора) А чи всі рідини, що перед нами, мають таку ж властивість? Давайте переконаємося.*

Вихователь кладе у кожну склянку по горіху. Пропонує дітям сказати, що вони бачать?

— Чи бачите ви у склянці з водою горішок? *(Так) А в склянці з олією? (Так, бачимо) А в склянці із соком? (Ні, горіха не видно) Чому у склянці із соком горіха не видно? (Тому що він не прозорий, червоного кольору) О, які ви спостережливі, мої любі детективи. Ви помітили, що сік непрозорий, до того ж він має колір. А олія? (Вона має колір, але прозора) А що ми можемо сказати про воду? (Вона прозора) Так, вода **прозора**. А колір у неї є? (Ні, немає) Так, вода без кольору, без барв, тобто **безбарвна**. Як ви помітили, рідина, що є в слідові, за цими ознаками дуже схожа із водою. (На слайді чи на дошці з'являються ще дві картинки: без кольору, прозора)*

— Малята, наше розслідування триває. Цікаво, а який запах має рідина, яку залишив наш таємничий гість. Давайте понюхаємо її. *(Діти разом із вихователем нюхають рідину) Що ви можете сказати? (Діти кажуть, що рідина не має запаху) А тепер перейдемо до наших склянок і по черзі понюхаємо вміст кожної з них. (Починають з соку) Чи має сік запах? Що він вам нагадує? А олія? Так, і олія має свій запах. А тепер понюхаємо воду. Що ви відчули? (Діти кажуть, що вода запаху не має) Отже, і за цією ознакою наша рідина схожа на воду – **вона не має запаху**. (З'являється картинка із зображенням цієї ознаки – **без запаху**)*

— Діти, залишилася іще одна властивість, яку ми не дослідили, — це смак. Давайте спробуємо рідину, що в слідах, на смак. *(Перед дітьми на серветках лежать пластикові ложечки. Вони по черзі пробують рідину)* Чи відчули ви смак рідини? Ні? Отже, в неї не має не тільки запаху, але й смаку. А тепер спробуємо на смак рідини, що в скляночках. Скажіть, сік має смак? А олія? А що ви можете сказати про смак води? Так, малята, вода **не має смаку**, як і рідина, що в слідах *(З'являється картинка із зображенням цієї ознаки — без смаку)*

— Отже, діти, ми дослідили рідину, яку залишив нам таємничий гість у своїх слідах. Скажіть, які властивості вона має? *(Текуча, прозора, безбарвна, без запаху, без смаку)* Чи тепер ми можемо точно сказати, що це за рідина? Так, це справді ВОДА! *Посередині слайду з'являється картинка-краплинка води.*

— Вода, малята, це дивовижна речовина, яку ми можемо побачити скрізь. Озирніться довкола. Де у нашій груповій кімнаті ви можете її зустріти? *(Діти називають, а вихователь на тих місцях прикріплює краплинку)* А де можна побачити воду у природі? *(Зображення води у природі на слайдах)* Так, малята, вода — це і дощик, і краплинка роси, і річечка, вода є і в рослинах, і в тваринах, вода необхідна людині.

Імітаційний етюд “Ми – краплинки”

— Діти, я пропоную вам трішки розважитися — здійснити мандрівку разом із водичкою. Малята, уявіть себе маленькими краплинками, які живуть високо на хмарах, вітер погойдує хмаринку *(погойдування руками вгорі)*, колише краплинки. Загримів грім *(тупотіння ніжками)*. Почорніло небо. Пішов рясний дощ, *(стукіт пальчиками по столах)* сильніше-сильніше, стукає він по листочках, травичці, омиває природу. Дощик стихився, вийшло сонечко, помахаймо йому ручками *(діти витягують руки вперед, махають кистями)*. Засяяла краплинка на сонечку, пустун вітерець підхопив її та заніс до швидкого струмочка. Струмок задзюрчав *(потерання ручок)* та поніс краплинку до бурхливої ріки *(змійка та звуки ш-ш-ш-ш)*, а з ріки — краплинка потрапила в море *(плавальні рухи)*. О! Дивіться! Хто це? *(на екрані — фрагмент мультфільму “Льодовиковий період”, де білка на крижині пливе по морю, в лапах тримає жолудь)*.

III. Заключна частина

А ОСЬ ЦЕ ХТО ЗАЛИШИВ У НАШІЙ КІМНАТІ СВОЇ СЛІДИ!
Це відома усім БІЛКА! Мабуть, в пошуках свого жолудя вона примандрувала і в нашу групу. А вода на лапках — від дощу, який нещодавно пройшов.

— Ось, мої любі детективи, і розкрито таємницю гостя-невидимки. Ви виявилися справжніми дослідниками! Я вами пишаюся!

— А давайте, малята, зберемо горішки, які розкидала білка по групі, та ще додамо тих, які ми зібрали на нашому майданчику, і пригостимо гостю – буде чим білочці взимку ласувати.

Інтегровані (різноспрямовані) заняття з пріоритетом екологічних завдань

Інтегроване заняття для дітей середнього дошкільного віку

Тема: “У пошуках дощичку”

Програмові завдання:

Пізнавальний розвиток: сформувати уявлення про дощ як явище природи; ознайомити з характерними ознаками дощу; розширити уявлення про характер дощу у різні пори року. Формувати пізнавальний інтерес до вивчення природи.

Мовленнєвий розвиток: створити художньо-естетичний образ дощу шляхом добору слів-метафор, порівнянь, прикметників на позначення “Який дощ?”, дієслів – “Що робить дощ?”; продовжувати вести пропедевтичну роботу щодо опрацювання верлібрів; показати багатозначність дієслова “іти”; вправлятися у складанні частомовок. Розвивати комунікативні здібності дітей.

Логіко-математичний розвиток: закріпити поняття “один – багато”, “великий – малий”.

Художньо-естетичний розвиток: музична діяльність – вивчити закличку “Іди-іди дощичку”; вчити передавати характер дощу за допомогою різних дитячих музичних інструментів; повторити назви музичних інструментів; образотворча діяльність – закріпити назви кольорів; вчити створювати колективний малюнок, використовуючи техніку малювання пальчиками.

Фізичний розвиток: стимулювати рухову активність дітей; формувати відчуття ритму засобами ботмерівської гімнастики.

Виховувати дбайливе ставлення до природи, усвідомлення її цінності, краси, неповторності й унікальності; виховувати працьовитість, вміння працювати в колективі, інтерес до пізнання.

Обладнання: аудіозапис “Музика дощу”; краплинки-підказки; малюнкове зображення пісні-заклички “Іди-іди, дощичку!”; модель-опора для вивчення пісні; блоки Дьенеша; ботмерівські м’ячики; дитячі музичні інструменти (металофон, трикутник, маракаси та ін.); ватман, фарби, вологі серветки.

Хід заняття

I. Вступна частина

1. Психогімнастика (супроводжується аудіозаписом “Музика дощу”)

— Малята, сьогодні я пропоную вам поринути у дивовижний світ природи. Закрийте свої оченята. Уявіть, що ми опинилися на лісовій галявині. Навколо зеленіє травичка, дерева перешіптуються між собою, співають пташки. Ось пішов теплий дощик. Він торкається наших облич. Давайте підставимо йому свої долоньки. Ми відчуваємо, як падають краплинки. Вони ніби граються з нами. Аж ось диво – із-за хмарки визирнуло сонечко, і наш дощик у сонячному промінні став золотим. Ми милуємося незвичайним сяйвом дощових краплинок, радіємо їм так, як радіє вся природа. Відкриваємо оченята.

2. Сюрпризний момент

— Так, ми знову у нашій груповій кімнаті.

По групі видніються сліди-краплинки

— Ой, діти, допоки ми мандрували, у нас хтось побував. А ось і його сліди. Цікаво, хто ж їх залишив? Зачекайте-зачекайте, здається, цей “хтось” залишив нам і підказку. Розгадавши її, ми зможемо дізнатися ім’я нашого гостя.

На одній із краплинок – зашифрована у малюнках пісня-закличка “Іди-іди, дощику”. Діти відтворюють слова заклички.

— То ж здогадалися, хто у нас побував? Так, малята, це дощик.

— Діти, а що ви знаєте про дощик? Навіщо він потрібний?

II. Основна частина

3. Виконання заклички “Іди-іди, дощику!”

— Але де ж наш гість? Давайте його покличемо. А для цього проспівуємо нашу закличку. У цьому нам допоможуть його помічниці-краплинки: де маленькі слова, які швидко проспівуються, – дрібні, маленькі краплинки, де слова тягнуться – там великі, важкі краплинки (*Вихователь демонструє*). Малята, погляньте, скільки у нас дрібних краплинок-помічниць у нашій пісеньці? (*багато*) А великих краплинок скільки? (*мало, декілька*)

Діти за моделлю-опорою проспівують пісеньку. Вихователь акомпанує на металофоні.

4. Робота за верлібром

— Молодці, малята. Гадаю, наш дощик мав би вже з’явитися. Але його немає. Мабуть, хоче, щоб ми його відшукали. Тож вирушаймо за слідами-краплинками. А ось іще одна підказка-завдання. О, тут вірш! (*Вихователь зачитує верлібр*)

Дощик – це Сонечкові сльози.

Воно плаче, коли хмарки.

Не пускають його на землю.

— Діти, правда красиво сказано? Чим уявляється дощик автору цього вірша? Я гадаю, що наш гість хоче, аби ми також дібрали для нього гарні слова. Чим вам уявляється дощик? (*Шматочки неба, блакитні кришталіки, сльози неба, хмаринкове намисто*) А який він, дощик? (*Веселий-сумний, грайливий, рясний, заклопотаний, турботливий*) Якими словами можна назвати, що робить дощик? (*Капотить, іде, шумить, ляпає*). Так, ми говоримо: дощик іде. А чи насправді він ходить? Чи є у нього ноги? Ось послухайте, як нам говорить про це поет Євген Гуцало:

Вихователь декламує вірш Євгена Гуцала “Без дороги ходить дощ”

— Звідки дощ іде?

— Із неба!

— Де іде той дощ?

— Де треба.

Без дороги ходить скрізь — через поле, через ліс.

— А чи є у нього ноги?

— Та нащо дощеві ноги, коли ходить без дороги!

— А давайте і ми, малята, подаруємо дощику свій вірш (*складання частомовки*)

Ощ – ощ – ощ – ощ

Ось іде рясний ...

За – за – за – за

Почалася вмить ...

Ить – ить – ить – ить

Дощик ллється і

Ас – ас – ас – ас

Не лякає дощик...

5. Фізкультхвилинка

— О, скільки гарних слів ми з вами дібрали для нашого дощику! Ще й вірш склали. Але його немає і немає. Давайте знову покличемо нашого гостя! Цього разу нам допоможуть краплинки-м'ячики.

Нумо в коло всі малята,

Будем дощик викликати!

Використання елементів ботмерівської гімнастики, пояснення правил “собі, сусіду”. Діти на килимку виконують вправи, супроводжуючи їх закличкою “Йди-йди, дощику!” По закінченні сідають на місця.

6. Робота з блоками Дьенеша

— Прикро, знову немає. Гадаю, нам потрібно іти далі по його слідах. О, знову підказка! (*На малюнку – зображена стежечка*) Малята, мені здається, що дощик хоче, аби ми проклали для нього

доріжку – може, він не в змозі відшукати до нас стежечки? Нам у пригоді стануть наші блоки. Я пропоную усім хлопчикам викласти доріжку із фігур синього кольору, а дівчаткам – із фігур жовтого кольору.

Діти працюють із блоками Дьенеша, викладають свої доріжки

7. Створення “музики дощу”

— Молодці! Які гарні доріжки виклали! Але, на жаль, дощ і досі не з’явився. То ж ідемо далі. Ось наступна підказка (*зображені музичні інструменти*). Я гадаю, що наш гість пропонує нам стати музикантами і створити музику дощу. А для цього нам спочатку потрібно з’ясувати якою буде ця музика. Скажімо, музика весняного дощу? (*Радісна, грайлива, дзвінка*) Який інструмент може відтворити цю музику? (*Трикутник*) А яка музика літнього дощу? (*Весела, швидка*) Який музичний інструмент може її передати? (*Металофон*) А яка музика осіннього дощу? (*Сумна, повільна, затяжна*) За допомогою якого інструменту можна її передати? (*Маракаси*)

Діти по черзі програють музику весняного, літнього, осіннього дощу.

— А чи можемо ми створити дощовий оркестр – коли всі дощі звучать одночасно? Давайте спробуємо!

8. Колективне малювання дощу за допомогою техніки “малювання пальчиками”

— Як красиво звучить наш дощ! І мені здається, він нас почув! Ось з’явилася перша краплинка (*Вихователь ставить на ватмані відбиток пальця, змоченого у блакитну фарбу*), ось друга, третя. Малята, я пропоную вам усім оживити наш дощик, вдихнути в нього життя!

Діти створюють колективний малюнок

III. Заключна частина

— Діти, які ви молодці! Який гарний дощик запросили в групу! Малята, чи сподобався вам наш гість? Чим він найбільше запам’ятався?

— Давайте ми подякуємо дощику, подаруємо йому гарні слова-компліменти.

Інтегроване заняття для дітей старшого дошкільного віку

Тема: Весняне диво

Програмові завдання:

Дидактичні: закріпити знання дітей про сезонні зміни в природі навесні, уявлення про умови росту і розвитку рослин навесні (пізнавальний розвиток); формувати вміння лічби від 1 до 9, від меншого до більшого і навпаки (логіко-математичний розвиток); удосконалювати вміння здійснювати поділ слова на склади (мовленнєвий розвиток), збагачувати активний словник дітей.

Розвивальні: розвивати логічне мислення, пам'ять, мовлення, уяву та фантазію; стимулювати рухову активність дітей.

Виховні: виховувати у дітей дбайливе ставлення до природи, бажання її пізнавати й оберігати; вчити аналізувати свою поведінку у природі, бути відповідальним за власні вчинки; формувати емоційно-естетичне бачення весняної природи.

Обладнання: зображення-моделі дерева, сонця, хмаринки, легенького вітерцю, металофон, ботмерівські м'ячики

Хід заняття

I. Вступна частина

1. Інтерактивна гра “Сонячний зайчик”

— Діти, прийшла весна, і разом із нею до нас у гості завітав маленький теплий весняний сонячний зайчик. Він дуже радіє приходу весни і хоче з нами трішки погратися. Нехай кожен із вас візьме в ручки сонячного зайчика і скаже, які він зміни помітив у природі з настанням весни.

Усі стають у коло і по черзі передають сонячного зайчика один одному. Останнім говорить вихователь, підсумовуючи сказане дітьми.

2. Створення проблемної ситуації

— Зачекайте, малята. Наш весняний гість хоче щось сказати. *(Підставляє до вуха)* Сонячний зайчик мені розповів, що у сусідньому саду є зачароване дерево, виявляється, після зимових чар весні не вистачило сил його розчаклувати. На усіх деревах з'явилися молоденькі листочки, деякі з них вкрилися квітами, а наше дерево стоїть іще зовсім-зовсім голе. Воно передає нам, як важко йому:

Облетіло листячко...

Плаче дерево в самоті,

Як холодно стало навкруги...

— Діти, який у настрої у нашого дерева?

3. Вправа “Я – самотнє дерево”

— Малята, давайте на мить уявимо себе таким деревцем, як наше. Що ви відчуваєте?

— Діти, у вірші сказано, що дереву холодно. Як ви гадаєте, чому? Адже навколо весна? Так, йому холодно від самотності. Дерево дуже-дуже засмучене, воно боїться, що весні не вдасться зняти злі чари зими. І от усі його друзі – легенький вітерець, сонячний зайчик, дзвінкоголосі пташечки, інші дерева – просять нас про допомогу. Ми допоможемо розчаклувати засмучене дерево?

На дощці – зображення самотнього дерева з голим гіллям

II. Основна частина

3. Виконання заклички “Вийди-вийди, сонечко!”

— Малята, скажіть, а що найперше допомагає усім рослинам прокинутися від зимового сну? Так, це тепле весняне сонечко. От і наш сонячний зайчик пропонує закликати сонечко, щоб воно дужче світило, гарненько пригрівало – це обов’язково допоможе нашому деревцеві. Давайте, згадаємо нашу пісеньку “Вийди, вийди, сонечко!”

Діти стають у коло і виконують закличку “Вийди, вийди, сонечко!” під супровід вихователя

— Діти, нам на допомогу сонечко надіслало багато своїх помічників – сонячних зайчиків-м’ячиків, братиків нашого гостя. Вони разом із нами спробують розбудити наше дерево.

Вихователь роздає м’ячки, показує вправу із ними під супровід слів із пісеньки. Діти повторюють.

— Ой, які ж ви молодці! Так стараєтеся покликати сонечко! За це кожен із вас отримує від мене подарунок (*роздає кожному листочки*)

— Наше сонечко з’явилося (*прикріплює зображення*). Але, виявляється, цього замало. А що іще потрібно для життя рослин? Так, водичка. Потрібний рясний теплий дощик.

4. Лічба від 1 до 9, закріплення уявлень про розмір (“більший – менший”)

— Діти, подруга деревця – пухната хмаринка – надіслала нам на допомогу своїх донечок-краплинок.

— Малята, давайте їх порахуємо (*рахують від 1 до 9*).

— Діти, зверніть увагу, наші краплинки однакові за розміром, чи різні? (*Різні*) А давайте викладемо їх від найменшої до найбільшої (*Діти викладають на своїх столиках краплинки*)

— Малята, відберіть стільки краплинок, скільки складів у слові “хмаринка” (*Діти разом із вихователем рахують склади, відбирають таку ж кількість краплинок*)

— Ось і з’явилися хмаринки. Але вони у нас незвичайні, а з цифрами (*від 1 до 9*). Малята, подивіться, чи всі хмаринки є? (*Ні, однієї*)

немає) Якої? (Діти називають по порядку цифри і кажуть, хмаринка з якою цифрою відсутня)

5. Фізкультхвилинка

— Діти, а давайте пограємося з нашими хмаринками.

На пальчики встанемо —
До хмарин дістанемо.
Один, два, три, чотири,
До хмарин дістанемо.
Нахиліться стільки раз,
Скільки крапельок у нас.
Один, два, три, чотири, п'ять
Добре вмієм рахувать.
Скільки покажу грибків,
Стільки ви зробіть стрибків.
Один, два, три, чотири, п'ять
Час усім відпочивать.

— Як гарно ви, малята, вмієте рахувати! За це вам подарунки (роздає кожному листочки)

— Отже, нарешті пішов дощик (з'являється зображення) Він рясно полив наше дерево. Але і цього замало. Що іще потрібно рослині для життя? Так, повітря. Гадаю, час покликати на допомогу вітерець (Читає вірш Вадима Крищенка "Вітер")

Вітер, вітер, вітровінь
Мчитьсья полем, наче кінь.
Я схоплю його за гриву,
Від дощів і сонця сиву.
Ти мене туди неси,
Де весняні голоси,
Там, де сонечко встає
Й миє личенько своє.

— Діти. Давайте задобримо наш вітер гарними словами про нього. Вітерець який? Як його іще можна назвати?

6. Вправа "Запитай у вітерця"

— Діти, наш вітерець – мандрівник. Він багато подорожує по світу, багато чого бачив і знає. Я пропоную зараз вам задати йому запитання, яке вас дуже-дуже цікавить. Свої запитання потрібно розпочинати так: *Вітре, скажи, будь ласка,...*

Діти вправляються у постановці запитань

— О, скільки багато запитань вас цікавить! Впевнена, вітерець обов'язково дасть на них відповіді на наступних наших заняттях. А за те, що ви такі допитливі – отримуєте подарунки (*роздає кожному листочки*)

— Ось і вітер з'явився, подарував дереву свої вітринки (*вихователь прикріплює блакитні кружечка*) Але чари зими і досі не зникли. Що ж робити? Що ж допоможе наше дерево розчаклувати? (*Дружба*)

7. Створення асоціативного куща “дружба”

— Діти, а хто є друзями нашого дерева? (*Дерева, кущі, трави, птахи, комахи*) А якими, на вашу думку, має бути справжній друг? Давайте разом із вами створимо ланцюжок дружби зі слів, які характеризують справжнього друга.

По черзі називають слова: щирий, доброзичливий, вірний, чесний, справедливий, чуйний, добрий, тактовний

III. Заключна частина

— Діти, подивіться! Сталося диво! (*Вихователь прикріплює на дерево декілька листочків*) Наше деревце почало оживати! Своєю працею ви заробили багато листочків. Допоможіть дереву одягти його зелене вбрання

Діти прикріплюють до дерева свої листочки

— Погляньте, яке наше деревце стало красиве! Воно радіє приходу весни!

— Малята, а що ж допомогло його розчаклувати? Так, це сили природи – сонце, яке дає йому тепло і світло, хмаринки, які подарували рясний дощ, теплий весняний вітерець з його вітринками. А ще, малята, допомогла турбота друзів і ваша праця.

Додаток 13

Зразок проекту еколого-природничого спрямування

Паспорт проекту “Підводні пригоди”

Назва проекту: “Підводні пригоди”.

Учасники проекту: вихователь, діти старшого дошкільного віку, батьки.

Місце реалізації проекту: дошкільний навчальний заклад, група.

Вид проекту: міжпредметний (інтегрований), природознавчий, пізнавальний, довготривалий, дослідницький, творчо-ігровий, колективний.

Цілі проекту: в процесі дослідницько-пошукової діяльності сформувати в дітей уявлення про підводний світ річок, морів, океанів; формувати природичо-екологічну компетентність; розвивати спостережливість, критичне та логічне мислення, творчі здібності, навички дослідницької діяльності; виховати ціннісне ставлення до природи.

Терміни реалізації: чотири тижні.

Вік дітей: старший дошкільний (5-6 років).

Форма проведення: заняття-подорож (в межах організації педагогічного процесу на заняттях і в повсякденному житті з урахуванням принципу інтеграції).

Зупинки:

Зупинка перша. “Підготовка до підводної подорожі ” – перший тиждень.

Зупинка друга. “Мандрівка річками та озерами України ” – другий тиждень.

Зупинка третя. “Знайомство з жителями морів” – третій тиждень.

Зупинка четверта. “Круїз океаном” – четвертий тиждень.

Зупинка п'ята. “Підводні змагання” – четвертий тиждень.

Кінцевий продукт: колективний колаж “Чарівний підводний світ”, дитяча енциклопедія “Підводні пригоди”.

Форма представлення: змагання.

Освітні результати проекту:

Пізнавальний розвиток. У результаті виконання проекту діти називають відомі річки, озера України, моря, які омивають нашу державу, світові океани; дошкільники розрізняють прісноводні та солонні водойми, характеризують їх мешканців; у дітей сформовані уявлення про будову тіла риб, особливості їх життєдіяльності; різноманітність підводного світу.

Мовленнєвий розвиток: називають представників прісноводних, морських та океанічних водойм, розпізнають їх зображення, порівнюють за розмірами (*більша, менша, найбільша, найменша*), кольорами та відтінками (*сірий, темно-сірий, сріблястий, білий, коричневий*); називають частини тіла риб (*тулуб, голова, плавці, зябра, хвіст*); передають свої емоції від дослідження підводних глибин.

Соціально-моральний розвиток: відчують себе відповідальними за збереження природних ресурсів Землі, встановлення екологічної рівноваги.

Емоційно-ціннісний розвиток: радіють спілкуванню з природним довкіллям, виявляють зацікавленість у пізнанні підводного світу.

Художньо-естетичний розвиток: виявляють естетичне ставлення до навколишнього світу, зокрема, підводних жителів, милуються їх красою, активно передають свої враження у художньо-мовленнєвій, образотворчій, музичній, трудовій діяльності.

Креативний розвиток: готують самостійні творчі повідомлення, роблять власні відкриття; фантазують, вдаються до творчої уяви у процесі пізнання підводного світу.

Етапи реалізації проекту:

Концептуальний етап. На цьому етапі вихователь визначається із проблемою, з'ясовує ступінь її вирішення (з цією метою доцільно провести мікродослідження на предмет з'ясування наявності в дітей уявлень про підводних жителів, рівня їх сформованості). На основі здобутих у процесі діагностики результатів, а також з урахуванням програмових вимог педагог формулює цілі проекту.

Конструктивно-моделювальний етап. У зміст даного етапу входить:

- ✓ конкретизація завдань проекту та його освітніх результатів;
- ✓ створення паспорту проекту;
- ✓ розробка програми дій на кожному із етапів проекту (планування діяльності), визначення заходів, форм та видів діяльності, а також їх кінцевих продуктів;
- ✓ з'ясування умов, обладнання, ресурсів, необхідних для реалізації проекту;
- ✓ формулювання творчих завдань для самостійного їх вирішення дітьми (разом із батьками);
- ✓ розробка занять, ігор, спостережень, розваг тощо, що передбачені програмою проекту.

Технологічний етап. Цей етап передбачає поетапну практичну реалізацію моделі проекту, визначеної програми дій. Спільна робота дітей і педагога на кожному з етапів (зупинках) розпочинається із заняття, яке несе основне смислове навантаження (заняття з ознайомлення з природою). Його мета – надання необхідної інформації із певної теми та забезпечення її засвоєння дітьми. У процесі подальшої роботи – виконання творчих завдань, залучення дітей до різних видів діяльності (художньо-творчої, конструктивної, мовленнєвої та ін.) на інших предметних заняттях та в повсякденному житті, які б розширювали межі пізнання теми.

Підводні пригоди
Підготовка до підводної подорожі
(вступне заняття до проекту “Підводні пригоди”)

Мета: підготувати дітей до участі у проекті “Підводні пригоди”, ознайомити із майбутньою діяльністю, зацікавити пошуково-дослідницькою діяльністю; розвивати допитливість, логічне мислення, творчі здібності; виховувати бережне ставлення до природи.

Обладнання: конверти, картинки із зображенням русалочки, фішки, бейджі, аркуші паперу А-4, листи із завданнями.

Хід заняття

Вступна частина

Вихователь: Дітки, сьогодні вранці я зустріла листоношу і він передав мені листа для Вас. Давайте його відкриємо (*вихователь відкриває лист і зачитує*).

“Доброго дня, любі дітки сьомої групи “Сонечко”, мене звать Русалочка Аріель, я живу на дні океану в підводному замку, граюся з маленькими кольоровими рибками, гріюся на сонечку на безлюдних островах, а скоро я збираюся йти до океанічної школи і дуже турбуюся, бо мало знаю про мешканців річок, озер, жителів Чорного та Азовського морів України. Тому дуже прошу допомогти мені та розповісти цікаву інформацію про підводний світ Вашої країни, а натомість я з радістю запрошу Вас до себе у гості та познайомлю з фантастичним океанічним царством. Чекатиму з нетерпінням на відповідь”.

Вихователь: То що, малята, зустрічатимемо незвичайну гостю? (*Так*) Для цього нам потрібно підготуватися. Так як часу в нас мало, а роботи багато, пропоную розділитися на команди, які досліджуватимуть спосіб існування підводних мешканців озер та річок України, жителів Чорного та Азовського морів, а також пропоную більше дізнатися про фауну океану, щоб комфортно себе почувати в гостях у Русалочки. Згодні?

Основна частина

Вихователь: Давайте поділимося на команди. Пропоную Вам фішки (*океан, море, річка-озеро*), хто яку витягне, у тій команді і працюватиме.

Фішки:

Океан

Море

Річка-озеро

Вихователь: Отже, у нас є три команди: дослідники океану, моря, річок і озер. Давайте придумаємо назви для Ваших команд. (*Діти обговорюють назви по групах, вихователь їм допомагає*):

Пропоновані назви команд:

“Дельфінчики” – дослідники океанів

“Золоті рибки” – дослідники морів

“Пірати Південного Бугу” – дослідники річок і озер

Після вибору назви команди працюють над зображенням емблеми. Вихователь роздає спеціальні аркуші паперу для бейджів.

Вихователь: Малята, давайте зобразимо емблеми Ваших команд. Емблема – це умовне зображення, головний символ.

Вихователь: Команда дельфінчиків, кого зображатимете Ви? (*Дельфіна*)

Вихователь: Золоті рибки, хто буде головним символом Вашої команди? (*Золота рибку*)

Вихователь: Команда піратів Південного Бугу, над чим працюватимете Ви? (*Пірат*)

(Діти виготовляють емблеми: кольори, форми зображення можуть відрізнятися, головне, щоб символ залишався один і той же).

Пропоновані емблеми команд:

“Дельфінчики”

“Пірати Південного Бугу”

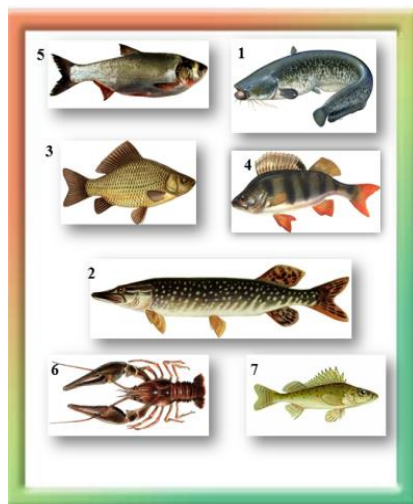
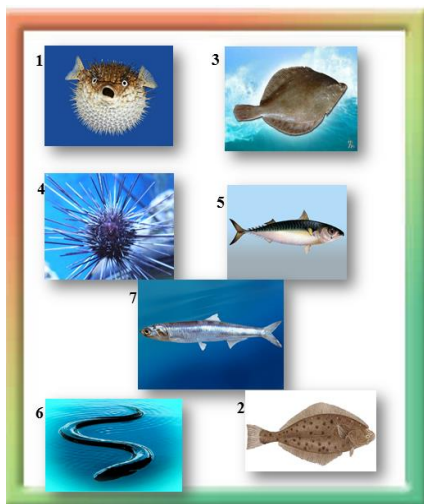
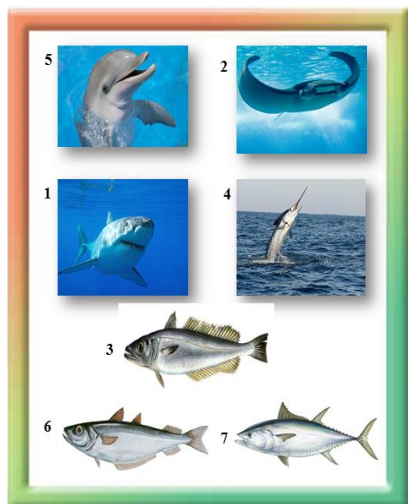
“Золота рибка”

Вихователь: Готові до праці? Тоді отримуйте завдання. (Кожній групі надається лист з переліком підводних жителів для вивчення, вихователь озвучує список, завдання дітей вибрати рибку, яка зацікавила).

Пропоновані листи із завданнями:

Зворотній бік листів із завданнями:

Заклучна частина

Вихователь: Малята, разом з батьками Ви маєте знайти інформацію про обрану рибку та розповісти про неї на занятті. Я також допоможу Вам підготуватися. А зараз пропоную написати листа Русалочці та запросити її в гості. Давайте разом. З чого почнемо?

“Привіт, Русалочко. Ми з нетерпінням чекатимемо тебе в гості та розповімо багато цікавого про підводних жителів річок, озер, морів України. Ми готуватимемося до зустрічі”.

Вихователь: Молодці, я сьогодні ж відправлю листа.

Мандрівка річками та озерами України

Мета: ознайомити дітей із мешканцями річок, озер України, формувати уявлення про їх будову та спосіб життя; розвивати критичне мислення, дослідницькі вміння та навички; виховувати любов до природи.

Обладнання: лялька Русалочка, посвідчення, картинки із прісноводними мешканцями річок, дидактичні картки.

Вступна частина

Вихователь (тримає в руках іграшкову Русалочку, можна використати слайди або ж запросити когось з педагогів садочка, дитину із старшої групи, попередньо одягнувши у костюм русалки): Дітки, до нас сьогодні завітала незвичайна, чарівна гостя з океану – Русалочка. Вона здолала великий шлях для зустрічі з Вами, щоб дізнатися багато цікавого про фауну підводного світу України. Наша гостя прийшла з подарунками, вона знає, як Ви старанно працюєте, тому, щоб більше заохотити Вас принесла спеціальні посвідчення для кожного:

Зразки посвідчень:

Вихователь: Дякуємо, Русалочко, тобі. Ми раді вітати тебе у нашій групі (вихователь звертається до Русалочки), дітки чекали на тебе та з радістю поділяться корисною інформацією, що допоможе тобі в навчанні у підводній школі. Сідай за вільний столик та уважно слухай:

Основна частина

Вихователь:

Є різні риби у воді: товсті, тоненькі і худі,
дрібненькі риби-малюки, а є й великі – от такі!
Є войовничі – із мечами,
є з довжелезними хвостами,
є рибки срібні й золоті,
є дуже мудрі, є й пусті...
Живуть вони в річках і в морі,
і все беруться до розмов,
але ніколи не говорять,
немов своїх не знають мов.
Набравши в ротики води, вони мовчать.
Мовчать завжди: в воді ж не можна говорити,
тож риби мовчки мусять жити...

Леонід Полтава

Усі риби мешкають у океанах, морях, річках, озерах. Сьогодні ми поговоримо про жителів річок і озер нашої країни. Тіло риб складається з голови, тулуба, плавців, хвоста. Воно вкрите лускою і сплюснуте з боків. Дихають риби зябрами, живляться різноманітною їжею. Річкові риби – багатство наших водой.

Вихователь: Малята, відгадайте загадки:

Вудки, лиш позакидали,
Щось одразу упіймали.
І рибина ця нівроку,
Ну а зветься (окунь).

Вихователь: Правильно, молодці! Це окунь. А хто готував повідомлення про окуня? Прощу.

Не дримають карасі,
Знають добре геть усі,
Стерегтись потрібно злюки,
Хижої, страшної ...(*щуки*).

Вихователь: Вірно! А хто розкаже нам про щуку? Прошу.

Ляже й спить на глибині
З шаром мулу на спині,
Тільки вуса повертає,
Що навколо – все він знає! (*Сом*)

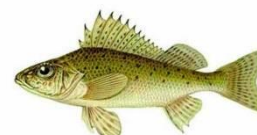
Вихователь: Правильно! А тепер про сома нам розповість (*ім'я дитини*).

Він не ходить, а задкує,
рибка з нього, знай, кепкує.
Має клешні той дивак,
здогадалися? Це ... (*Рак*).

Вихователь: Так. А зараз послухаємо розповідь про рака.

Стась закинув вудку в річку,
піймав рибку невеличку.
Та пустив її з руки,
бо кусались плавники. (*Йорж*)

Вихователь: Вірно! Повідомлення про йоржа підготував (*ім'я дитини*).

Взимку ловиться і влітку
Вудкою або у сітку.
А коли злякається —
В мулі заховається...(*Карась*)

Вихователь: Молодці! А тепер послухаємо повідомлення про рибку карася.

В річці живе,
У водоймах блукає,
Товстий лоб має
Та здобич шукає ... (*Товстолоб*)

Вихователь: Цікаву розповідь про товстолоба підготував (ім'я дитини).

Фізкультхвилинка

Сом заснув на самоті (долоньки покласти під голівку)
На самісінькому дні (присісти)
І в своїх солодких снах (встати)
Сом літає, наче птах (зобразити політ)
А карась поплив швиденько, (зобразити плавальні рухи)
Бо захотілося смачненько
Повечерять черв'ячком, (зобразити вечерю)
І заснути під мостком. (зобразити сон)
Ну а щука не дремає, (помахати пальчиком)
Рибку все вона шукає. (обернутися вліво, вправо)
Рак виглядує із нірки, (підставити руку до голови, повернутися вліво, вправо)
Та чекає в небі зірку.
Йорж проплив у тишині, (зобразити плавальні рухи)
Повіз мушлю на спині.
Товстолюб на сопілці грає, (зобразити гру)
А окунь пісеньку співає.

Заключна частина

Вихователь: А зараз пропоную Вам картки, подивіться уважно та у кожному ряді виберіть зайве.

Картка 1.

Картка 2.

Вихователь: Молодці! А тепер зіграємо у гру "Вірю - Не вірю". Я зачитуватиму Вам твердження, якщо Ви з ним погоджуєтеся, то хлопаєте у долоньки, а якщо – ні, то тупатимете ніжками.

1. Річкові риби живуть у прісній воді. +
2. Риби дихають зябрами. +

3. Риби можуть жити на суші. –
4. У риб є голова, тулуб, хвіст. +
5. Тіло риб вкрите лускою. +
6. Риби плавають за допомогою плавників. +
7. Товстолоб – хижа риба. –
8. Щука – санітар річки. +
9. Сом – найбільша прісноводна риба України. +
10. Йорж – лагідна рибка. –
11. Карась може жити у солоній воді. –
12. Окунь має специфічні сіруваті смужки на тілі. +
13. Раки живуть у підводних печерах берегів річок. +
14. Для життя риб потрібне повітря. +

Вихователь: Молодці, дітки! Особлива подяка команді “Піратів Південного Бугу”, які підготували цікаві та інформативні повідомлення. Русалочка багато дізналася про підводних жителів річок та озер України, їй вже час додому, але на наступному тижні вона повернеться і ми розповімо їй про мешканців Чорного та Азовського морів.

Знайомство з жителями морів

Мета: продовжувати формування уявлення дітей старшого дошкільного віку про підводних мешканців України; ознайомити із рибним світом Чорного та Азовського морів; розвивати дослідницькі уміння та навички, критичне мислення, мистецькі смаки, спостережливість, комунікативні вміння, навички письма; виховувати емпатійне ставлення до природи.

Обладнання: пейзажі І. Айвазовського, картки з відмінностями, картки із зображенням риб, картки для штрихування та малювання.

Вступна частина

Вихователь: Малята, сьогодні ми продовжимо фантастичну подорож підводним світом Чорного та Азовського морів України. Як Ви помітили наша гостя Русалочка вже припливла і з нетерпінням чекає заняття. Отож, давайте починати.

Основна частина

Вихователь:

*Море-море прозоре, чисте,
У хвилях купається сонце променисте.
Ти обпалюєш своєю прохолодою,*

*Пестии нас морською водою.
Піною прикрашені гребені блакитні,
Плещуть біля берега хвилі привітні.
Радує око широта акварельна,
Море прекрасне й безмежне.*

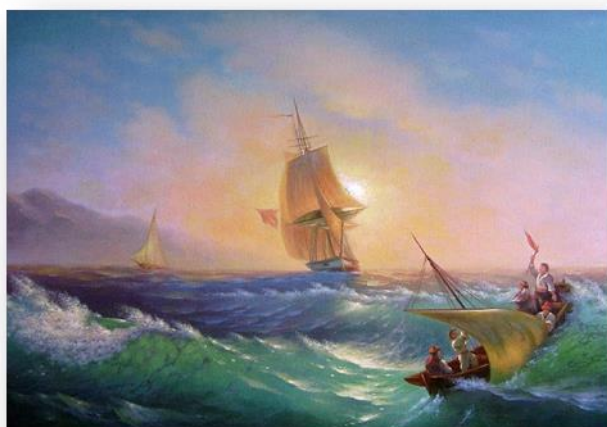
Вихователь: Діти, море безкрає, коли вдивляєшся у його далечінь, то не бачиш ні кінця, ні краю. А хто з Вас був на морі? Скажіть, а якого кольору вода у морі? Так, море буває і ніжно-блакитним на світанку, і зеленкуватим опівдні, коли припікає сильно сонечко і, навіть, чорним у бурю. Давайте переглянемо репродукції картин І. Айвазовського, які відтінки води Ви помітили? А яка картина Вам сподобалася найбільше? Чому?

“Біля башні Босфор”

“Світанок на морі”

“Порятунок від бурі”

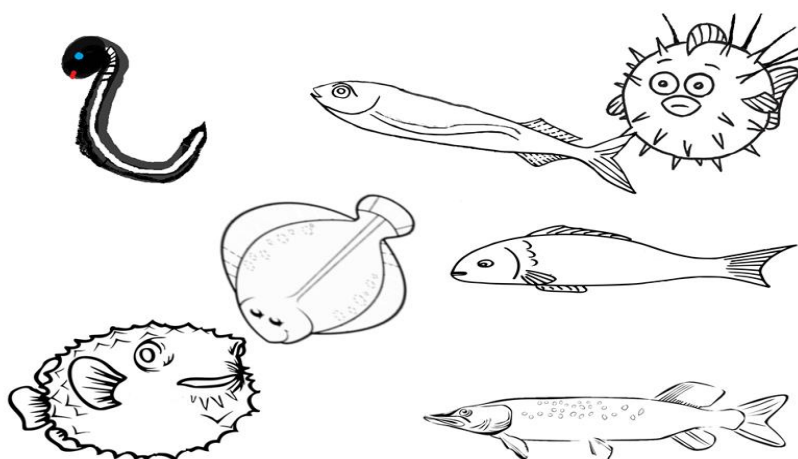
“На Чорному морі починає розіграватися буря”

Вихователь: Пропоную сьогодні уявити себе також художниками, ми малюватимемо підводний світ. Команда “Золота рибка” готувала цікаві повідомлення про жителів морських глибин, ось їх ми і зобразимо, назви підводних жителів заховані у моїх чарівних конвертах. Кожен з Вас отримує аркуш із рибками, крім того, я пропоную картинку, де потрібно знайти відмінності. Хто знайшов відмінність, піднімає руку, озвучує її, якщо відповідь правильна – підходить витягує конверт із назвою рибки, ми потім слухаємо повідомлення про цю рибку та приступаємо до малювання.

Картинка з відмінностями:

Аркуш із рибками:

Вихователь: Отож малята, хто знайшов відмінності між картинками із зображеннями морського дна. Підходьте витягайте конверт із назвою. Дякую! Це рибка (*вихователь зачитує назву*)! А про цю рибку нам розкаже (*ім'я дитини, що готувала повідомлення*). Добре, а тепер подивіться на Ваш аркуш і скажіть, де зображена ця рибка (*знизу, зверху, ліворуч, праворуч, посередині*)? Молодці. Уважно розгляньте її та продовжіть штрихування. Закінчили. А тепер можете розмалювати рибку, згадайте, які кольори переважають у її зображенні.

Вихователь: Молодці, малята, Ви справжні художники! Дякую команді “Золота рибка” за цікаві, інформативні повідомлення.

(Так працюємо із кожною рибкою).

Рухлива гра “Море хвилюється”

Вихователь: Дітки, давайте пограємо в гру, в якій кожен з вас уявить себе морським жителем. Гра називається “Море хвилюється...”. (*Діти встають із-за парт, вони розмахують руками вперед-назад, вимовляючи слова*):

*Море хвилюється – раз,
Море хвилюється – два,
Море хвилюється – три,
Морська фігура на місці замри!*

Після слова “Замри!” діти беруть яку-небудь позу (*морську фігуру*).

“Морський лев”. Упор сидячи між п'ятами; коліна нарізно, руки на поясі.

“Краб”. Упор сидячи, ноги нарізно, зігнуті; підняти таз вгору.

“Морська зірка”. Лежачи на животі, руки і ноги розвести в сторони; прогнувшись, підняти голову, верхню частину тулуба, руки, ноги.

“Дельфін”. Лежачи на животі, руки вгору, пальці з'єднані “у замок”; прогнувшись, підняти голову, верхню частину тулуба, руки.

Заключна частина

Вихователь: А тепер цікава вікторина:

- ✓ Яка найбільша риба у світі? (*китова акула*).
- ✓ Яка риба плаває швидше від інших? (*меч-риба*).
- ✓ Які риби мають зброю на носі? (*риба-меч, риба-пила*).
- ✓ Яких ви знаєте “електричних” риб? (*електричний скат, електричний сом, електричний вугор*).
- ✓ Які риби носять назву інструментів? (*риба-пила, риба-голка, риба-молот*).
- ✓ У кого очі на одному боці? (*у дорослої риби камбали*).
- ✓ У кого рот на череві? (*в акули*).

Вихователь: Дякую, малята, Ви впоралися із завданням! Нам час покидати підводне дно, давайте для мешканців моря складемо казочку, я почну. “У глибокому-глибокому морі, де хлюпочуться та біжать швидко хвильки вирує життя. *(Далі кожна дитина продовжує казку по реченню)*”.

Вихователь: Дякую, дітки, ви справилися з усіма завданнями. Русалочці час вирушати додому, на наступний тиждень ми вирушимо до неї в гості та разом з командою “Дельфінчиків” досліджуватимемо океанічне дно.

Круїз океаном

Мета: формувати уявлення дітей про підводний світ океану, різноманітність його жителів; розвивати спостережливість, творчі здібності, тактильні відчуття; виховувати бережне ставлення до природи.

Обладнання: ящик для пісочної терапії, листки із зображення восьминога, картки із зображенням риб.

Хід заняття

Вступна частина

Вихователь: Дітки, час вирушати за русалочкою на океанічне дно. Щоб потрапити туди, станемо в коло, закриємо очі та уявимо, що ми в королівстві русалочки. Навколо нас блакитне марево, а ми з вами бачимо різних мешканців підводного королівства.

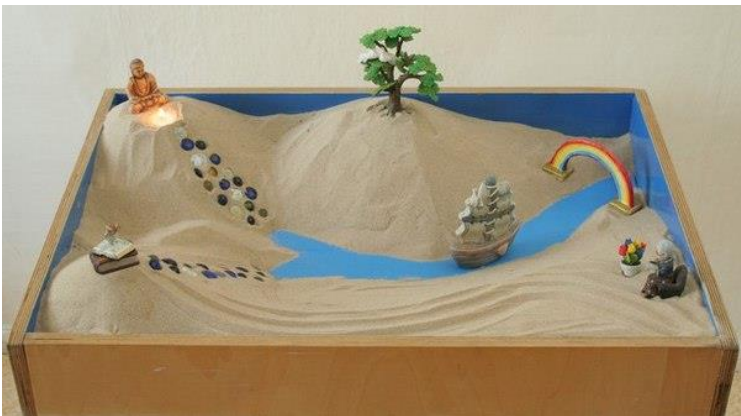
Вихователь: Відкриємо оченята. Он рухається краб, покажіть як він пересувається *(діти йдуть по колу, виставивши вперед руки - клішні, імітуючи краба)*. А ось веселі медузи, покажіть як вони грають *(пострибати на двох ногах)*. Далі ми бачимо рибу-їжака, вона відчула нашу присутність і стала як кулька, покажіть будь ласка *(імітування)*, а ось зграйка веселих рибок, покажіть як вони плавають *(показати за допомогою рук)*. Молодці, ви всі справилися з цим завданням.

Основна частина

Вихователь: А тепер ми прийшли до восьминога.

Кожен з Вас має його зображення, я підійду та поставлю різнокольорові плями, а ви за допомогою соломинок будете перетворювати їх на підводні рослини (*направляючи струмінь повітря на пляму (техніка роздування)*). Подивіться, які чудові малюнки у Вас вийшли. А тепер давайте намалюємо морських мешканців за допомогою долоньок і фарб (відбиток долоні горизонтально-рибка, долонька вертикально – медуза, відбиток кулачком – морський коник). Подивіться яка незвичайна морська картина у нас вийшла.

Вихователь: А зараз підійдіть до чарівного ящика (*діти підходять до ящика для пісочної терапії, стають навколо нього*).

Вихователь: Покладіть долоньки на пісочок та привітайтеся з ним: “привіт, пісочку”. А тепер спробуйте

пальчиками намалювати пальчиками намалювати хвилячки. У Вас чудово виходе. Занурте ручки в пісочок, там Ви дістанете зображення океанічних жителів, про які нам розкаже команда “Дельфінчиків”. Знайшли? Роздивіться, будь ласка, картинки, чи впізнаєте Ви тут когось? Так, акула. А хто готував повідомлення про акулу. Прошу. (*Після розповіді вихователь поливає пісочок теплою водою*). Дякую, розповідь була дуже цікава, а тепер спробуйте зліпити акулу з пісочку.

Вихователь: Молодці. А кого на Ваших картинках Ви впізнаєте ще? Так, дельфін. Послухаємо повідомлення про нього. Цікаво?! Давайте зліпимо маленьких дельфінчиків.

Вихователь: А чи впізнаєте Ви цю рибку? (*Вихователь звертає увагу на незнайому океанічну тваринку*). Це хек (*путасу, скат, тунець*).

Давайте дізнаємося про них більше. Діти слухають повідомлення та виготовляють рибок. **(Так працюємо з кожною рибкою).**

Фізкультхвилинка

Хижа акула в океані блукає,
Рибок маленьких вона там шукає. *(повороти вліво, вправо)*
Скат на дні живе, *(присісти)*
Током електричним все навколо б'є. *(змахи кулачками)*
Риба хек на сонечку гріється, *(руки вгору)*
Дельфіном прекрасним стати надіється, *(помахати ручками)*
А путасу з мушлями грається, *(руки пригортати до себе)*
Зібрати їх усіх вона намагається.
Акула зубата рибок доганяє, *(біг на місці)*
Намисто з перлин вона шукає. *(повороти вліво, вправо)*
А тунець смугастий між
водоростями зник, *(присісти)*
бо рибу-меч вперед
пропускати він звик. *(руки простягти вперед)*

Вихователь: Давайте спробуємо порахувати, скільки дельфінів ми виготовили, скільки скатів, скільки різних рибок?

Вихователь: А тепер я пропоную пограти у гру “Якби я була (був)”. Наприклад, **якби я** була б акулою, то була б доброю,

Тому що з добрими всі дружать та граються,

Наприклад, маленькі молюски весело хлюпочуться та дружать зі всіма!

Отже, я була б доброю акулою.

Вихователь: Хто хоче спробувати тепер? Молодці.

Вихователь: А тепер пропоную гру “Вірю-не вірю”! Я читатиму Вам твердження, якщо Ви з ним погоджуєтеся, то хлопаєте в долоньки, якщо ні, то тупаєте ніжками.

- ✓ Мешканці океану живуть у прісній воді. –
- ✓ Дельфіни живляться молоком своєї матері, вони ссавці. +
- ✓ У дельфінів є вуха. –
- ✓ Скати мають органи, що випромінюють електроенергію. +
- ✓ Акула – найбільший хижак у світі. +
- ✓ Акули можуть жити до 100 років. +
- ✓ У риби меч відсутні зуби. +
- ✓ Тунець дуже швидко плаває. –
- ✓ Путасу є лише одного виду, північна. –
- ✓ Хек тихоокеанський – гарна срібляста рибка. +

Вихователь: Молодці, дуже добре. На цьому час закінчувати наше заняття та прощатися з русалочкою.

Заключна частина

Русалочка (можна записати відео): Дякую, дорогі дітки, за гарну підготовку до занять, цікаві повідомлення. Інформація, яку Ви розповіли, мені обов'язково знадобиться у підводній школі. Мені приємно було з Вами працювати. До зустрічі.

Вихователь: Дякуємо тобі, Русалочко! Нам було приємно познайомитися та працювати разом з тобою. Але прощатися так не хочеться, тому ми просимо тебе ще трішки затриматися та запрошуємо на підводні змагання, які ми проведемо на наступному тижні.

Підводні змагання

Мета: закріпити знання дітей про водних мешканців, річок, озер, морів, океанів, підбити результати підсумків проектної діяльності дошкільників; розвивати творчі здібності, критичне мислення; виховувати повагу та любов до природи.

Обладнання: зразки для аплікацій, пластилін, блакитне полотно, мушні, олівці, гофрований папір.

Хід заняття

Вступна частина

Вихователь: Доброго дня малятка, любі хлопчики й дівчатка. Привіт, Русалочко! Ми розпочинаємо веселі підводні змагання, в яких братиме участь три команди “Пірати Південного Бугу”, “Золота рибка”, “Дельфінчики”.

Основна частина

Вихователь: Перше завдання, яке Ви отримуєте, це зробити аплікацію, яка команда перша справиться, та й отримає перемогу.

Зразок для аплікації:

Вихователь: Молодці, ви гарно справилися із цим завданням. Перемогла команда (*назва команди переможця*). А тепер погляньте на морські зірки, які вони красиві. Дайте зліпимо такі ж, я даю Вам пластилин та 5 хвилин часу. Яка команда зліпить більше морських зірок та й переможе. Отже, час пішов.

Вихователь: Чудово, Ви гарно попрацювали, а перемогу здобула команда (*назва команди переможця*).

Вихователь: Діти, поки ми працювали, до нас завітала казка. Послухайте: “У відкритому морі вода синя, і прозора, як скло. Там, у відкритому морі, на найбільшій глибині дуже давно стояв палац морського царя. І було у царя шість дочок, шість гарненьких Русалоньок. Але найкраща з усіх – наймолодша. День у день гралися Русалоньки з підводними мешканцями та хвилями і мріяли”. А тепер уявіть, що Ви підводні мешканці (*вихователь вмикає помільну музику*) та поплавайте під музику як вони.

Вихователь: У мене є конверти, в яких зображено Русалочку в різних станах, пропоную по черзі, по кожному представнику із команд виходити, витягати конверт та без слів демонструвати різні емоційні, фізичні стани, які зображено:

- ✓ радість;
- ✓ сум;
- ✓ злість;
- ✓ здивування;
- ✓ зацікавлення.

Вихователь: Молодці, Ви всі були старанні та винахідливі, а особливо неперевершеними була команда (*назва команди, зазвичай, та, яка ще не перемогла*). А тепер пропоную гру “Чарівний мішечок”. *Вміст мішечку: мушлі, рибки, іграшковий корабель, скринька з коштовностями, камінець, ключ, монети, водорості, фотографія морського капітана.* Малята, Ви по черзі підходите до мішечка та на дотик визначатимете, що у ньому є, висловлюючи свої міркування. Отож, хто бажає.

Вихователь: А тепер уявімо себе справжніми майстрами. Давайте разом зобразимо чарівний підводний таким, яким його бачить Русалонька. (*Діти створюють колаж “Підводний світ”, приклеюючи до блакитного полотна рибок, морських зірок, виготовлених раніше, восьминогів, наліплюючи на тло морських мешканців та домальовуючи деталі*).

Заклучна частина

Вихователь: Ви справжні молодці. У Вас вийшов фантастичний колаж, він прикрашатиме нашу групу. А ще я зібрала усі Ваші

повідомлення, творчі роботи, які ми вмістимо у дитячу енциклопедію “Підводні пригоди”. А зараз я б хотіла відзначити Ваші команди та Вас за роботу в нашому проекті (проходе церемонія нагородження).

Зразки відзнак:

Навчальне видання

Автори:

Лариса Андріївна Присяжнюк
Інна Василівна Карук
Інна Анатоліївна Стахова

ОСНОВИ ПРИРОДОЗНАВСТВА З МЕТОДИКОЮ

Навчально-методичний посібник
для студентів спеціальності
Дошкільна освіта

В авторській редакції

Підписано до друку 11.02.2014. Формат 60x90/8. Друк офс. Гарн. Times New Roman.
Ум. друк. арк. 25. Обл.-вид. арк. 23,25. Наклад 55 прим. Зам. № 1499

Віддруковано з оригіналів замовника.